

बुद्ध व धर्म

फणोन्नरत्न वज्राचार्य

बुद्ध व धर्म

(धार्मिक निबन्ध)

फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य

दिवंगत असलमाया वज्राचार्यया पुण्यस्मृतिः ।

पिकाकः— सिद्धिविलास वज्राचार्य
व परिवार,
मखंवाहाः ये ।

बुद्ध संवत् २५३८
नेपाल संवत् १९९४
विक्रम संवत् २०५१

मूल्य— ४० ।

पुष्पकः—
हिसि प्रेस,
जमल, सेतोदरवार
काठमाडौं ।
फो. नं. २२६४९६

स्व. असलमाया वज्राचार्य

स्वर्गीय असलमाया वज्राचार्य नांयात त्वय्क भिगु बांलाःगु शील स्वभाव दुह्य गृहिणी खः ।

विश्रम संवत् १९८२ साल भाद्र १६ गते भक्तपुर वंशगोपाल त्वाल्य पिता विकुरन्त बुद्धाचार्य व माता बुद्धिमाया बुद्धाचार्यया पाखें जन्म जुयाविज्याःह्य मय्जु असलमाया वज्राचार्यया बाल्य जीवन थःछे स्वप देश्य हे व्यतीत जुल । ये, मध्ववाहाया भक्त-विलास वज्राचार्यलिसे शुभ-विवाह जुमेलि वसपोल ये देश्य च्वनाविज्यान । वसपोलपिनिपाखें सिद्धिविलास वज्राचार्य, सानुराजा वज्राचार्य व कुमारविनास वज्राचार्य समेत स्वह्य काय्पि दुगु जुल ।

दिवंगत असलमाया वज्राचार्ययाके सहनशीलता, मिलन-सारिता आदि गुण दुगु जुल । न्ह्याह्यलिसे खे ह्यामां नाटक यइपुक खे ह्याइ । लोभ लालच मदु, सन्तोषी स्वभाव, फडिफक्व म्वाय्क म्वाय्कं सुयातं दुःख विइमखु । मेपि खुणी जुन कि थः नं खुणी जुइगु, न्ह्यागु ज्या याःमां बांलामे लुदनापुसे च्वक याइगु, करपिन्त ग्राहानि याय्गुलिइ रम ताइगु, करपिन्त चित्त वुझे यानाः नके त्वकं यानाः निपा जक थः नइगु, दान धर्म याय्गुलिइ नं उलि

हे तत्पर जुयाजुइगु वसपोलया स्वभाव गुण छः । वसपोलं मतिदेबिइ
भगवान् बुद्धया चैत्य स्थापना यानाबिज्यात । वसपोलया भगवान्
साइबाबा प्रति नं विश्वास दु । ह्लि ह्लि भजन यानाबिज्याइ ।
भारतय् निको तीर्थयात्रा नं यानाबिज्यात ।

दिवंगत असलमाया वज्राचार्यं जीवनभर दीन दुःखी व
बुह्नाबुह्नीतय्त दया माया यानाः सेवा यानाबिज्यात व पक्षपात-
रहित जीवन हनाबिज्यात ।

काय्पि सकसिगुं व्याहा सिधय्काः वसपोल सुखपूर्वक जीवन
हनाः विक्रम संवत् २०४६ फागुण १० गते खुनु स्वर्गारोहण जुया
बिज्यात ।

वसपोलया परिवारया धर्मचित्त उत्पत्ति जुयाः वसपोलया
मोक्ष फल प्राप्तिया लागी बुद्ध धर्म सम्बन्धी श्व सफू प्रकाशित
यानाबिज्याःगु जुल । थुगु पुण्यं दिवंगत असलमाया वज्राचार्ययात
सद्गति प्राप्त जुयेमाल ।

दिवंगत असलमाया वज्राचार्य

जन्म : वि. सं. १९८२ भाद्र १६ गते, भक्तपुर

मरण : वि. सं. २०४९ फागुन १० गते, काठमाडौं

जिगु नुगःस्वँ

वसपोल फणीन्द्ररत्नजु छद्म मिदहस्तह्य लेखक छः । दुहृद्
बुद्धया वचन नं मरम मरल भाषां व्यक्त यानाविज्याड्डह्य छः । वस-
पोलया "बुद्ध व धर्म" धँगु लेखमान्नाय् जिगु नुगःया न्वं च्वयेन
वसपोल जितः प्रेरणा वियाविज्याःगुया आश्रयय् जि थ्व च्वया-
च्चना ।

"बुद्धया अमृत-वचन" धँगु लेखय् व्यक्तिया लिउलिउ घःचाः
वइ थें धँगु वाक्य स्पष्ट मजुउगुयान "मिगु चित्त : झी मित्र" धँगु
लेखय् वयनया लिउलिउ गादा वयाच्चनी थें घकाः स्पष्ट याना-
विज्यात ! धम्मपदय "ते मारं नाधि गच्छन्ति मिद्धासंकप्प
गोचरा" तयातःगुलि मिथ्यादृष्टि मज्झ प्रयोग यानामविज्याःसा गथे
जुइ ?

अले हानं अष्टाङ्ग मार्गयात व्याख्या यानाविज्याःबले सम्यक्
दृष्टिया अर्थय् मिगु ज्ञान बक तयेबले सम्यक् दृष्टि धँगु मज्झ
हमसियाः लोमनावनेफु । ६२ गू प्रकारया मिथ्यादृष्टितय्गु
विचार नं मथुयाः वनेफु ।

अथे हे "बुद्धया नं" धँगु लेखय् नं धार्याष्टांगिक मार्गया
व्याख्या स्पष्ट जुइक यायेमाःथे थ्व थ्वया वचनं च्वंगु "मी मानि"

धैंगु लेख ता जितः साग हे योगु जुल । श्री नायः, नायःपिमं न
ययेका बिज्याःसा, दिइसा जिउ ताया ।

अले “भगवान् बुद्ध व शान्ति” शीर्षक लेखय् ‘नत्थि सन्ति
परं सुखं” धकाः उल्लेख यानातःथाय् सन्ति (शान्ति) शब्दया अर्थ
व्यावहारिक शान्ति मखुसे ‘निर्वाण’ धैंगु अर्थ नं कयनेमाः थें च्वं
छाय्घाःसानि ‘निब्बानं परमं सुखं’ धकाः ‘सुख वग्ग’य् कवसं वया
च्वंगु दु ।

“बुद्ध” नांगु लेखय् ‘पडभिज्ञ’ शब्दया अर्थ दिव्यचक्षुः,
दिव्यश्रोत्र, परचित्त ज्ञान, पूर्वनिवासानुस्मृति, अद्विध्व न्यागू व
लौकिक पञ्चभिज्ञा व आस्रवक्षयज्ञान समेत खुगू अभिज्ञा दुह्य
धायेगु शास्त्रसम्मत जुइ ।

“आनन्द-भूमि” धैंगु लेखय् परमानन्द व मोक्ष धैंगु छगू हे
थें च्वन तर थ्व थथे मन्बु छाय्घाःसा आनन्द, परमानन्द, सहजा-
नन्द, विरमानन्द थुमि वज्रयानी शब्दय् सहजानन्दयात जक मोक्ष
धायेजिउ । मेगु स्वंगू आनन्दयात लौकिक आनन्द धयातल । अले
हानं अनसं तु च्वय् “पञ्चमकारयात तन्त्रशास्त्रय् न्ह्याथे
धयातःसां” धैंगु वाक्यांश दु, थथे धायेवले छु तन्त्रय् थथे धयातल
धयागु उल्लेख मदु । जि सिक्क वीद्धतन्त्रय् पञ्चमकार शब्द गनं नं
मखं । उकि थ्वया अर्थ नं स्पष्ट मजुल । थथे जुल कि नवखं ह्याय्पं
यन धाय्वं ह्याय्पं हे मस्वसे जुइ थें जुइफु ।

“चच्चा” लेखय् वज्रयान, मन्त्रयान धैंगु शब्द थाय् थासय्
उल्लेख जूगु दु । तर तन्त्रयान शब्द वीद्ध तन्त्रय् जि गनं नं मखना,
थ्व ला हालय् हे तिनि चले जूगु शब्द खः । थुजागु शब्द प्रयोग
मयाःसां जिउ । अथवा तन्त्रयान शब्द अमुक तन्त्रय् दु धकाः कयने-
फुसा थ्व नं जिउ ।

“खुडगु” धंगु लेखय् ‘साहित्यिक चोरी’ शब्दयान न उन्नेम
यानातःगु दु । थोकह्लय् प्राः थन थ्व शब्दयागु भचा थ्याम्या
याय्वह जू । भगवान् बुद्धं धयाविज्यात “करपिसं अनुमन्थान
यानातःगु वस्तु थःगु नामय् दर्ता यादपिन्त ‘महाचोर’ धकाः
घाइ ।”

थ्व खँ ‘बुद्धचर्या’ पृष्ठ ३०० स स्वयादिसँ/स्वया विज्याहँ ।
थ्व हे लेखय् सम्यक् दृष्टि व सम्यक् संकल्प शब्दया अर्थ वांलाक
व्यक्त जू थें मताया ।

थ्व जिगु नुगःया खँ खः, विचार यानाः स्वयाविज्याहँ/
स्वयादिसँ ।

मासंगल्ली, ये ।

दिश्यवज्र वज्राचार्य

वि. सं. २०५१।४।५ या दिनसं ।

2

3

4

नसना

श्व सफुनिइ मंगु च्वसुत नेपालभाषा व नेपालीया विभिन्न पत्रपत्रिकायात लेख माल धकाः घाःगुलि बुद्ध व धर्मया विषयय् धर्म युउकथं सिउकथंया खंत च्वयाबियागु व प्रकाशित जुइधुंकुगु लेखत खः । थुकिइ च्वंगु खंत छगू छगू लेख पूर्वके माःगुलि छुं छुं खंत निसा लिसा काय्थें जुउवंगु नं दु । बुद्ध व धर्म विषयय् थुइकेमाःगु जान भापालं दु, प्रज्ञाया खं ला ता हे पाःनि । अथेसां थर्म गुलि सिउ गुलि थुउ उलि हे श्व सफू खः ।

छन्दु जिमि केहेमय्जु सरस्वती वज्राचार्यं वया माजु दिवंगत जुउगुलि अनया पुण्यस्मृतिइ धार्मिक सफू छगू पिकाय्माल, च्वयातयागु दुसा व हे पिकाय् मदुसा मेपिन्त धाय्माल घाल । जि बुद्ध व धर्म विषयय् लेखत च्वयातयागु दु श्व हे मुनाः पिकाय्का मजिउला धकाः न्यना । सरस्वती मय्जु जिउ धकाः स्वीकृति विउगुलि अनया माजु दिवंगत असलभाया वज्राचार्यया पुण्यस्मृतिइ श्व सफू पिहां वःगु जुन ।

श्व बुद्ध व धर्मया सफू पिकयागु पुण्य दिवंगत असलभाया वज्राचार्यया दुर्गति मोचन जुयाः सुगति फल प्राप्त जुइमा ।

विशु षर्षे षाति ऋंश्रंगु सेखत मुनाः सफूया रूपय् पिफायत
षावव सषर्षे वियाः सफू प्रकाशनया षवसर विट्हा केहेमय्जु
सरस्वती वज्राचार्यं व षनया सकल परिवारयात नं दुनुगलनिसे
सुभाय् सछायागु जुल ।

षन्तय् ष्व सफू च्वनिसे ववध्यंक ल्वनाः षःगु षन्तव्य च्वया-
विज्याःहा ष्रदेय वीढ विद्वान् दिव्यवज्र वज्राचार्ययात सादर
हादिक साधुवाद वियागु जुल ।

ष्वावाहाः

फणीन्द्ररत्न वज्राचार्यं

१११४ ज्यापुह्नी (२०२१।३।६।५)

घलः

१.	बुद्धया समृत-वचन	१
२.	दुःख	७
३.	बुद्धया तं	१०
४.	मस्यायुगु	१४
५.	सीमानि	१८
६.	भगवान् बुद्ध व शान्ति	२१
७.	बरे छये	२४
८.	बुद्ध	३३
९.	गुरुमण्डलतया भावना	३८
१०.	आनन्द-भूमि	४३
११.	मिगु चित्त : श्री मित्र	४७
१२.	श्रीगु संस्कृतिइ नीलःया बाय्	५१
१३.	वचा	५७
१४.	खुइगु	६५
१५.	बुद्ध धर्म	७४
१६.	वज्रयानया पूजा-आजाय् बुद्ध धर्म संघया स्थान	७८
१७.	नमोवागीश्वरायया मे	८०

बुद्ध्या अमृत-वचन

(धम्मपदया आधारय्)

मन मुदय खः छाया.सा न्हागु अवस्थाय् नं मन ह्हापालाक वनी । मभिगु नियतं ज्या याइह्य वा खं ह्हाइह्य व्यक्तिया ल्यू ल्यू घःचाः वइ थें दुःख ल्यू ल्यू वइ, अये हे भिगु नियतं ज्या याइह्य वा खं ह्हाइह्य मनूया ल्यूल्यू किपालु थें सुख ल्यूल्यू वइ । छह्य जत्रुं मेह्य शत्रुयात गुलि हानि याइ व स्वयाः नं अप्वः मभिगु लेंय् वनाच्चंगु थःगु चित्तं थःत हानि याइ । भिगु लेंय् वनाच्चंगु चित्तं मां-अवु थःयित्तिपिसं स्वयाः नं अप्वः थःत उपकार याइ । ध्व शरीर तज्याना वनिगु चायागु थल थें धकाः सीकाः, चित्तयात नगर थें तःधंका तय्माः, प्रज्ञा (बुद्धि) रूपी शस्त्रं मारयात त्याकेमाः । यथे त्याके धुंकाः नं अनासक्त जुयाः थःगु चित्तयात रक्षा याना च्वनेमाः ।

असारयात सार व सारयात असार धकाः मिथ्यादृष्टि तथा च्वंह्येसित सार वस्तु गुवलें प्राप्त जुइमखु । सारयात सार व असारयात असार धकाः सम्यक्दृष्टि तथा च्वंह्येसित जक सारवस्तु प्राप्त जुइ । पहाडयात फसं संके हे फइमखु । तर वमलाःगु सिमायात फसं अःपुक हे ल्यहें यनाः कवः थइ । अये हे अज्ञान-दृष्टि दुह्य, थःगु मिखा, ह्हाय्पं, म्हुनु आदि इन्द्रिययात वशय् काय्-मफुह्य अलसी व वीर्यं म्हुह्य मनूयात मारं अःपुक हे कवःथइ तर

ज्ञानदृष्टि दुःखं यः गुह्यं इन्द्रिय वशं दुःखं भ्रष्टा व वीर्यं दुःखमित मारं
छु नं याय् फइमखु ।

जितः बोविल, दाल, त्याकल, जिगु काल धकाः बारम्बार
मतिइ तथा च्वनीह्येस्या शत्रु गबलें तनीमखु छायाः सा वरभावं
वर गबलें शान्त जुइमखु, अवर भावं हे जक वर शान्त जुइ । उकि
क्रोधीयात अक्रोधं त्याकेमाः मभिगु या ह्यायात भिगु यानाः त्याकेमाः,
कपटीयात दानं त्याकेमाः व असत्यवादीयात सत्यं त्याकेमाः ।

करपिसं छु याः, छु मयाः धकाः स्वः जुइगु स्वयाः नं यः गु
दोष व थमं छु याना, छु मयाना धकाः स्वयगु हे उत्तम खः ।
मेपिनिगु दोष खंके अः पु, यः गु दोष खंके याकु । मनुखं मेपिनिगु
दोषयात म्व ह्वले थें ह्वली तर थः गु दोष धाः सा मेल्लाः ह्य जुवादे
थः गु मेल्याहा ज्या थें त्वपुइ । फय् वयाच्चं पाखे ह्वना छ्वः गु धुलं
थः त तं कः वइ थें तं निर्दोष, शुद्ध, निःक्लेशीपिन्त दोषारोपण
याः गुया मभिगु फल थः त तं लाः वइ ।

मूखंतय्सं जक जिपि छन्दु सीः मानि धकाः विचाः याइमखु ।
जिपि छन्दु सीः मानि धकाः विचाः यात धाः सा ला सुनापं त्वाय् हे
मालीमखु । जि काय् दु, जिके धन दु धकाः चिन्तना याना च्वनिपि
मूखंतय्त दुःख जुयाच्चनी । थः गु शरीर हे थमं धयाथें मदु धासेंली
काय् धन धयागु थमं धयाथें गन दइ ?

मे च्वकां जक के तरकारीयागु सवाः थुइका काय् फइ,
धवः चां के तरकारीयागु सवाः थुइका काय् फइमखु अथे हे विद्वान्-
गिसं घीछि जक पण्डितपिनिगु संगत याः सां धर्मया रस थुइका काइ,
मूखंतसें जीवनभर तक पण्डितपिनिगु संगत याः सा नं धर्मयागु रस
थुइके फइमखु । फछि फतले थः स्वयाः उत्तमपिनिगु वा थः जोपि-

निगु संगत याय्गु, युजाःपि मदु घकाः मर्ननय्गु संगत याय्गु स्वयाः
वर याक.चा हे जुःगु मि । मुगन्ध मदुगु स्वां बांला.सां मय्ये मदु,
अथे हे कार्यहीनगु खे नं बांला.सां महन्व मदु । दाय्गुमे अय्म
दःछिगु खे ह्याय्गु स्वयाः सारगु छगू खे ह्याय्गु हे उत्तम जू, मुगु
खे न्यनाः शान्ति प्राप्त जुइ ।

न्ह्यो मवःह्येसित चा ताहाकः जुइ, त्यानु चाह्येमिन नं
ताहाकः जुइ, व थें हे सद्धर्म मस्यूपि मूर्खतय्त्त संसार ताहाकः जुइ ।
बांलाक पलि चिनामतःगु छ्येय् वा ज्वइ थें ध्यान मदुगु चित्तय् राग
द्वेष मोह रूपी वा ज्वइ । बांलाक पलि चिनातःगु छ्येय् वा ज्वइ-
मखु थें बांलाक ध्यान दुगु चित्तय् राग, द्वेष व मोह रूपी
वा ज्वइमखु । चञ्चल चित्त, दुराचारी, प्रज्ञाहीन, ध्यानभून्य,
अनसी व अनुत्साही जुयाः सलंसः दै म्वाना च्वनेगु स्वयाः दृढचित्त,
शीलवान्, प्रज्ञावान्, ध्यानी, उद्योगी व वीर्यशाली जुयाः छन्दु जक
स्वाय्गु हे श्रेष्ठ जू ।

थःगु मनयात स्वच्छ व इन्द्रिययात दमन मयाकं तय्य सत्य
ज्ञान मदय्कं ह्यासुगु वसतं जक पुनां छु याय् ? क्लेश मदय्काः
बांलाक शील पालन यानाः, इन्द्रिय दमन यानाः, सत्य धर्मय् च्वंसा
हे जक ह्यासुगु वसः पुने त्वः जू । जटा लहीवं, जाति गोत्र दय्वं,
ब्राह्मण जुइमखु, गुह्यसिके सत्य व धर्म दइ व हे पवित्र खः, वहे
ब्राह्मण खः । मिथा पवने मातं भिक्षु जुइमखु, मिथ्या कार्यं ज्वना
ततले भिक्षु जुइमखु । पुण्य पापं अलग जुइधुंकुहा ब्रह्मचारी, ज्ञान-
पूर्वक लोकय् विचरण याइहायात जक भिक्षु धाइ । पाप चुइके
छवय् धुंकुहायात ब्राह्मण धाइ, चर्या भिह्यायात श्रवण धाइ, थःगु
चित्तमल मदय् धुंकुहायात प्रव्रजित धाइ ।

करपिनिह्य सा जइह्य साजवा.यात सारगु दुरु त्वने दइमखु
अथे हे भापालं त्रिपिटक ग्रन्थयागु खे स्यू-सः व करपित कनेफुसां

प्रमादी जुयाः यमं धर्मानुसारं ज्या मयादृष्ट्यात श्रमणत्वं लाभ
जुदमन्त्रु । भतिचा जक त्रिपिटक ग्रन्थयागु ज्ञान दुगां मप्रमादी जुयाः
धर्मानुसारं ज्या यानाः राग, द्वेष, मोहयात नाश यानाः, सत्य
धर्मयात बांलाक बुद्धकाः, चित्तमन मदय्का, इहलोक व परलोक-
यागु विषयय् चिन्तना मदुद्घोषित श्रमणन्वया फल प्राप्त जुह ।

सर्वदा राग आदि अग्नि ज्यानाच्चंगु लोकय् छु हिलेगु ? लु
मानन्द काय्गु ? अन्वकारं त्वपुया तय्त्रुक्कल, माः ला मतजः माः
वने माल । मनुष्य जुयाः जन्म जुइगु दुर्लभ, मृत्यु जुह मानिपि
मनुष्य म्वानाच्चनेगु नं दुर्लभ, सदमं श्रवण याय्गु दुर्लभ, अये हे
बुटया जन्म जुइगु नं दुर्लभ छः । दानमध्यय् धर्मदान तःधं, रस-
मध्यय् धर्मरस तःधं, प्रेममध्यय् धर्मप्रेम तःधं, भेगु दुःख मदय्काः
छवय्गु स्वयाः नं तृष्णा मदय्का छवय्गु तसकं हे तःधं । परीर-
यात वक्षय् तय्गु मि, वचनयात वक्षय् तय्गु मि, अये ला फुक
इन्द्रिययात वक्षय् तय्गु मन हे मि । फुक्क इन्द्रिययात वक्षय् तःह्य
मिक्षु व्याक्क दुःखं मुक्त जुह ।

सःहे यःह्य नाय छः, यः तोताः मेपि नाय मु दु ? यःत यमं
दमन या ह्यायात उत्तम नाय प्राप्त जुह । यःत अहित जुइगु खराबगु
ज्या याय् अःपु तन यःत हित जुइगु भिगु ज्या याय् तसकं हे थाकु ।
यःत नि ह्यापां उचित थासय् बांलाक ति । अने जक मेपित उपदेश
व्यु । यये या ह्या पण्डितयागु चित्तय् क्लेश दुहां वदमन्त्रु । गुगु
मेपित उपदेश याय्गु छः उगु ह्यापां यमं नि पालन याय्
फय्केमाः । यःत यमं दमन यानाः तिनि मेपित दमन याय् फह ।
परन्तु यःत हे दमन याय् थाकु । संग्रामय् वनाः दुर्लभः मैन्य
त्याकेगु स्वयाः यःत यमं त्याकेगु उत्तम जू छायाःमा आत्म-दमन
याना अह्यायात मेपि सुनानं त्याके फइमन्त्रु ।

गुणि उद्योग याय् माः गु द्वाय् उद्योग मयाय् ममय् वृद्ध
जुयाः नं अलमी जुयाः मय् मय् गु कुचिन्तना याना अति वृद्धा वि
मनूतमे प्रजाया नं गु लुद्धके कदमम् । दुःशील दुर्गाचारी जुयाः रात्र-
यागु अन्न नया चनेगु स्वयाः ह्याउमे अकं छुया व गु नम्वारा
नय्गु हे मि । यः यः पिसं हे यः यः गु ज्या याय् माः । नयावनं
केवल नं जक वयना विद् । ध्यान याय्गु मार्गय् बंहासित मार्-
बन्धन ददमम् । त्याः ह्यायात वरी दद । वृद्धयान दुःख जुद् । त्याः नू
तोताः शान्त छुयाच्वंहा मुम् छनी । वेहोन्न मय्से चनेगु अम्वव
समानगु निर्वाणय् वनेगु नं छः, वेहोन्न जुया अनेगु मृत्युया नं
छः । प्रमादीपि मृत्यु जुद् ये अप्रमादीपि मृत्यु जुद्मम् । पाप
याः ह्या मनूयात युगु लोक व परलोक नियाय्मं शोक जुद्, पीडा
जुद् अथे हे पुण्य यादह्य मनूयात युगु लोक व परलोक नियाय्मं
सन्तोष जुद्, हर्ष जुद् ।

पाप कर्म मयाय्गु हे ज्यू, पाप कर्म याः ह्यायात लिपा
पश्चात्ताप जुद् । शुभ कर्म याय्गु मन हे ज्यू, गुकि यानाः गबले
ताप याय् मानीमम् । छुं हे पाप मयाय्गु, पुण्य मूकेगु व यः गु
चित्त शुद्ध याय्गु बुद्धिपिनि उपदेज छः । मुचरित्त धर्मया आचरण
याय्माः । ममिगु धर्मया आचरण याय्मज्यू कारण मिगु धर्माचरण
याः ह्या हे जक युगु लोक व परलोक नियाय्मं सुख सिद् ।

याकनं याकनं कुमल कर्म या, चित्तयात पापपाछे लिचिकि
प्यानुसे अकं पुण्य याय्बले पाप मनय् वय्कु । छको पाप याय्
धूमा हानं मेगु पाप याय्मते । पाप याय्गु इच्छा नं याय्मते
छाय्प्राःसा पाप मुनेगु दुःखया मूनहेनु छः । पुण्य याय् धूमा
हानं हानं पुण्य या । पुण्य याय्गु इच्छा नं या छाय्प्राःसा पुण्य
मूकेगु सुखया मूनहेनु छः । अतिचा पाप याना जितः स जुद् वकाः
घाय् मज्यू, तिक्किक्कि नना अंगु नन्ध धम्म जाया बद् ये मूचंतमे

भतिभति यायां आपालं पाप मुंङ्कइ । अथे हे थुलिचा पुण्य यांनां
छु जुइ धकाः धाय् मज्जू, छफुति छफुति लः तिकितिकि ननं लः
धम्प जाया वइ थें तुं धर्मवान्पिसं भतिभति यायां आपालं पुण्य
मुंङ्कइ ।

व्याक्क संस्कार अनित्य खः, फुक संस्कार दुःख खः व दवत्र
धर्म (पदार्थ) अनात्म खः, थये धकाः प्रजां खंका काल धाःसा
सांसारिक दुःखं मुक्त जुइ । थ्व हे विशुद्ध जुइगु मार्ग खः । सकल
प्राणीपि दण्ड खनाः ग्याः, मृत्यु खनाः ग्याः, सकलसियां ज्यूया
माया दु उकि प्राणीपित थः तमान भाःपाः स्याय्मते व स्याके नं
मते ।

प्रेम, राग, काम व तूष्णां शोक व भय उत्पन्न जुइ । थुपि हे
मन्त धाःसा न शोक दइ, न भय दइ । पित्याः तःधंगु रोग खः,
संस्कार तःधंगु दुःख खः । थये सीकाः प्राप्त जुइगु निर्वाण हे परम
सुख खः । थये सीकाः प्राप्त जुइगु निर्वाण हे परम शान्ति खः ।
रोग मदइगु तःधंगु लाभ खः, सन्तोष तःधंगु धन खः, विश्वास दकले
तःधंगु बन्धु खः, निर्वाण परम सुख खः ।

२०३०।१२।२२।५

(‘वैशाख पूर्णिमा’ ने. सं. १०६४)

दुःख

दुःख दुःखः । वहनी अन्धकार ये प्राणीमात्रया जीवन दुःखं व्याप्त जुया च्वन । प्राणी पुचलय् मनूत हे छल्लः दु गुपिसं ध्व जीवन दुःखं जाया च्वगु दु धकाः स्यू तर थये स्यूपि मनून नं साप हे कम जक दु । अझ उकीसं नं दुःख दु धकाः स्यूपि हे नं दुःख तंके धकाः स्वइपि झन हे ह्य जक दु ।

बुहाह्य जुजु शुद्धोदनं यः याक. काय् सर्वार्थसिद्धयात लुं झंगः यानाः दरवारय् लहिना तल । दरवारय् जक दरवारय् यत्थाय् हुं वयात लं चाः । चिकु, तां न्वः व लुमुवले च्वनेत स्वखा छे दु । नय्गु धा, त्वनेगु धा, पुनेगु धा, तीगु धा, धाल कि दत यानाः बिया तल । काय्वात लय् ताय्केत ताय्कू छे मे व प्याखंया आखाः याना तल । रूप यौवनं जाःपि मिसातय् धुकू स्वना तल । तर नल, त्वन, छन थुलि हे सुखमय जीवन खःसा सिद्धार्थया मन छाय् दालय् पुकाह्य न्या ये तितिमति न्हइ ? नय् मखंह्यं घाइ- भाः छु नय्, हनिचा छु नय् घाय् म्वाय्क नय् दुसा गुलि सुख दइ । पुने मखंह्यं भाःपइ- हाइ सुख धयागु वया हे खः सुया घयाये च्वंक पुने दु, यःगु यत्थे ती दु । तर घात्येया मुख व साः-साः भि-भि नया च्वंहा व यःगु यत्थे तिया च्वंह्यसिके न्यन धाःसा सिद्ध इमिके नं

छता न छता दुःखं पत्रं घयागु गबले वहमखु । लाय्कुलिह जक
 क्वचं उकुस-मुकुस दनाः सिद्धार्थं छन्द सारथी व्वनाः पिने चाः
 हू बन । पिने झं दुःखया गोफय् जक मखु वा-फय् नं ध्वदुत ।
 जीवनया गति छु खः मस्यूनित्हा सिद्धार्थं, छहा रोगी खनेवं म्ह निक
 मिकल; ज्याथ खनेवं हथाय् चाल; सीहा खनेवं थारा न्हुन । अले
 ता थः काय् बुल घयागु न्यनेवं हे वयात मि पुत । काय् बुल मखु
 दुःखं ववातुक फेतुनाः बाय् काल । थ्व दुःखया दुःखगु संसारय्
 सुख गन ? दुःख गुलि दु ? गुलि न गुलि । न त्याःचाः दु,
 न दुःख दाय्गु दापू दु । बहनिसिया अन्धकार गुलि दु ? दाना
 स्वइहा सु ? लना स्वइहा सु ? ख्यूगुलि झीत छचा.खेरं त्वपुया
 तल, झीसं ख्यूयात थिया च्वना वं झीत थिया च्वन अय्नं ख्यू थुलि
 दु उलि दु घकाः घाय् थाकु । थ्व थें हे प्राणीमात्रया जीवनय् वया
 च्वनिगु व दुगु दुःखया त्याःचाः यानां सहगु मखु । तर सिद्धार्थ
 गौतम दुःख दु खः, दुसा थदु घकाः झी थें पयाताक पयासुया मवं ।
 थ्व दुःख छु खः ? थ्व दुःखयात मदय्केत छु याय् माली घयागु
 थुइकेत राज्य सुख नं ई फाय् थें प्यात्त तोताः सिद्धार्थकुमार लाय्-
 कूया लुखाह्वतं भुरुंग व्वयावन । मि पूगु घाः मिइ हे पने थें दुःख
 ह्यसीकेत दुःख हे सिया स्वत । आखिरय् खुदै तक कठोर दुःख
 सियाः तपस्या याय् धुंका.लि दुःखया यथार्थता थुया वल । थ्व थथे
 थुयाः हे सिद्धार्थयां बुद्ध जुल, सर्वज्ञ जुल । बुद्ध कना विज्यात-
 बुद्ध धर्मया सार हे प्यंगू प्रार्थ-सत्य खः । संसार दुःखमय खः,
 दुःखया कारण दु, दुःख तंका छ्वय् फु, दुःख तंकेगु उपाय दु ।

थ्व संसार दुःखया दुःखं जाया च्वन । अथे घकाः दुःख तंका
 हे छ्वय् फइमखु घयागु खें मखु । विनाकारणं संसारय् छुं नं संभव
 मदु । उकिं दुःख दसेलि दुःखया कारण नं अवश्य दु । गन कारण
 दत मन व कारण हे मदयका छ्वय्व अले व दुःख छुकिया आधारय्

त्यना च्चनी ? दुःख दु, दुःखया कारण दु घासेलि दु चयान अवश्य हे मदय्का छवय् फइगु जुल । उकि दुःख नका छवय्गु उपाय न दु । एव खे मज्झ बांलाक बुइकेसा थथे धाय् फु । रोग दुमा छाय् रोग जुल उकिया कारण अवश्य दु, रोग मदुगु अवस्था अर्थान् आरोग्य नं दु, रोग मदय्काः आरोग्य अवस्थाय् थ्यंकेगु वामः नं दु । बुद्धया प्यंगू आर्य—सत्यया त्वाथः नं थथे हे खः ।

बुद्ध धर्मय् दुःख छुकियात धाइ ? जन्म जुइगु दुःख खः, बुह्रा—बुहि जुइगु दुःख खः, सीगु दुःख खः । शोक जुइगु, पीडा जुइगु, व वयाय् थ्वयाय् मदइगु नं दुःख हे बः । योह्मलिसे वाया च्चनेनु दुःख बः थें मयोह्मलिसे ह्वना च्चनेनु नं दुःख बः । यत यःगु वस्तु मदइगु नं दुःख हे खः । छत्वाःचां धाल धाःसा जगतय् जुया च्चंवव ज्या व घटनाय् दुःखया दुःख दुनुना च्चंगु दु ।

दुःखया कारण तृष्णा खः । मनूतय्त विषयया तृष्णां छखे साला च्चंसा एव संसारय मोज-मज्जा यानाः चाःचाः हुना च्चनेगु तृष्णां सन हे क्वातुक साला च्चन । अले विभव तृष्णां थवं थवय् त्वाय्गु व स्यंकेगु तृष्णा अवय्के बिया च्चन ।

हा चात कि वा लेहें थन कि मा बुया वइमखु । अथे हे दुःखया हा तृष्णा लेहें थनेव दुःख सिना बनी, निर्वाणया लंपु छवदुइ, व्यक्तिया भव क्षय जुइ । थथे दुःखया हा चानाः निर्वाणय् थ्यंकेत आर्य अष्टांगिक मार्गया उपाय साधन याय्माः । आर्य अष्टांगिक मार्ग धयागु भिगु ज्ञान, भिगु प्रतिज्ञा, भिगु खे, भिगु ज्या, भिगु पेशा, भिगु कुतः, भिगु स्मृति व भिगु समाधि खः । एव लेंय् बनेवं न्ह्याह्मसिया नं दुःख नाश जुइ । निर्वाण प्राप्त जुइ । एव हे बुद्ध धर्मया दुस्यः खः । एव हे दुःख फुकेगु लंपु खः ।

(वैशाख पूर्णिमा' वि.सं. २०१६)

बुद्ध्या लँ

संसारय् लँ निताजि दु छगू न्यासि वनेगु लँ व मेगु बुद्धि
ह्लाकाकेगु लँ खः । ह्लापायागुयात भौतिक लँ धाइ, मेगुयात आध्या-
मिक लँ धाइ । मनूवाहेक मेरि प्राणीत न्याय्गु लँय् जक वना च्वन,
व नं घात्ये धाय्धाःसा इमिगु लँ लँ हे मखु । गनं छिन अनं वन,
थुली हे इमिगु जीवन फुना च्वन । मनुखं थःथःगु देशय् थः जुइत
यिक सी दय्क लँ दय्कल अले थुकिया नापं बुद्धि ह्लाकाकेगु लँ नं
तःबाला व ताहाकः यानावं यंकल, थौंकल्लय् थुकिया हे मेगु नां
सम्प्यता धा वा उन्नति खः । थुखे एशियावासी आर्यतय्त बुद्ध्या
ह्लाये वेदं लँ कयन, व हे लँय् व्वां जुया इमिसं उपनिषद कालया
लँय् ध्यंकल । लिपा ईसाया खुसः दँ ह्लाये गौतम दुद्धं वेद व
उपनिषदया बलिया हि, यज्ञया कुं, जात पातया धू-फसं जाःगु,
मयइपुसे व ग्यानापुसे च्वंगु खनाः शान्त दान्तगु मेगु लँ दय्का
बिज्यात ।

बुद्धं दय्का बिज्याःगु न्हूगु लँ शुद्ध व शान्तगु, प्रःपुगु व
मानवतालिमे उप्चः सत्तीगु, व्यावहारिक व वैज्ञानिक जुयाः धर्म
घयागु छु व धर्म मनूतय्त छाय् माल धकाः विचारपूर्वक वाला
स्वइपि उत्रलेयापि आपाः थें मनूत थ्व लँगु लित । बुद्ध्या लँय् थुलि

मनूत ह्यथात कि वैदिक धर्म नापं बुद्धयान विरोध याना न विज्या
गुंगुगु शान्त अवतार धकाः छपु लं स्वाय् हल । बुद्धं य गु ब्रौवन-
कालय् थमं दय्कागु लं बहुजन हिताय व बहुजन मुखायया लागी
तःबाला व ताहाकः याय्त वा वः, कय् वः, ह्यमुख महु, बुद्धा वृत्त
मधासे ४५ दँ तक उत्तर भारत व नेपालया छुं भूमिइ चाः चाः
हिलाः अथक कुतः याना विज्यात । बुद्धया निर्वाणं निपा घञोक
महाराजं बौद्ध धर्मदूतत छवयाः बुद्धया लं भारतं पिने पिने थ्यंक
चाय्काः न्यंका बिल । थौं बुद्धं कयना थका विज्यागु लंय वना
च्वंवि मनूतय् त्याः पृथिविलय् च्वंवि मनूतय् त्याःया स्वञ्चय् छव
थ्यं मथ्यं वः । बुद्धया लं भावुकतय्त स्वयाः अप्वः बुद्धिवादीतयत
साला काल । धाथ्ये ला बुद्धया लं नीन्यासः दँ पुलां जुइधुकल
तर थुकिया उपयोगिता पाः जुया वनेया अःखः अंअं अप्वः जुया
वल व थुकिया महत्ता जाया वल । मचातय् ग्यात कि व स्यात
कि मां लुमनी थें थौं संसारय् ध्वंस लीला लुमनेवं शान्तिनायक
बुद्ध नि लुमनिगु जुल । उकि विश्वया आपाः थें विद्वान्तय् धापू दु
बुद्धं कयना विज्यागु लंय वनेव हे जक संसारय् शान्ति ह्य
फइ ।

बुद्धया समयय् भारतय् थजाः कवजाःया ल्वापु जुया च्वन,
बलिया हि-बाःया बसि ह्यथाना च्वन, नाना किसिमया यज्ञया
ज्वाला च्याना च्वन । थुकिया परिणाम कवजात घाय्काः आपाःस्थां
दुःख सिया च्वन, हिंसा याय्गु हे धर्म थुया च्वन, नय्गु अन्न
जज्ञय् दुइगुलिइ ज्ञान खना च्वन । पुरोहितवादया चहचकि जुया
च्वन । बुद्धं थः मचावले हे आपालं अध्ययन याना तया विज्याय्
धुंकुगु खः । लिपा छें पिहां वय् धुंकाः नं उवलेया धुरन्धर
विद्वान्तय्के व्वना न्यना विज्यात तर वसपोलया चित्त वुझे जुइक
सत्य तथ्य मुनानं वने स्यने मफु । अन्तय् थःगु हे प्रज्ञा व ध्यान

बलं बुद्धत्वं प्राप्तं यानां लि 'बुद्धं धर्मं' धकाः छगू न्हूगु लें दय्कां
 विज्यात । बुद्धं धर्मं दय्कागु लेंयात 'मध्यम मार्गं' अर्थात् दय्कागु
 लें धकाः नां छुना विज्यात छायाः सा अतिवादया च्वः व प्वः
 नित्तां थीक मज्जू धयागु वसपोलया मू विचा खः । मोज मजाय् जक
 दुनेव छविक स्यना वनी । शरीरयात अप्वः सासना वीव छु तः धंगु
 ज्या याय् फइमखु । ध्व खँ बुद्धं थःगु हे अनुभवं षुइका विज्यात ।
 छह्य जुजुया मदुल्य दुह्य काय्यात छु जक मगाःगु दइ ? व नं
 काय् भुरंग व्वया वनी धकाः ग्याःह्य शुद्धोदनं फयांफच्छि अप्वः
 सुखया धुकू चाय्के विया तल । तर सर्वार्थसिद्धया जीवनय् दुःख
 तंगु मखु । लिपा छें पिहां वयाः खुदं तक तपस्या याना विज्याःवले
 थःगु देहयात विइ जिव्व दुःख-कण्ट विया विज्यात । पीडां असह्य
 जुयाः मूच्छां नापं कल । उकिं हे बुद्धं शरीरयात अति कण्ट तथा
 अति आनन्द मवीगु दय्कागु लेंयात भि धकाः थः नाला विज्याःगु
 खः ।

बुद्धं धर्मं छुनागु लेंयात ज्याव्व थला विज्यात । ज्ञान मदय्कं
 भिगु ज्या याय् फइमखु । भिगु विचारं भिगु आचार स्यनी व
 युक्रिया अभ्यास याय् फय्का विइ । ध्व शरीरं, म्हुतुं व मनं भिगु
 नं ज्या याइ मभिगु नं ज्या याइ । भिगु ज्ञान दत कि भिगु ज्या
 जक ल्ययाः मभिगु ज्या तोते फइ । इच्छा फुक्क दुःखया हा खः ।
 भिगु ज्ञान दत घाय्व तिनि विषयया कामना याय्मखु, प्राणी हिंसा
 याय्मखु, राग द्वेष मोहया वशय् च्वनेमखु थुपि व्याक्क तोते धकाः
 व्वःछिइ फइ । मखुगु खँ ह्लाय्गु, चुकरी याय्गु, मनय् थुं दिक घाय्गु,
 म्वाःमदुगु खँ ह्लाय्गु पाप खः । थ्वयात मतोतुसें धर्मया त्वाथः गय्
 फइमखु । खँ जक सयां मज्जू खँयात त्वय्क ज्या नं याय्माः । उकिं
 बुद्धं कर्म याय्गुलिइ विशेष तिवः विया विज्यात । सुयातं मस्याय्गु,
 गुयागु वस्तु थुया मत्ताय्गु सत्य खँ जक ह्लाय्गु, व्यभिचार मयाय्गु

व काय् यः गु पदार्थं मत्त्वेने गु आदि ग्याता ज्या मनुष्यं मयामं
मगाः गु ज्या खः । ध्वया हे नां पञ्चणील खः । ध्वाना च्वनेन ज्या
याय्माः तर व ज्या मभिगु मजुसे भिगु जुट्माः धयागु वृद्धया
विचार खः । वांलाक कुतः मयाकं छु नं ज्या तीयनी मय् । कुनः
हे सफलताया ह्यपलाः खः । ध्व मीगु ह्य, मीन जुट्गु अनुभव,
मीगु चीत्त व धर्मयात वांलाक मय्दकं बुद्ध धर्ममा दुम्यः छु खः
युद्धमखु । उकिं बुद्ध धर्मयात थः नालीपिसं युक्रियात युद्धका मतमं
मगाः निर्वाणया निति पिने ह्यया शुद्धिया गुनि आवश्यकता दु दुने
चित्तशुद्धिया नं उलि हे आवश्यकता दु । उकिं बुद्धं शील व प्रज्ञा-
यात थें हे समाधियात नं उत्तिकं मजिमगाः गु खना विज्यात ।

ध्व हे आर्यं अष्टांगिक मार्गं बुद्ध धर्मया मू लंपु खः । धात्थें
युक्रियात युद्धकाः ध्व लंपु वन धाःसा ध्व संसार दुःखमय खःसां
पले-हः लख्य् च्वंसां लखं मयिइक च्वं थें दुःखं क्वमदाक च्वने
फइ । बहुजन हिताय व बहुजन मुखायया लक्ष्य थुकी हे दुतुना च्वंगु
दु । उकिं बुद्धया थुगु लं विश्व कल्याणया लं खः । मन जक
ह्ययाय्माः ह्ययाह्यं ह्ययाः वने फुगु लं खः ।

२०१६।१।२८

('क्षी' ल्याः ११२, ने. सं. १०८६)

मस्याय्गु

जि सी घकाः ग्याः, छि सी घकाः ग्याः, अथे हे मेमेपि नं
सी घकाः ग्याः । प्राणीमात्र सी घकाः मग्याःपि सुं नं दइमखु ।
स्याइगु हे झीत मयःसा सीगु झीत गवले यइ ? रोगी जूसां झी सी
मयः, कोह्लि जूसां झी सी मयः । दें नं दें दुःख-सुख सी धुंकाः
बुह्ला-बुह्ली जुइ धुंकाः तक नं झी सी मयः । झी जक सी मयःगु
मखु, झी यःपि सुं व्यक्ति सीगु नं झीत मयः ।

उकिं ह्मघागु धर्मय् नं स्याय्गुयात पाप घया सल । करुणामय
भगवान् बुद्धं घया विज्यात— “प्राणीपित स्याय्मते, पालेमते व
दाय् तक नं मते । स्याय् पालेगु ज्याय् सुयातं गुह्याली बीमते,
आजा बीमते, सहमति बीमते । संसारय च्चंपि सुं हे प्राणीपिनिगु
हिना याय्मते । हिंसा याइह्य व्यक्तियात भिह्य मनू धाइमखु;
सकल प्राणीपित हिंसा मयाःह्य व्यक्तियात हे जक भिह्य मनू
घाइ ।”

हत्या घयागु न परहत्या भि, न आत्महत्या हे भि । हत्यारा-
यात समाजं गिल्ला याइ, सरकारं कसूर बमोजिम राजाय याइ ।
सी धुंकाः तक नं कर्म विपाक भोग याय्मानी ।

बीज धर्मानुसार प्राणी हिंसाया पूर्ण पाप मृदकेन ग्यानु
 अंग पूर्ण जुकेमा । गथे- व धास्थे ज्यान दुख प्राणी ख । यक्ष न
 व प्राणी धकाः स्यू । वयात स्या हे स्याय् धयागु थ के मनिद दु ।
 स्याय्त कुतः याय्गु व कुतः याना थें व प्राणी सि हे मिन आमा
 प्राणातिपात जुइ । एव न्याता अंग पूर्ण मजूगु हिंसायान दुष्कृत
 पाप धाइ । न्यासि वनेबले गुनि कीत न्ह्याः सी, वुं पालेबले गुनि
 जीवत पालाः सी, मेगु ला छाय् सामः दुकाय्-पिकाय्बने नक
 नं असंख्य कीटाणुत सी । तर थन मी इमित स्याय् धकाः मनिद
 मदुगुलि, थुजाःगु किसिमया प्राणी हिंसायात प्राणातिपातय् ल्याः
 ब्याना मतःगु खः ।

प्राणीत मध्यय् मनू सक्छेष्ठ प्राणी खः । मनुखं हे जक
 दाःसा स्याइ, स्याःसा सी, स्याइगु सीगु सुयां मयः धकाः स्यू ।
 थःत मयःगु करपित नं यइमखु धयागु सीकाः थुइकाः मनुखं नियम
 कानून दय्कल । नियम कानून बरखिलाप याःपित सरकारं दण्ड
 सजाय बीगु यात । थुगु पाप यात धाःसा थुगु कर्म भोग याय्माली
 धकाः व्याख्या यात ।

प्राणीत निश्वः दु मांसाहारी व शाकाहारी । मनूत बाहेक
 मेपि मांसाहारी प्राणीतसें स्यानाः नयां पाप लाइ धकाः मस्यू ।
 एव मनूत नं मांसाहारी निश्वः हे दु । मांसाहारी जुइत छुं विचाः
 याना च्वनेम्वाः । पशु थें छु यल व हे नल याइ । पशुया थः नय्त
 थमं हे स्याय्माः । मनूया छह्येस्यां स्यानाः तःह्येस्यां नइ ।
 शाकाहारी जुइत धार्मिक भावना व प्राणीमात्रयाके दया-भाव
 दय्केमाः । स्याय सकस्यानं फु, म्वाके सुनानं मफु । उकिं स्याइह्य
 स्वयाः म्वाकिह्य तःधं । शाकभोजी मनूत मांसभक्षीत स्वयाः छतं
 च्वय् लाः ।

मनू सामाजिक प्राणी छः । समाजया व्यवहारय् मे, खसी, खा छववा पुलाः न्याय् दु । मे स्वयाः खसी, खसी स्वयाः खाया भाः क्रमशः कुहां वं । अय-विक्रयय् यथे मूल्यभेद दु थें थिमित स्याना-या पाप नं थये हे पाः मन्त्रा जुइ । अले थःत न्याःह्य सि, पति, की व थःत सिक्क न्याइह्य सर्प व स्याना नइपि धुं, भालु आदि हिंस्रक प्राणीत घात यानाया पाप नं जरुर फरक फरक हे जुइ जुइ ।

मेपि पशु पंक्षीत थें मनू मुलं न्याय्मदु । उकि मनूया खूनया कसूर दकले तःघं । कानूनं ज्यानमारायात जन्म कैद याःसा धार्मिक न्यायं नं थये हे तच्चःगु कर्म भोग याकइगु जुइ । थन नं छता-निता अपवाद मदुगु मखु । सुं व्यक्तिया पास्यें सुं मनूयात स्याय्गु नियतं स्यात वा भवितव्यद्वारा जक सुं व्यक्तिया ज्यान वन धाःसा थुजाः-थाय् न्यायाधीशं दक्क सबूद प्रमाणत स्वयाः थःगु स्वविवेकं मुद्दा फैसला यानाः कसूरमाफिक दण्ड सजाय याइ । थन गबलें-गिबलें अनेक कारणद्वारा मुद्दा फैसला तनं-बिलं लाःगु नं जुइकु । परन्तु धार्मिक न्यायालयया निर्णय हामो खःछि हे पाइमखु । लःया लः दुरुया दुरु जुइक निर्णय जुइ ।

न्यायाधीशं मुद्दाया कसूर स्वयाः ज्यान सजाय तक नं याय्कु । थये ज्यान सजाय याःह्य न्यायाधीशयात मनू स्यानाया दोष लाइमखु । थये हे पाप नं लाइमखु जुइ । युद्धय् सेनाधिकारीं अन्न धाय् राष्ट्रायक्षं शत्रु पक्षयापित स्याय्गु आज्ञा बिइ । शिपाही-तसैं मोह्निया बाहांचा स्याय्गु स्वयाः नं तच्चः जुइक दुश्मनतय्त भकामक स्याइ । स्याय् फक्क वः, युद्धया नियम थ्व हे छः, मखुसा थः सी माली । कानूनन थन स्याकुह्य व स्याःह्य कसूरदार जुइ-मखु । धार्मिक नियमानुसार नं थिमित छून हे दुगु खनेदु । सीधाय् प्रचलित धारणाकथं थःगु देश रक्षाया लागि युद्धय् सीपि वीरत स्वर्गगामी जुइ घाइ ।

बहलाः स्याःया इव संसार्य् यः म्वाय् न करयित म्वाय्
मालीगु इव गुजाःगु विडम्बना गः ? मनूनय्मं थःपि म्वाना अनेन
हिंसक पणु-पंक्षीत जक मस्य वफुरा निःसहाय पणु-पंक्षीतय् न नं
स्याना वया च्वन । मेगु ला छाय् मनुखं मनूयान हे खंक नं मस्यंक
नं स्याना वया च्वन, स्याका वया च्वन । थाय् थासय् ल्वापु
जुया च्वन, देणंदेशय् युद्ध जुया च्वन । स्याय्गु व सीगु नं ह्नि व
चा र्थे मदिक ह्निघानाच्चन । बुद्ध बल, क्राइष्ट बल, गान्धी बल ।
हिंसायात पने मफु । अय्सां श्रीसं धाय्गु याना वयाच्चना- म्वा व
म्वाय्दु । स्यायगु स्वयाः मस्याय्गु तःधं ।

२०३८।२।५

('आनन्द भूमि' ने. सं. ११०२)

सीमानि

देवकुमारी मां मांत । मांत घाल गन वन, गन च्वन ? मिखां खने दुगुमखु । ह्माय्पनं ताय् दुगु मखु । ज्यू मदुगु सी हा जक ल्यन । थ्व सीह्यात दुखापिखां तीकल, पुलुं भुन, दिपय यंकाः मि तयाः दाह संस्कार याना छयत । थ्व सीगु हा पञ्चतत्त्वय् भ्यले पं वन । नां व लुमंति जक ल्यन, मेगु छु मल्यन ।

दिपय् परित्ताण पाठ यानालि भिक्षु कुमार भन्तेनं धया विज्यात- "बुद्धरत्न गुरुजुया बजे थ्व करणदीपय् मृतकया रूपय् झीगु ह्मोने ग्वतुला च्वन । छन्हु झी फुकं थ्वहे लैय् वने मानि । थये हे मृतक जुइमानि । भगवान् बुद्धं धया विज्याःगु दु- झी मनुखं ह्मि छक्कः जक जूसां 'जि सीमानि' धयागु लुमंकल धाःसा झीगु तृष्णा क्षय जुइ । राग द्वेष व मोहया बन्धन छ्वासुया वनी । दुःखं मुक्त जुइ ।"

झी सकलें सीमानि घकाः झीसं सि ला स्यू तर सिया नं झीगु व्यवहार धाःसा मस्यू थें ज्या जुयाच्वन । बुसानिसें मसीतलेयात झीत व माः थ्व माः धयागु धयां हे व्याःगु मखु । माक्क जक माःगु मखु माक्क स्वयाः अप्वः माय्का च्वन । नय् पित्याःह्यं पित्याःगु तंकेत नय्गु इच्छा याय्गु, नांगाह्यं थःगु हा त्वपुइत वसःया कामना

याय्गु, वास मदुहां च्वनेगु याय्पा बांछा याय्गु जीवन चारणया
लागी अनिवार्य आवश्यकता खः । तर थः व थःपिनि जक नय्,
सावक भिक नय्, करपिनि नय् मखंसां थजु; थथे हे थःपिनि जक
ततःजिक बांवांलाक पुने, थःपिनि हे जक मोज मज्जाय् जीवन
हने धाय्गु तृष्णा खः । थव तृष्णा हे दुःखया हेतु खः ।

तृष्णाया अन्त मदु । मदुहां लखपति जुइगु खड् । लखपति
करोडपति जुइगु कामना याइ । दुहु थि कि मगाना वइ । थके दुगु
वस्तुकय् घमण्ड जुइ, मदुगु वस्तु दय्केगु प्रवल इच्छा जुइ । मदुवने
जक दुःख धयां दय्काः नं उनि हे दुःख जुया च्वनी । गुलिमितं छु
नय् छु पुनेया दुःख जूसा गुलिमितं मोटर न्याय्गु, निम्बा छे दयां
मगानाः स्वखागु छे दनेगु, थः हे जोहा मेहा मनुखं न्याखा छे
दय्के धुकुगु खनाः स्वमफाय्गु दुःख जुया च्वनी । गुलि चीमि जुल
उलि सीमित दुःख जुया च्वनी । गुलि तःमि जुल उलि तःगू दुःख
दया च्वनी । अर्थे स्वयंवल गरीव जुइगु जक दुःख खः, धनी जुइगु
सुख थें च्वंसां ह्यावव हे धनीह्यसित नं छुं न छुं दुःखं प्वनी मखु ।
बुसानिसें मसिइ तक थुजा-थुजागु हे दुःखं भ्वा भ्वा पाला च्वनी ।
अथे नं मनूतय् छन्दु सीमानि धयागु ला त्वःहे मना च्वनी ।

‘जि सीमानि’ थव छगू मन्त्र खः लिह्लि जप याय् माःगु ।
जि सीमानि धकाः लुमंकल कि मभिगु ज्या याय्पाखें मन लिचिली,
ह्लाः लिसाली, तुति ह्यज्याइ मखु । जि सीमानि धकाः चाःह्य
मनू भिगू अकुणल कर्म याय्पाखें थःत लिगना च्वनी । वं थःगु
फाइदाया निति करपित दाइ पानी स्याइमखु । करपिनिगु ह्यय्का
खुया लाका स्थाना काइमय् । गिजंत व मिसात निखलः पाखें नं
व्यभिचार जुइमखु । मखुगु च्छे ह्याइमखु, चुगलि याइमखु, कर-
पिनिगु नुगलय् स्याकइमखु, म्वाः मदुगु बकवाद याइमखु । सिइ
मानि धकाः चाःह्य थके दुगुनिह हे सन्तुष्ट जुया च्वनी । कर-
पिनिगु वस्तुया लोभ वं याइमखु । कुनिगत वयाके दइमखु । छन्दु

वः सिना बने मानि धाःसा करपिसं थःत अय् धान, थय् धान;
 अय् यात, थय् यात धकाः नुगलय् स्याकेगु हे धाय् ? तं चाय्गु हे
 छाय् ? थये धकाः थूह्य मनुखं उकिया व्वला साया च्वनी मखु ।
 गन व्वला साय्गु भावना मांत घन ल्वापु जुइमखु । मनय् ह्मथावले
 शान्ति दइ । सीमानि धकाः चाःह्य व थूह्य मनूयाके मिथ्या दृष्टि
 मदया वनी । सम्यक् दृष्टि जाया वइ ।

बुद्ध धर्मानुसारं सम्यक् दृष्टि दुह्य मनुखं आयं सत्ययात
 अःपुक थुइका काइ । जन्म जुइगु दुःख खः । मुसु वइगु दुःख, प्वाः
 स्याइगु दुःख, खि म्हुइगु दुःख, धाः जुइगु आदि थ्व शरीरय् ह्मथागु
 हे रोग घात जूसां दुःख हे खः । छचलय भुय् सँ छपु वुया वइगु हे
 दुःख धाःसा ह्मथापनं मताया वनिगु, वा हाइगु, मिखां मछुइगु,
 सरिलय् शक्ति झझं पाः जुया वनिगु झन हे तःधंगु दुःख खः । जि
 सीमानि धयागु भावना मांत धाःसा ह्मथावले ह्मथायें जाःगु हे
 दुःख जूसां दुःख जुल धकाः जक चाइ व दुःखया हा चाना छ्वय्
 माल धकाः मचाया च्वनी । हानं हानं वहे दुःख जुइगु हे जक ज्या
 याना च्वनी ।

थ्व दुःखया दुःखं जक जाना च्वंगु संसारय् म्वाना च्वंतले-
 यात पलेस्वां लखं वुया वया नं लखं मथीक च्वने फु थें दुःख जुइका
 नं दुःख भचाय्केगु जूसा व सदाया लागी दुःख तंकेगु जूसा दुःखया
 कारण थुइके माल, दुःख नाश याय्गु उपाय छचले माल, दुःख नाश
 याना छ्वय् माल । चा फुनाः ह्मि जुइवं गथे झीसं नय्मानि, त्वने-
 मानि व याय्मानि, थ्व याय्मानि धकाः धया च्वना अथे हे छन्हु
 झी सीमानि धकाः नं चाय्का च्वने माल । अले जक झी थ्व पञ्च
 उपादान स्कन्धया दुःखं मुक्त जुइ फइ ।

२०३८।६।१३।२

(‘आनन्द- भूमि’ ल्याः २, ने. सं. ११०२)

भगवान् बुद्ध व शान्ति

बौद्ध धर्मया प्रवर्तक भगवान् बुद्धया जन्म नेपालया शाक्य वंशीय राजा शुद्धोदनया कुल्य जुउगु खः । राजसी वैभव्य पान्नि पोषित जुयाः नं राजकुमार सिद्धार्थयात मन्य शान्ति दुगु मखु । वृद्धतां पीडित जुयाच्चंह्य वृद्ध, रोगं आक्रान्त जुयाः आर्तनाद याना-च्चंह्य रोगी, व सिद्धयात खवखवं दिप्य उइत सिथं यंकाच्चंगु दृश्य खनाः व अन्न चिन्तित जुन । यः पत्नी-पुत्र, पिता-विमाता व राज्य वैभव त्याग यानाः राजकुमार सिद्धार्थ शान्ति मालेत राजदरबारं पिहां वल । उगु वखतया धुरन्धर विद्वान्पिनिगु आश्रम्य वनाः सत्य छु खः, शान्ति गथे प्राप्त जुइ धकाः सिद्धकेत अध्ययन मनन यात । तर थह्यं भाःपा ये जाःगु शान्ति प्राप्त मजुउ । अले अनं वयाः यः याकःचा हे बोधिवृक्षया वव्य च्वनाः ध्यान यानाः ज्ञानया ज्योति प्राप्त यानाविज्यात । वसपोल बुद्ध जुया विज्यात । वसपोलयात शान्ति प्राप्त जुल ।

भगवान् बुद्धं धया विज्यात—

रोग जुइगु दुःख खः, बुह्रा जुइगु दुःख खः । धात्ये धाय्थाःसा जन्म जुइगु व मृत्यु जुइगु हे दुःख खः ।

तद्वहस्वखयो सख दुखं जीनाति ।

तृष्णाया क्षय जुन धाःसा सम्पूर्णं दुःख नाश जुड । तृष्णाया
कारणं यानाः हे कुक दुःख उत्पन्न जुडगु खः । अविद्या नं दुःखया
कारण खः । दुःख जुयाच्चन धाःसा शान्ति गनं दइ ?

भगवान् बुद्धं हाकनं धया विज्यात—

नत्थि राग समो अग्नि, नत्थि दोष समो कलि ।

नत्थि खन्ध समा दुक्खा, नत्थि संति परं सुखं ॥

राग थें जाःगु मि मेगु मडु । द्वेष थें जाःगु दोष मेगु मडु,
पञ्चस्कन्ध समान दुःख मेगु मडु । शान्ति थें तःधंगु मुख मेगु मडु ।

मनूतय्गु इच्छा असीमित खः । गुलि गुलि दत्त, वयागु
इच्छा नं उलि हे मात्राय् प्रबल जुजुं वनी । छगू इच्छाया पूर्ति हे
मेगु इच्छाया हेतु जुड । मनूतय्त्त आः ला गान, आः ला मय्ल
घयागु गबले दइमखु । प्यास चाःह्य मनुखं चिसवाः वःगु लः त्वन
धाःसा वयागु प्याःचाः झन झन अप्वयावइ । थ्व विषययागु तृष्णा-
या तृप्ति गबले नं जुडमखु । थ्व हे कारणं भगवान् बुद्धं रागयात
मियागु उपमा बिया विज्याःगु खः रागद्वारा हे परस्परय् वैर भाव
उत्पन्न जुड । व्यक्ति व्यक्तिइ, समाज समाजय्, गां गामय्, देश
देशय्, राष्ट्र राष्ट्रय् शत्रुता उत्पन्न जुडगु प्रमुख कारण थ्व हे राग
खः । थौं विश्वय् राष्ट्र राष्ट्रया परस्परय् शंका—उपशंका, वैरभाव
व शस्त्र—अस्त्रया होडबाजी जुयाच्चंगु दु । थ्व रागया कारणं हे
जुडगु खः । मियात वांलाक थासय् तय्मफुत धाःसा व मि च्यानाः
छें नापं भस्म यानाबिइ । रागद्वारा नं थथे भस्म याना बिइ ।
शान्तियात तंकाबिइ ।

जिघच्छा परमा रोगा अर्थान् नय्पित्याइगु थें जाःगु रोग
मेगु मडु । दरिद्रता पापया मूल कारण खः । बुभुधितः किं नकरोति

पापं अर्थानि नयपित्याः ह्यं छु जक पाप मयाद धयागु उम्मान दृषं
 गरीबीं याताः मनुष्यं खुज्या याद, हत्या याद, असत्यं च द्वाद,
 याय्मत्योक्तं व्यवहार याद । दरिद्रतायात मदय्केन मनुष्यं उच्चम
 याय्माः । उद्योगं मनूतय्त समृद्ध याता विद । गवले मनुष्यात नयगु
 त्वनेगु, पुनेगु व चवनेगुया व्यवस्था दद अवले मनुष्यं उन्नतिया लागी
 विचार याय्गु समय दद । शुद्ध मनं यातागु विचारं यगु जीवन
 जक मखु मेपिनिगु जीवन नं मुधार याय्फड । अनएव भगवान्
 बुद्धं धया विज्यात, सत्कर्मया लागी मन हे मुख्य खः । शुद्ध मनं
 ज्या यादह्य मनुष्या निउलिउ किपालु थें मुख वयाच्चनी । उजा ह्य
 मनू संसारया ल्हायागु हे भागय् वंसां नं वयात मुख दद । गन
 सुख दत अन शान्ति दद । सुख व शान्तिया अन्योन्याश्रित सम्बन्ध
 दु ।

स्वेच्छाचारी चित्तयात दमन याय्गु उत्तम जुउ, चित्तयात
 दमन याय्गुलि सुख व शान्तिया लँपु चाली । चित्त शुद्ध जुउह्य
 व्यक्ति गवले हे करपिनिगु अहित यादमखु । गुह्य व्यक्तियाके राग
 ददमखु उजाःह्य व्यक्ति ल्हायागु वस्तु नं त्याग याय्फड । सच्चा सुख
 भोगय् मखु, विरागय् दु । भोग रोगमात्र मखु, शोकया नं मूल
 कारण खः । गथे रोगयात पथपरहेजय् च्वनाः व वासलं शमन
 याद अथे हे रोगयात नं स्वार्थ त्यागद्वारा ल्हाबले तापाक छ्वय्
 फड व थथे तापाकेगु याय्माः ।

प्राणी मात्रयाके प्रेम व सद्भावना याय्गु बानी दय्कल
 धाःसा शान्तिया लुखा चाड । बहुजन हित व बहुजन सुखया लागी
 थःगु जीवन अर्पण याय्फड । प्रेममय जीवन हे मनुष्यया आदर्श
 जीवन खः । प्राणीमात्रयात स्वार्थ तोताः प्रेम याय्माः हित
 याय्माः । थ्व बुद्ध धर्मया छेय व प्रेय खः ।

('शान्ति-भूमि' ५/४ वि. सं. २०४० पाखें भाय् हिला)

बरे छुये

कीट-पतंग स्वयाः पशु-पंक्षी च्वह्लयाः । पशु-पंक्षी स्वयाः नं च्वह्लयाःह्य मनू खः । उकि मनू प्रकृति याक्व संस्कारं जक लुमदनाः श्वया थःथमं नं संस्कार याय्माः । थये हे याइगु संस्कार मध्ये बरे छुइगु संस्कार नं छता खः । हिन्दू धर्मावलम्बीपिनि उपनयन, व्रतबन्ध याइ; बौद्धमार्गीपिनि बुसंखाः, क्येतापुजा याइ । थये हे वज्राचार्यं व शाक्यभिक्षुपिनि याइगु पूर्व संस्कारयात चूडाकर्म वा प्रवज्याग्रहण घाइ । थुकियात हे नेपालभाषां बरे छुइगु धाइगु खः । ये देश्य वज्राचार्यपिनि बरे छुइगु १८ गू वाहाः दु । थये हे शाक्यपिनि बरे छुइगु नं थःथः वाहाः दु । गन गन गुभाजु व बरेजुपि दु अन अन बरे छुइगु विहार नं दु । थये बरे छुइबले योह्ये सिया योथाय् बरे छुइ मजिउ । थःगु कुलया विहारय् जक बरे छुइमाः । थये बरे छुउ वय्गु थाकुसे च्वंसां थःगु विहारय् वयाः बरे छुउ वय्माला च्वंगुलि कुलया विहारलिसें सम्बन्ध दयाच्चन । थये बरे छुइ माःगु विहारत ये, यल व खवप्य् आपाः दु ।

ये, यल, खवप, थिमि व किपूया बरे छुइगु क्रिया विधानय आपालं समानता दु, थये धकाः थःथःगु विहारया मौलिक विशेषता नं मदुगु मखु । गुगुं विहारयापिनि बरे छुइमाःपि लक्वन्नं बरे छुइ, गुगुं विहारयापिनि थःथः कवः वा याकः बरे छुइ । गुगुं विहारय्

वज्राचार्यं जक बरे छुइ । थये गुग्गु बिहारय् वज्राचार्यं जक बरे छुइगु
 बिहार दुसा गुग्गु बिहारय् शाक्यपिजक बरे छुइगु बिहार दु । गुग्गु
 बिहार वज्राचार्यं व शाक्य संयुक्तरूपं बरे छुइगु बिहार दु । 'नेपाः
 देःया बिहारया ताःचा' सफुलिद घयातःकथं ये' देशय् १८ गू बिहार
 मध्ये क्षिनिगू बिहारय् वज्राचार्यपि जक चूडाकर्म याइ, छुइगु
 बिहारय् वज्राचार्यं व शाक्यपिनि संयुक्तरूपं चूडाकर्म याइ ।
 शाक्यपिनि जक चूडाकर्म बाइगु वाहाः ८ गू दु, बही ८ गू दु ।
 थंबहिलिइ प्रधानयात बरे छुइ व थाय्मदु वाहाः व यट्खापिनेया
 वाहालय् महर्जनयात फूवरे छुइ ।

आः वज्राचार्यं व शाक्यपित्त जक चूडाकर्म याःमां ह्लापा
 बहूयात नं चूडाकर्म यानाः बौद्ध संघय् दुध्याकातःगु दु । ये' देशया
 ओंवाहालय् व लगं बहालय् ब्राह्मणयात नं चूडाकर्म यानाः वज्रा-
 चार्यं संघय् दुकया तल । थये हे यल देशय् नं भारतं व.पि ब्राह्मण
 पण्डितपिन्त चूडाकर्म यानाः बौद्ध समाजय् दुध्याका तःगु जुन ।

राणा कालय् वज्राचार्यं व शाक्यं वंजातह्य व्याहा यानाहल
 घाःसा वयापाखें दुह्य मचायात मांयागु छु जात खः व हे जात
 लिकाछ्वइ । उकिं वज्राचार्यया मचा तुलाघर, श्रेष्ठ, महर्जन व
 नापित नं जुयाच्चंगु दु तर प्रजातन्त्रं लिपा मिजनं ह्लाहा हे मिसा
 व्याहा यानाहःसां व मिसाया पाखें दुह्य मचा कानूनीरूपं बीयागु
 हे जातयाह्य जुइगु जुल । उकिं वज्राचार्यं व शाक्यं ह्लायागु जात-
 याह्य मिसा व्याहा याना हःसां वयापाखें दुह्य मचायात बीयागु
 बिहारय् चूडाकर्म याय्गु यानाहल । तर वयात क्वाःपाःयः व
 भागमय दुहां वनेगु अधिकार दइमखु ।

आः वरे छुइगु विधिया विषयय् छु खं ह्लाये ।

ज्ञायां वरे छुटत चाकुलि छुटत मचा विजोर वरं लाकाः
 जोलीयात वयनाः चूडाकर्मया मुहूर्तं स्वद । चूडाकर्म याय्गु दिन
 कोछिदधुन कि वयया प्यन्हुक्कपो य गु विहारय स्थापना यानातः
 भगवान् बुद्धया क्लपोने पञ्चोपचार पूजा यानाः श्व वरे छुटत
 मचायात श्व गु श्वय् मिगः, स्वाः निपाः व दक्षिणा क्लानय् उर्वकाः
 यये प्रार्थना याकद-

दक्क बुद्धपिन्त नमस्कार ! भगवान् बुद्धं आजा जुयाविज्या गु
 धर्मयात नमस्कार ! जीनं मम्मन्नपि मंचयान नमस्कार ! प्रत्रज्या
 ग्रहण याय्गु कारणय् छलपोन्नपिन्त स्वाः श्वय् महितं पूजा द्रव्यपाः
 निमन्वणा याना । श्रद्धा तसे जितः प्रत्रज्या त्रिया विज्याहुं ।

मूलाचार्य, उपाध्याय व मेवि पञ्च स्थविरपिन्त शिष्यविमं
 श्वयदां तद । वरे छुट छन्हुक्कयायात दुस्वः घाद । दुस्वः प्यन्हु
 शिष्यपि विहारय् यंकाः, यो पुज्यानाः आगमंय् गुं घाकातद ।
 प्यन्हु निसं थिमिसं जा खे न्या छाः लाभा प्याज मुसू भान्ता गोल
 भेरा व चि ममेत नय्मजिन । श्रय्नाः श्वं चुरम वझां त्वने मजिन ।
 छा खिवा छयं गुणाकां व श्रणुद्धपि थिदमत्यन । वरे छुटत मचा दुर
 त्वंहा जुन घाःमा श्व फुक नियम मांहासें पालन याय्माःगु जुन ।

वरे छुटत प्यन्हु शिष्य मचातय्त्त विहारय् यंकद । मूलाचार्यं
 प्रत्रज्याग्रहण विधि अनुसार पूजाकर्म याद । मचातय्त्त गुरुमण्डल
 दंकद । आचार्यं यये उपदेण विद-

मारजं चोरिका चापि परपरनी मूवा वचः

एतच्छब्दं सर्वज्ञत् सर्वं पञ्चमं मद्यमेव च ।

म्याय्गु, छुटगु, व्यभिचार याय्गु, मन्त्रगु श्वं क्लाय्गु, अयूलाः
 श्वं त्वनेगु श्व न्याता मभिगु ज्यायात विगालु सर्वयात थं तापाकं
 निसं हे तीता श्व ।

शिष्यपिसं गुरुं विद्या विद्याः गु पञ्चसिखा म्नामा अर्चनं
 ल्पावले पावन याय धकाः गुण्याके प्रार्थना याद ।

वरे छुटपिन्त नीनं नुं दृगु प्रागमं जक स्वकाः मृच्छकर्म
 खाकद । निनिह्यं मं वयं कुनं मत्रक याय्मृद कयाञ्चनी । नुमि
 ध्यंकद । घम्भः हाम्भनं मो ल्हृद । प्यंगू तीर्वयागु यः यना तःगु
 कलशं मो ल्हृकद । पञ्चगव्यं विद । यये मो ल्हृयाः प्याःगु वमः मं
 खाकाः नुमि ध्यंकदत्त नीनं काद ।

गुरुं शिष्यपिके हानं छको न्यनी- प्रातक छिपि गृहस्थी हे
 तिति । प्रव्रज्या ग्रहण याय घात्ये हे फुला कि मफु ? मफुमा
 प्रव्रज्या कायुमंत ।

शिष्यपिसं प्रार्थना याद- मो गुरु, जिमिसं प्रव्रज्या ग्रहण
 याय धकाः निश्रय याय धुन । जिमिसं प्रव्रज्या ग्रहण याय फु ।

शिष्य मचातय्त ववाःपाःद्योया ल्लपोने च्वंगु मण्डनय् यंकद ।
 यकालि नुं वहः सत्रःचां नुं धाकानःगु प्रागमं ध्यनी । निनिह्यं
 याय्मृद प्रागमं कयाकाद । गुरुजं स्वस्तिवाक्य व्वनी । नुंमुनु
 वहःमृनुं ल्लायपनय् प्वाः खने माय् याद । सर्वं आवरण विनोघन
 व सर्वं अज्ञान आवरण छेदनं याय्त प्रागमं ध्यनीगु खः । घमं
 शठं भेदीकरण याय्त ल्लायपं प्वाः खनिगु खः ।

गुम मुहूर्तय् मूलाचार्यं व ४ ह्य यकालि नापं न्याह्येस्यां जव
 लंछ त्वयाः कसाय्गां न्ययाः, एक सूची पद कयाः, कलशया लः
 यना तःगु णंश्च व प्यंगू तीर्वया ल्पं लुनाः प्रामणेरक अभिषेक
 विद । अह्वाः कंय्ता मेखला बन्ध त्वकद । अभिषेक विडबले व्वनीगु
 वाक्य यये-

यत्संगलं सकलसत्त्वं हृदि स्थितस्य
सर्वरिक्तस्य वर धर्मं कुलाधिपस्य,
निःशेष बोध रहितस्य महासुखस्य
तत्संगलं भवतु ते परमानन्देकः ।

शिष्यपिसं प्यंगू दिग त्वयाः लःल्लाना विडगु कापायवस्त्र
(चीवर) पुनी । महायानी मतानुसार कापायवस्त्र धयागु ह्यामुगु
मखु, ह्याउंगु जुड । चीवरया जननं यथे खः- जामा, जय् हिनेगु
गा, न्यय्गु गा, तो (वहःया चुल्या), ह्याय्पनय् मुडगु लुंया पय्ती,
क्वखाय्गु मुता । शिष्यपिसं चीवर पुनाः थःथःगु आसन ग्रहण
याड ।

शिष्यपिसं धाड- गृहस्थीयागु वसः तोताः प्रव्रज्यायागु वसः
पुने जुन ।

आचार्यं धाड- प्रव्रजित जुडगु मतिड तःगुलि छिमित प्रव्रजित
याय्गु जुल ।

आचार्यं शिष्यपिन्त लुंची तिकाः गृहस्थीयागु नांया थासब्
मिक्षुया नां छुड । थये छुडगु नां थये खः- आनन्द, शालीपुत्र,
मोद्गल्यायण, काश्यप, धर्मश्रीमित्र, शीलसागर, विनयश्री,
बीतराग आदि ।

शिष्यपिसं बुद्ध, धर्म व संघ मण्डलय् स्वां द्वयाः पञ्चोपहार
पूजा याड । स्तुति याड ।

१. बुद्ध मण्डलया भावना- वैरोचन, अक्षोभ्य, रत्नसंभव,
अमिताभ, अमोघसिद्धि, रोचनी, मामकी, पाण्डुरा, तारा ।

२. धर्म मण्डलया भावना- प्रज्ञापारमिता, गण्डव्यूह, दश-
भूमीश्वर, समाधिराज, नंकावतार, सद्धर्मपुण्डरीक, तथागत गुह्यक,

नलिनविस्तर, मुक्ताप्रभाम । इव नव श्याकरण मन्त्रायानी बुद्ध
धर्मया मूल ग्रन्थ जुन ।

३. संघ मण्डल भावना- आर्यावलोकितेश्वर, मन्त्रेय, गगन-
गञ्ज, समन्तभद्र, वज्रपाणि, मञ्जुघोष, सर्वनीवरणविष्कम्भी,
क्षितिगर्भ, खगर्भ । युपि प्रज्ञा, शील, समाधि त्रिशुद्ध बुद्धा विज्यापि
संघ जुन ।

यन गुरुजं शिष्यपिन्त दश शिक्षापद ग्रहण याय्गु आज्ञा जुड ।
स्याय्गु, खुड्गु, अत्रह्यचर्य, असत्य खं ह्याय्, अय्लाः र्वं त्वने, मे
हाले, प्याखं हुये, बाजं थाय्, स्वांमालं क्वखाय्, नस्वाःगु ह्याय् वुये,
मू वंगु वसः तिये, तःजाःगु लासाय् दने, निभाः विकाः नये, लुं
वहःया तिसां तियेगु तोतेगुयात दश शिक्षा घाड । शिष्यपिमं इव
सकतां शिक्षा पालन याय्गु पा फय्कड । गुरुजं चीवर, गुलुपाः
कुण्डिका, खिखिरिका आदि लःह्लाना विड । शिष्यपिसं युपि वस्तुत
धारण याड । शीलस्कन्ध, प्रज्ञास्कन्ध, त्रिमुक्तिस्कन्ध, त्रिमुक्ति ज्ञान
स्कन्धं पूर्ण याय्त्त अधिष्ठान याड ।

ह्यहः पलिस्वां च्वयाः व पलेस्वां पतिकं र्वय् व लवं तथाः
क्वाःपाःलाकां ह्ययाकाः, छत्रं कुडकाः, कुन्धां लःहाय्काः विहारया
क्वाःपाःद्योया लुखां दुत छ्बड । शिष्यपिसं भगवान् बुद्धयात पञ्चो-
पहार पूजा भाव यानाः, च्वामोलं गाय्काः धर्मगं थानाः वन्दना
याड । युलि क्रिया धुनेवं शिष्यपिन्त श्रामणेरक अभिषेक प्राप्त
जुल ।

निनि, पाजु, यःधितिपि सकसिनं युपि श्रामणेरपिन्त बाह्वां
छुड अर्थात् पिण्डपात्र यथाश्रद्धा दान विड । बाह्वां छुड सिधय्वं
श्रामणेरपि सकसिनं गुलुपाः सिसलाःकू ज्वंकाः, छत्रं कुडकाः बाजं
थाकाः, यःगु डलाकाय् चाःहुडके यंकड । युक्रियात देशजात्ता

(देजला बनेगु) धाइ । थथे देशजात्रा बनेबले येँ देशयापिनि हनुमान ध्वाकाय् वनाः थो ५ महाराजाधिराजयात ग्वय् १० गः, ग्वाः २ पाः व दक्षिणा तयाः ग्वय्दां तइ । लाय्कूपाखें भिक्षा दान विइ । ह्यस्त्रा छेँ तक भिक्षा पवं वने माःगु जुन ।

श्रामणेरपि देजला वनाः लिहां वय्व थःथःगु छेँ फेँ बाह्रां छुनाः दुकाइ । पालं याकइ । नय् मजिउगु अमे नइमखु थिइ मजिउगु थिइमखु । स्वन्हु तक थःथितिपि थाय् भिक्षा काः वनी ।

प्यन्हु खुन्हुयात चीवर त्वकइगु जुयाः च्योकुथि घाइ । थुखुन्हु बाहालय् वनाः श्रामणेरपिसं गुरुयाके श्रामणेर चर्या पालन याय् मफुत, गृहस्थ चर्या विया विज्याहुँ धकाः प्रार्थना याइ । गुरुजुं का मफुसा म्वाल धकाः चीवर-ज्वलं फुक थमं लःल्लाना दुकाइ । शिष्यपिसं पाजुं लःल्लाना विउगु वसः पुनी ।

गुरुं शिष्यपिन्त थथे उपदेश विइ—

प्राणं नहन्यान्नपिवेचच मद्यं
मृषा न वाच्या नहरेत् परस्वम्
परस्य भार्या मनसापि नेच्छेत्
स्वर्गं यदीच्छेत् गृहमागतो यः ।

शिष्यपिसं गुरुया वचन पालन याय्गु प्रतिज्ञा याइ । विहारया विधि थुलि ववचाय्व थःपिनिगु आगमय् हयाः मूलाचार्यं गुरुजुं शिष्यपिन्त पञ्चाभिषेकं निसेँ वज्राचार्याभिषेक विइ । वहनी बाहालय् यंका गं बज्र सुखः सुलुपाः समेतं लःल्लानाः ध्व न्हूपि वज्राचार्यपिन्त जय्मांनापं तयाः होमादि कर्म पूजा याकइ । मुखलं पुइकाः बज्र घण्ट थाकाः कसाय्गां न्यय्काः, बाजं थाकाः, मुहालि पुइकाः, देजला वनी । दिग विदिगपति वलि वियाः षोडश लास्या यानाः

पूजा याइ । थुगु विधियात आचाः लुङ्गु धाइ । थुनि क्रिया थुनेवं
थुपि न्हूपि वज्राचार्यपिसं वज्र घण्ट थाताः पूजा थाय्गु अघिकार
दत । जजमानया थाय् थ्राद्ध होमादि कर्म याताः पूजा वनं त्रिय ।

बरे छुनाः लच्छिया दुने थःह्य ढण्ट देवताया पीट्य वनाः
होंपि दं वनी । छन्हु हानं थःगु पुइया थाय्पाजुपिन्त ग्वय्दां तयाः
किसली लः ह्लाइ । थाय्पाजुपिसं थुपि न्हूपि वज्राचार्यपिन्त चिदांया
रूपय् धेबा छगः बियाः वज्राचार्य संघय् दुकाइ । संघया घनकय्
थजिकथं नां छाइ । न्हूपि गुभाजुपिन्त आचार्यं लस्त्रयाः संघय्
दुकाइगुलिं थुकियात आचाःलसा धाइ । ये देजयापि वज्राचार्य-
पिनि फाल्गुण कृष्ण अष्टमी खन्हु स्वयंभुइ दे आचागू जुइ । थुम्बुन्हु
झिच्यागू बाहालय् बरे छुउपि न्हू वज्राचार्यपि सकसिनं झिच्याह्य
थाय्पा व पचीहापिन्त ग्वय्दां तइ । स्वयंभू भगवान्यात किसली छानाः
बन्दना पूजा याइ । थुखुन्हुनिसें न्हू वज्राचार्यपि देआचाः गुथिया
सर्वसंघय् दुथ्याइ ।

थ्व बरे छुइगु वा प्रव्रज्या विइगु क्रिया नेपालय् जक मखु,
लंका, बर्मा, थाइल्याण्ड, जापान आदि फुकक वीद्ध देशय् नं दू ।
उपासकपिसं ह्यन्हु, लच्छि वा गुलि फु उलि थ्रामणेरक चर्या
चरलपइ । थ्व परम्परा आतकं ह्यघाना च्वंगु दु ।

२०४०।१।४।१

गुहालि सफू-

१. प्रव्रज्या ग्रहण विधि- शुभ संवत् ८५७ स मणिसिंह महाबिहार
योबाहारया वज्राचार्य जयघनं च्वयातःगु थ्या सफू ।
२. बरे छुये सफू- ने. सं. १४६ स चन्द्रपति वज्राचार्यं च्वयातःगु
थ्या सफू ।

३. ने. सं. १०७७ स रत्नकेतु महाविहारय् बरे लुनाया तिकापी ।
४. चूडाकर्म विधान (११०३)– सं. कविराज पद्मश्रीवज्र वज्राचार्य ।
५. नेपाःदेःया विहारया ताःचा (११०३)– रत्नकाजी, विजयरत्न वज्राचार्य ।

('शान्ति-विजय' ल्याः १३, ने. सं. ११०३)

बुद्ध

‘बुध्’ धातुया अर्थं युद्धकेगु खः । गुह्यस्यां युड वा युडगु दु वयात ‘बुद्ध’ धाड् । ध्व धातुगत अर्थं खः । बुद्ध धर्मय् अविद्यारूपी अन्धकारयात नाश यानाः, प्रज्ञारूपी ज्योति च्याकाः दुःखमत्य, दुःख समुदयसत्य, दुःख निरोध सत्य, व दुःख निरोध गामिनी प्रणिपदा सत्य शुपि प्यंगू आर्य सत्ययात सर्वप्रथम साक्षात्कार यानाः बोध जुडह्यायात बुद्ध धाड् । सामान्यतः बुद्ध धाय्वले शाक्यमुनि बुद्ध धकाः ध्वायुड् । यथे खःसा नं बौद्ध धर्मय् बुद्धया अनेक भेद दु ।

सर्वप्रथम बुद्धयात सामान्य रूपय् नि ह्यसिद्धकेगु कुतः याये । अमरकोशया कोशकार अमर सिंह भगवान् बुद्धया नां यथे विया-
तःगु दु-

सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराज स्तथागतः
समन्तभद्रो भगवान् मारजिल्लोक जिज्जिनः ।
पडभिज्जो दशवलोऽद्वयवादी विनायकः
मुनीन्द्रः श्रीघनः शास्ता मुनिःशाक्यमुनिस्तु यः ॥

त्रिकालया ज्ञान दुह्य बुद्ध ‘सर्वज्ञ’ खः । गुह्यस्यां न अत्यन्त कठिन, न अत्यन्त सरल अर्थात् मध्यम मार्ग यःनालाविज्यात व गुम्हेसियाथाय् वनेत थाकु मजुड, गुह्यसिगु धर्म युद्धकेत अःपु उह्य

‘सुगत’ खः । शान्त निर्वाण फल प्राप्त यागे धर्मा जुयाः भगवान् बुद्धयात ‘सुगत’ धाः गु खः धकाः नं धाः । बुद्धिमानपि मनूतसे षः ह्यस्यां हे अनुभव यानाः सिद्धके धुद्धके पुद्ध्य, शान्तिया फल बिद्ध्य, व निर्वाणिया लैय् न्ह्याका यंकड्गु धर्मया प्रतिपादक जुडगुलि तथागतयात ‘धर्मराज’ धाड । गथे वल अथे हे वनिह्य तथाताया ज्ञान दुह्य जुडगुलि भगवान् बुद्धयात ‘तथागत’ धाड । समस्त लोकया हित याय्गुलिइ न्ह्यज्याःह्य व सकस्यां हित याड्ह्य भगवान् बुद्धयागु छगू नां ‘समन्तभद्र’ नं खः । अनन्त जन्म, अनन्त भाग्य दुह्य व राग, द्वेष, मोह आदियात भग्न याःह्य जुयाः बुद्धयात ‘भगवान्’ धकाः धाः गु खः । बुद्धत्व प्राप्त याय् तपस्या यानाच्चं-वले अनेक मारत वयाः वाधा विजवल, युपि मारतय् त बुकाः बुद्धत्व प्राप्त यानाविज्याःह्य जुयाः बुद्धयात ‘मारजित्’ धकाः धाड । लोक धर्मयात विजय याःह्य जुयाः भगवान्यात ‘लोकजित्’ धकाः नं धाड । थःगु फुक इन्द्रियतय् थःगु वजय् तय् धुक्कुह्य जुयाः भगवान्यात ‘जिन’ धकाः धाडगु खः ।

षडायतन व षट् ज्ञानया यथार्थता प्राप्त जुडगु कारणं बुद्धयात ‘षडभिज्ञ’ धाड । बुद्धं थः बोधिसत्व जुयाः जन्मजन्मान्तरय् दान शील नैष्कर्म्य प्रज्ञा वीर्य क्षान्ति सत्य अधिष्ठान मैत्री उपेक्षा आदि दशपारमिता पूर्ण यानाः झिगू वल प्राप्त याःह्य जुयाः बुद्धया पर्यायवाची नां ‘दशवल’ नं खः । बुद्धं शील समाधि प्रज्ञाद्वारा निर्वाण फल प्राप्त याय्गु छपु हे लं कयना विज्यात थुगु कारणं वसपोलयात ‘अद्वयवादी’ धकाः नं धयातल । भगवान् बुद्धया मेपि नायक सन् मदु । वसपोल स्वयं नायक खः । अतएव वसपोलयात ‘त्रिनायक’ धकाः धाड । भगवान् बुद्ध मुनिपि मध्यय् श्रेष्ठह्य जुयाः ‘मुनीन्द्र’ जुल धाःसा सद्धर्मरूपी ऐश्वर्यं पूर्ण जुड्ह्य जुयाः वसपोल, श्रीचन’ नामं प्रसिद्ध जुयाविज्यात । देव व मनुष्यपिनि

कल्याण जुष्टु उपदेश याना बिज्याःह्य जुयाः बुद्धया मेनु प्रचलित
नां 'शास्ता' जुन । गौतम बुद्ध यत्त सर्वजनिमान् ईश्वरया ज्ञय
तयाबिमज्याः । वसपोलं अनन्त जन्मय् दणपारमिता पुनं यानाः
शील, समाधि, प्रज्ञाद्वारा बुद्धस्व लानाबिज्याःगु खः । अनएव
वसपोल ईश्वर वा ईश्वरया दूत मन्नु । वसपोल तपःसम्पूत 'मुनि'
खः ।

नेपाल थें जाःगु बौद्ध देशय् 'बुद्ध' धाय्वले शाक्यमुनि गौतम
बुद्धया नापनापं मेपि नं बुद्धपि दु धयागु युइ । बुद्धया वन्दना
यायेगु छपु श्लोक थये दु—

ये च बुद्धा अतीता च, ये च बुद्धा अनागता
पञ्चुत्पन्ना च, ये बुद्धा अहं वन्दामि सम्बदा ।

अतीत कालयापि बुद्ध धाय्वले विपश्ची, शिखी, विश्वम्भू,
क्रकुच्छन्द, कनकमुनि, काश्यप व शाक्यसिहयात काइ । अनागत
बुद्ध धकाः लिपा जुइह्य मैत्रेय बुद्धयात धाइगु खः । पञ्चुत्पन्न बुद्ध
वर्तमान कालया बुद्धपि खः । वर्तमान समयया बुद्ध प्रख्यात गौतम
बुद्ध धकाः आपाःसिनं सिउ । मेपि बुद्धपि खः प्रत्येक बुद्धपि ।

नेपालय् महायानी बुद्ध धर्मया प्रचलन जुयाच्चंगु जुयाः
स्वयम्भू चैत्य व मेमेगु चैत्यय् नं वैरोचन, अक्षोभ्य, रत्नसंभव,
अमिताभ, अमोघसिद्धि पञ्च ध्यानी बुद्धपिनिगु पूति स्थापना याना-
तःगु दु । स्वयम्भूया विशाल चैत्यय् थुपि पञ्च तथागतया मूर्ति
मध्य, पूर्व, दक्षिण, पश्चिम, उत्तर अभिमुख यानाः स्थापित याना-
तःगु दु । ततःधंगु चैत्यय् थये पञ्च बुद्ध स्थापना यानातःगु दुस्मा नं
चिचीग्वःगु चैत्यय् वैरोचन गर्भ दुने हे तयाः मेपि प्यह्य बुद्धपि प्यंगू
दिशा स्वकाः स्वनातःगु दु ।

काठमाडौं उपत्यकाका विहारय् स्थापित बुद्ध मूर्ति मध्ये
 अक्षोभ्य तथागतया मूर्ति आणाः थासय् खने दु । गनं गनं जक
 देवावतार अर्थात् दनाः देवा ल्लानं चीवर ज्वनाच्चंहा बुद्ध स्वना
 तःगु दु । श्रावण कृष्ण त्रयोदशी ब्रुह्मादिवुद्ध दीपंकर तथागत
 स्थापना यानाः पञ्चदान त्रिःगु चलन दु । महायानी बुद्ध धर्मानुसार
 सम्यक् पूजा याय्वले नं दीपंकर बुद्धया हे पूजा यानाः सम्यक् दान
 बिइ । स्थविरवाद मतानुसार दय्कातःगु विहारय् भूमिस्पर्श मुद्रा
 ज्यानाच्चंहा भगवान् बुद्धया मूर्ति स्थापना यानातःगु दु । सिंह-
 शय्याय् च्वना विज्याःहा बुद्धया मूर्ति नं स्वनातःगु दु ।

भगवान् बुद्धया समयय् मूर्ति दयेकेगु चलन मदुनि । भगवान्
 बुद्धया निर्वाणया सलंसः दै लिपा तिनि बुद्धया मूर्ति दयेकेगु चलन
 वःगु खः । भगवान् बुद्धया आतक खने दुगु मूर्तित मध्यय् ध्यान-
 स्थित भूमिस्पर्श मुद्रा हे अधिक मात्राय् खनेदु । थुक्रियात अक्षोभ्य
 तथागत धाइ । गौतम बुद्धया मूर्ति नं थये हे खः । थुजाःगु हे
 भूमिस्पर्श मुद्रा पीभाः चित्रय् वँचुगु उनयाम्ह जुउसा अक्षोभ्य व
 म्हासुगु उनयाम्ह जुउसा शाक्यमुनि बुद्ध धकाः सिइके माल ।

ध्यान मिले जुउगु बुद्धया मूर्ति वा चित्र स्वयाच्चन घाःसा
 न्ह्याथे जाःगु चञ्चल व विह्वल चित्त नं शान्त एकाग्र जुयावइ ।
 बुद्ध धर्मावलम्बीपिसं थःपिनिगु छेय् छेय् बुद्धया प्रतिमा, पीभाः
 वा तसवीर तथातःगु दइ । थुलि जक मखु, बुद्ध धर्मावलम्बी मखु-
 पिसं नं भगवान् बुद्धया शान्तिदायक धर्म प्रभावित जुयाः बुद्धया
 मूर्ति वा चित्र थःगु कोथाय् व्वयातःगु दइ ।

शान्ति मनूत मात्रया यो । थये शान्ति कामना याइपि मनू-
 तमै भगवान् बुद्धया शान्ति संदेश अनुशरण यानाः थोंकन्हय्
 मुदया विभीषिकां भयभीत जुयाच्चंगु विश्वयात भगवान् बुद्धया

शान्तिया आवश्यकता न्ह्ययना क्वंगु दु । बुध्द धर्मय् आन मति
लिग वर्णया छु भेद मदु । अतएव मानव मात्र भगवान बुध्द प्रति-
पादन यानाविज्याःगु शान्तिधर्म ग्रहण याय्फु ।

बुध्दया शान्ति सन्देश विश्वय् न्ह्योने हावनं न्यंकमाःगु दु ।
नेपाल न्ह्यावले शान्तिया पक्षय् खः । उकि बुध्दयात म्हासद्काः
बुध्दं कताविज्याःगु लैय् न्ह्याः वनेगु हे थौंया आवश्यकता खः ।

भाय्हिलागु ।

२०४०।३।४।३

('शान्ति भूमि' ५।५, वि. सं. २०४०)

गुरु मण्डलया भावना

भगवान् बुद्धया जीवन कालय् वसपोलं देशना याना-
बिज्याःगु बुद्ध धर्म छगू हे जक खः । भाषा नं मागधी धाःसां पालि
भाषा छगू हे जक खः । वसपोलया महापरिनिर्वाणं लिपा ध्व बुद्ध
धर्मय् समय परिवर्तन व आचार्यपिनि मतानुसार कचामचा दया-
वल व पालि भाषाया थाय् संस्कृत भासं कयाहल । हीनयान
धालसां स्थविरवादं पालि भाषायात हे ज्वनातल व महायानं
संस्कृत भाषायात थःनाल । ध्व महायानया पाखें नं विकास
जुयावःगु छगू कचा वज्रयान खः । ध्व नेपाः गालय् स्थविरवाद
द्वहाँ वय्न्हो व आतक नं वज्रयानी बुद्ध धर्म न्ह्याना वनाच्चंगु दु ।
थनया विहार चैत्य, देव देवीया मूर्ति पौभाः आदि ध्व हे वज्रयानी
कर्मकाण्ड अनुसार स्थापना व निर्माण यानातःगु जुल । थन बुद्ध धर्म
ह्यासे मजुसे ल्यनाच्चने फुगु महायान अन्तर्गत वज्रयानी बुद्ध धर्मया
विशेषतां यानाः खः । ध्व वज्रयानी बुद्ध धर्मय् कर्मकाण्ड पूजा
पाठया अधिकारी आचार्याभिषेक कयातःम्ह वज्राचार्य गुरुभाजु,
गुभाजु वा गुरुजु खः । ध्व गुरुजुं तःधंगु चीधंगु वा न्ह्यागु हे किसिम-
यागु पूजा याःसां दकले न्हापां याइगु पूजा गुरुमण्डल दनिगु
अर्थात् गुरुमण्डलया पूजा भावना खः । थन तःधंगु चीधंगु वा
न्ह्यागु हे किसिमयागु पूजा घयागु मचान्नु द्यंके, जंको याये, ईही,

वाह्या तये, कंयता विये, वरे छुये, जज्जनालाय् ल्ळे, धाकुनि वा
वाय्पा लुये, ज्याजंको, घग्गू, प्यंथये, देगु पूजा, छपूजा, मय्पूजा,
ताराधर्म, श्रष्टमीव्रत, पश्वदान, सम्यक् आदि पूजा कर्म खः ।

स्व. पण्डित श्रमोघवज्र वज्राचार्यया धापूकथं "श्व गुरुमण्डल
धंगु 'त्रिया समुच्चय' आदि कर्मावितर आदि प्रदीपिका इत्यादि
ग्रन्थं व मेमेगु विभिन्न प्रकारया बौद्ध ग्रन्थनं पिकया च्वया नःगु
खः ।" थन उद्धरणया लागी वसपोलं हे सम्पादन याना विज्याःगु
"गुरुमण्डलार्चन पुस्तकम्" (१०६२) पाखें कयागु जुल ।

गुरुजु ह्यापां मुलपति श्र्यानाः पद्मासनय् फेतुइ । पुजाभः थिइ
धुनेवं विमर्जन मिमथय्कं दने जिहमखुत । 'ॐ ह्रीं स्वाहा' धकाः
स्वकी ध्वनाः थःगु काययात परिशोधन याइ । थले स्वां सिह्लः
जाकि नैवेद्य (समय), सादुरु (धाला), धुं, मत आदि दुगु ववतः
वा पुजाभः संकल्प याइवले गुरुजुं "ॐ अद्य श्रीमत् श्री शाक्यतिह
तथागतस्य बुद्धक्षेत्रे" धकाः गुरु यानाः "इदं सपुष्प धूप दीप गन्ध
रस नैवेद्यादि संयुक्तं सुवर्णं पुष्प भाण्डं संकल्पयाम्यहम्" धकाः
बानय व्वनी । पूजा स्वयाः गनं स्वस्व मनोवाञ्छा तत्कारणं परि-
पूर्णं कामनार्थं धकाः व्वंसा गनं एतत्पुण्येन सर्वं सत्त्वप्राणी उद्धार
कामनार्थं, अन्ते अनुत्तराया सम्यक्सम्बोधि फल प्राप्ति कामनार्थं
धकाः नं व्वनी । गुरु देवताया पूजा वाय्गु खः उह्य देवताया ध्यान
याइ । श्रया लिपा गुर्यात नमस्कार याइगु श्लोक थथे-

गुरुबुद्धो गुरुधर्मो गुरुसंघ स्तथैव च
गुरुवज्रघरः श्रीमान् तस्मै श्री गुरवे नमः ।

श्व पूजाय् भावनायात हे मुख्य रूपय् कयातःगु दु । स्वां
छाःसां सिह्लः तिकुउसां, जाकि पुज्याःसां छगू छगू प्रतीकबा रूपय्
यानातःगु दु । थःगु काय, वाक्, चित्त परिशुद्ध याय्त स्वां कथु

कथाः नुबः चिइकाः मण्डलम् तइ । थःगु फुक पाप पित छवय्त "ॐ
सर्वपापान् अपनय हूं" धकाः स्वां छकू छयैलम् तइ । "रक्ष रक्ष
मां सर्वसत्त्वानां च" जितः व सर्वसत्त्व प्राणीयात रक्षा यानाविज्याहुं
धकाः मनं भाःपइ । स्वां जाकि लखय् थुनाः हाय्का तइवले खुगू
पारमिताया भावना याइगु श्लोक थथे दु-

दानं गोमयमम्बुना च सहितं शीलं च सम्मार्जनं
स्नान्ति क्षुद्र पिपीलिकानपनयं, वीर्यं क्रियास्थापनम् ।
ध्यानं तत्क्षणमेकचित्तकरणं प्रज्ञा मुरेखोज्ज्वला
एताः पारमिता पडेव लभते कृत्वा मुनेर्मण्डलम् ॥

भावनां थःगु नुगलम् दुने रत्नमण्डलया कल्पना याइ । मण्डल-
या दयुइ लाक (हः ह्रीं सूं) बीजाक्षर दु । थ्वया पिने पूर्वविदेह,
जम्बूद्वीप, अपरगोदावरी, उत्तरकुट्ट, प्यंगू दिजाय् व प्यंगू विदिशाय्
प्यंगू हे उपद्वीप दु । थ्वयां पिने च्यागू दिशाय् गजरत्न, अश्वरत्न,
पुरुषरत्न, स्त्रीरत्न, खड्गरत्न, चक्ररत्न, मणिरत्न, सर्वनिधान दु ।
थ्वया च्वय् चन्द्र मूर्य दु । थुजागु रत्नमण्डलयात पञ्चोपचार पूजा-
यानाः बुद्ध धर्म संघयात द्रहलपइ । थुवले थ्वनीगु वाक्य थथे-

चतुरत्नमयं मेरुमष्टद्वीपोपशोभितम्
नानारत्न समाकीर्णं तद्येनुत्तर दायिनः ।
गुरुभ्यो बुद्ध धर्मभ्यः संघेभ्यश्च तथैव च
निर्यतियामि भावेन सम्पूर्णं रत्नमण्डलम् ।

ह्लाः निपां जोजलपाः (जाकि कथाः विन्ति यानाः) थथे
पापदेशना याइ-

सर्वबुद्धं नमस्यामि धर्मं च जिनभाषितम्
संघं च शीनसम्पन्नं रत्नत्रयं नमो ऽ स्तु ते ।

स्वंगू कालयापि बुद्धिपिन्त, भगवान् बुद्धं कर्माविशयाः नृ धर्म-
यात, शील सम्पन्नपि मिश्रु संवयात नमस्कार दृ । मदा त्रिरत्नया
शरणय् वने । वमपोनपिनि न्द्योने थःगु मनया न्दं प्रकं । मिमं
मसिसं जि गुलि पाप कर्म याना व छलपोनया न्द्योने नये । धाः वि
उजाःगु याय् मत्योगु ज्या बाय् मखुत । पुण्य धर्म धनृमोदन याय् ।
बुद्ध धर्मय् मन तये । बोधिज्ञान प्राप्त मजुउतले त्रिरत्नया शरणय्
वने । थःगु व करपिनिगु हितया निम्ति बोधि धर्मय् जक मन
छवये ।

सर्वप्रकारं जगतो हिताय
कुर्यामजस्रं सुखसंहिताय ।

श्रवया निपा फुक दिशा विदिशाय् च्वंरि लोकपाल गणपिनि
पूजा याइ । लोकपालगणपि थये छः— इन्द्र, यमराज, वरुण, कुवेर,
अग्नि, नैऋत्य, वायु, ईशान, ऊर्ध्व, अघः, ग्रहपति सूर्य, नक्षत्रपति
चन्द्र, नागपि, अमुरपि, यक्षपि व दिशा विदिशाय् च्वंरि सकल
लोकपालगणपि । थये पूजा याय् वने शिम्बुगू किप्तिमया मुद्रा नं
ज्याना कयने माःगु जुल ।

न्ह्याह्य द्यो पूजा याःसां दकले ह्वापां भावना स्वां तय्त व्वनेगु
वाक्य थये छः—

स्वभाव शुद्धाः सर्वधर्माः । स्वभावशुद्धो ऽ हम् ।

शून्यता ज्ञानवज्र स्वभावात्मको ऽ हम् ।

धूप थनाः आवाहन याइ । जाकि कयाः विन्ति यानाः थये
मध्येपणा याइ—

अद्य मे सफलं जन्म, सफलं जीवितं च मे

समये सर्वदेवानां भाविताहं नमस्यः ।

धुगु समथथे छलपोल देवतापिनिगु पूजा याय्दुगुलि जि जन्म
जुयागु सफल जुल । जिगु जीवन सफल जुल । थुकिइ शंका मदु ।

तायं पूजा याय्बले पदपेगु वाक्य थथे दु-

ये धर्मा हेतुप्रभवो हेतुस्तेषां तथागतो ह्यवदत्
तेषां च यो निरोध एवंवादी महाश्रमणः ।

फुक धर्मं हेतुं उत्पन्न जुइगु खः । थुकियागु हेतु तथागतं आज्ञा
जुयाबिज्यात । एव प्यंगू हेतुमूलक आर्यसत्य कनाविज्याः ह्य वसपोल
महाश्रमण खः । फुउ याय्वं व्वयावनिगु, लखय् लाय्वं नायावनिगु
मिइ लाय्वं औ जुइगु तायं पूजा यानाः एव आर्यसत्यया भावना
याइगु खः । बुद्ध धर्मया सार एव हे खः ।

पूजाया अन्त्यय् मण्डल विसर्जन याय्त एव वाक्य पदलपइ-

गच्छध्वं बुद्धविषये पुनरागमनाय च
स्वस्व स्थाने गच्छध्वम् ।

थुकयं गुरु मण्डल दने धुंकाः जक मेगु न्हागुं पूजा याइगु
खः । तर थौंकह्लय् स्वां छाये, सिह्लः तिकं, समे धाला छाये, मत
बिये किगः तिने धुनेव पूजा जुल धकाः भाःपाः एव पूजा छाय्
यानातल, एव पूजा याइबले व्वनिगु वाक्यय् छु धयातःगु दु धयागु
भावनायात थुइकेगु छे लानाच्चंगु खनेदु । गबले गनं ला धुं मदुसां
स्वाहा, गोजा मदुसां स्वाहा जक नं जुयाच्चंगु दु । पूजा याय्बले
मुख्य नं भावनायात थुइकेमाः, भावना याय्माः छले जक सर्व-
प्रकारं जगतो हितायया क्रिया सफल जुइ ।

२०४०।८।१८।१

('जान्ति विजय' १४, ने. सं. ११०४)

आनन्द भूमि

प्राणीमात्रं इच्छा याङ्गु छगू अवस्था दु वया नां आनन्द
खः । आनन्द प्राप्ति या लागी हे सकल प्राणीत न्हाना च्वनी ।
मनू मेपि प्राणीत स्वयाः छतं च्वय्याह्य खः उकि मनूतय्त मेपि
प्राणीतय्त थें केवल नये, त्वने, दने, च्वने दय्वं मगाः स्वया अति-
रिक्त मेमेकथंया सुख सुविधा नं स्वयात माः । थ्व हे सुख सुविधाया
लागी मनूत भासं सिसें निसें मिखा निगः तिमसिउतलेयात आनन्द-
या अभिलाषा यानाः चाःचाः हिला च्वंगु दु व भाःपां भाःपे मफयक
घोंघों चुयाः जुयाच्च्वंगु दु ।

किसानिया बुं पालाच्च्वंगु, पसल्याया वने ज्यानाच्च्वंगु,
शिक्षकया व्रंकाच्च्वंगु, विद्यार्थीया व्वनाच्च्वंगु, सिबाहीया युद्धाभ्यास
यानाच्च्वंगु, भिक्षुया धर्म व्याख्यान यानाच्च्वंगु व स्रोतापिनि धर्म
व्याख्यान न्यनाच्च्वंगु नं आनन्दया निमित्त हे खः । पाःगु छु घाःसा
प्रत्येक व्यक्तिया आनन्दया प्रकार जक थी थी पाः । नये-त्वनेगुलिइ
छगू आनन्द दइ, म्वाना च्वनेगुलिइ मेगु आनन्द दइ । थ्व हे
आनन्दया लागी प्रत्येक मनूखं थःथःगु माथं कमाय यानाः नय्गु
ज्या यानाच्च्वनी । स्वया अतिरिक्त मेगु नं छगू अप्रत्यक्ष रूपं
आनन्दया विषय जुउ वनाच्च्वनी । विमानि बुं ज्या यानाः अन्न

सय्कइ व अन्न फुक्क वं हे जक नइगु मखु, व अन्न देशया जनता व देशयात हे नं उपयोगी सार्थक जुइ । थथे हे शिक्षकं शिक्षा प्रदान याइगु, विद्यार्थीं विद्याध्यायन याइगु, सैनिकं युद्धाभ्यास याइगु, धर्म व्याख्यातां धर्मया देशना याइगु थःपिनि जहान प्रतिपालन यानाः व्यक्तिगत आनन्द उपभोग याय्त जक मखु, थुकि देशयात हे आनन्द दायक नं जुउवनी ।

संसारय् धर्म आपालं दु । फुक धर्मया उद्देश्य नं इहलोक व परलोक निगू लोकय्सं आनन्द प्राप्त याय्गु खः । इहलीकिक आनन्द आपालं अंगय् भौतिक आनन्द खः । पारलीकिक आनन्द न्ह्यागु धर्म नं विशेष महत्त्व विइगु आनन्द खः । गुगुं धर्मय् ला पारलीकिक आनन्द उपभोगया लागी थुगु जन्मय् फयाफक्व दुःख सिर्जिनि नं दु । थ्व पारलीकिक आनन्दयात गुनिस्यां निर्वाण धाःसा गुनिस्यां मोक्ष, मुक्ति, कैवल्य आदि थःथःगु भासं अनेक अभिधेयं छ्वायुइकइ । श्वयात महामुख, परमानन्द, सहजानन्द, सच्चिदानन्द धकाः नं धाय्गु याः ।

भगवान् बुद्धं प्यंगू आर्यसत्ययात न्ह्यन्वया विज्यात । श्व प्यंगू आर्यसत्यय् नं दुःखया हे प्रमुख स्थान दु । चाया अःखः ह्ति, मृत्युया अःखः जन्म धाय् थें दुःखया अःखः सुख खः । सुख व आनन्दय् दार्शनिक दृष्टि स्वयंवेले आपालं पाःसां थन झीसं साधारण अर्थय् सुम्ब व आनन्दयात छगू हे कथं छयलाचवना । उकि झी साधारण मनूतय्त सुख धयागु हे आनन्द खः गथे साखः नं चाकु, चिनी नं चाकु ।

भगवान् बुद्धं दुःखम्, समुदयः, निरोधः धयाविज्याय् धुकाः निरोधगामिनी प्रतिपद्या व्याख्यान यानाविज्यात । दुःखया निरोध हे सुखया हेतु खः । दुःख निरोधगामिनी प्रतिपद्

धयागु दुःखा निरोध तक ध्यंकेगु मार्गं खः । निर्वाण हे प्रत्येक प्राणीया गन्तव्य स्यान् खः । निर्वाण सुखं यः, गुणं मखु दुःखामाव जक खः; सुख-दुःख नितां मखु अनिर्वचनीय खः धयागु त्वापु ख्यं वना मच्चंसे निर्माण दुःख मखुमेली सुख खः धयागु तप्यंगु ख्यं जक झी वने । श्व निर्वाण फलय् ध्यंकेत धायं अष्टांगिक मार्गं निना वनेमाः । श्व च्यागू मार्गयात प्रज्ञा शील समाधि धकाः स्वन्न थलातल । प्रज्ञा व समाधि थाकुगु लें जुयाः ह्लापां ज्वने पङ्गु व ज्वने माःगु लें शील खः । श्व शील्य् नं धःपुगु शील पञ्चशील खः । पञ्चशील हे बुद्ध धर्मया आधारशिला खः । पञ्चशीलयात पञ्चजिज्ञा नं धाः । सिख्वापदं समादियामि धाःगु श्व हे शिक्षापद ग्रहण याय धकाः पाफ्यंकेगु खः ।

बुद्ध धर्म धायेसाथं दकले ह्लापां पञ्चशीलया महत्त्व नि थुङ्केमाः । पञ्चमकारयात तन्वशास्त्र्य् न्हाथे हे धया तःसां व्यावहारिक जीवन्य् श्व सर्वग्राह्य मखु । धात्ये धाय्धाःसा पञ्चशील हे बुद्ध धर्म खः । मेगु ला श्वया व्याख्या जक खः । बुद्ध धर्म शान्ति धर्म जुउगु व श्व धर्म लोकं ह्लाःगु, श्व हे पञ्चशीलया कारणं खः । थौंकल्ल्या मनुखं मन्त्र्य् महत्त्व मखने धुकल ।

प्राणातिपात अर्थात् सुयातं स्याये, पाले, दाये, सास्ति याये, न्वला साये मयात धाःसा त्वापु धयागु हे गनं दइ ? शोपण, दमन, उत्पीडन धयागु सुनां याइ ? अन्याय, अत्याचार, अष्टाचार हे छाय् जुइ ? अदत्तादान- करपिनिगु वस्तु मविदकं काय्गु अन्याय खः । सुयागु चल अचल वस्तु, काय् म्हाय्, कलाः खुयाः, रुपानाः, कूटनीति रुपलाः, त्यलाः, ह्यय्काः, स्यानाः कयाच्चंगु व काय्गु यानाच्चंगुलिं दाजु-किजाया दथुइ त्वापु दत, जःलाः खःलाःया दथुइ कचकच जुल, देशादेशया दथुइ ईर्ष्या, घृणा, विद्वेष जायाः युद्ध जुइगु जुल । खुज्या, हाकुबजार, घूम, अष्टाचार मादि धयागु श्व

हे अवतावान खः गुकि धापालं मनूतय्गु जीवन दुःखमय जुयाचवन ।
मानसिक चिन्तां खात्तु खानाचवन । काम मिध्याचार— अशान्तिया
मेयु कारण खः । थः कलाः व थः भाःतय् हे जक सन्तुष्ट जुयाचवन
घाःसा थन जुयाच्वंगु बच्छि त्वापु-ख्यापु व हत्याकाण्ड जुड हे
मखु । योन दुष्यंवहार नाशया मि खः । मुषावाद— मखुगु खँह्लाना
नं करपिनिगु ततःधंगु हानि नोवसानी जुउवं । नापं चुगली, छाःगु
वचन, बकवाद आदि नं अशान्तिया कारण खः । मादक पदार्थया
सेवनं मनू थमं धयाये थः दइमखु । न्हाये हे भिह्म मनू नं मादं
काल कि पशुवत् जुडफु । चुरस व सूतीया देफाइदा नं मनुखं
मखंगु मखु । उकि बोद्ध धर्मय् मादक पदार्थ त्याज्य खः ।

हा चानाछ्वत कि मा बुडमखु, मि स्याय्धुन कि हेग्वालं
पुडमखु, बाः मवोगु खुसि चुडके यंकइमखु अथे हे मभिगु न्यागू
अकृत्य अर्थात् दुःशीलयात तोताछ्वय् धुन कि भिगु लँय् लाः
वनी, न्हाः वनेत अःपुड, पुला वनेगु शक्ति दइ— थ्व लँलिसे वन
घाःसा थ्यंके माःगु थासय् अवश्य थ्यनी, याकनं थ्यनी । थ्व थ्यंके
माःगु थाय् धयागु निर्वाण अर्थात् आनन्द-भूमि खः ।

२०४०।१२।१६।१

('आनन्द-भूमि' १२/१-२, ने. सं. ११०४)

भिगु चित्त : मही मित्र

भगवान् बुद्धं ध्याविज्यात—

मनो पुव्वंगमा धम्मा मनो सेठ्ठा मनोमया ।

मनया धर्मं ह्यापालाक वनेगु खः, मन मुख्य जुयाः न्यायासं
ध्यानाच्चनी । स्वया स्वयागु, खं खंगु मनोमय जुइ । धात्थे खः मन
मवन धाःसा मिखा कनाच्चंसां खनीमखु, ह्याय्पं चाय्काच्चंसां
ताइमखु तर मन वन कि धाःसा मिखा तिसिनाच्चंसां खनाच्चनी,
ह्याय्पं प्याः तिनाच्चंसां सः तायाच्चनी । उकि हे सर्वज्ञ बुद्धं
मनयात पूर्वंगामी स्वभाव दुहा धकाः ध्याविज्याःगु खः । भिगु मनं
ज्या यात धाःसा बा खँ ह्यात धाःसा थुनिया प्रतिफल भिना हे
च्चनी । थव भिगुया फल, थःत दइ, करपिन्त दइ व सकसितं दइ ।
यथे हे मभिगु नियतं ज्या यात बा खँ ह्यात धाःसा थवया लिच्चः
बांलाइ मखु । थुकि करपिन्त स्यंकी, थःत नं स्यंकी, सुयातं बाकी
तइमखु. उकि भिगु ज्या याःहस्या लिउलिउ किचः थें सुख वया-
च्चनी, मभि ज्या याःहस्या लिउलिउ बयलया लिउलिउ गादा
वयाच्चनी थें दुःख लिउलिउ वयाच्चनी, कण्ट बियाच्चनी, न्याथे
याःसां तोतके फइमखु ।

धम्मपदया चित्तवर्गय चित्तया स्वभाव कनातल-

दुग्धिगहस्स लहुनो - यत्थ काम निपातिनो ।

बौद्ध मतानुसार चित्त क्षण क्षणय् उत्पन्न जुइ, ध्वयात चिनां चिइथाकु, ध्व उखेथुखे मदय्क द्वां द्वां जुइ, ध्व स्वेच्छाचारी खः । 'मुदुदसं सुनिपुणं' अर्थत्त चित्तयात खंकां खंके फइमखु । ध्व तसकं सूक्ष्म । 'गनं यल अन वनेषु' ध्वया प्रकृति खः । चित्तया शरीर मदु तर तापाक धाःसां वनेफु । ध्व उखेथुखे जुउसां याकःचा हे जक जुइ । ध्वयाके खुयागु स्वभाव दु । ध्व फय् थें अस्थिर । हाराह्य मचा थें जिद्दिवाल । थमं धाववसिक्क माः । झीकें च्वंगु चित्त थुजाःगु खः ।

ध्व स्वेच्छाचारी चित्तयात दमन याय् साप थाकु । लखय् च्वंह्य न्या थें हे ध्व चुल्ल चल्ल उखे थुखे द्वां द्वां विसिबिसि जुइ । अनेक जुक्ति ज्वं हे ज्वंसां उधरिमे चुलुवियाः हानं बिसि वनेयो । थये हे जुयाः छको चित्तयात थःगु वणय् तय् धुं कुपिसं नं हानं हानं चित्तयात थःगु वणं तंकाच्चनीगु । मित्रा फुति याय् मलाःनि चित्त गनया गन ध्यने धुंकी । थमं चित्तयात वणय् तय्-मालं चित्तं थःत वणय् काल कि मनू छु खन उकिइ हे खुशी जुइ, छु तान उकिइ हे तन्मय जुइ । वयात व माल, ध्व माल सक्तां माल । दुगु नं माल, मदुगु नं माल । भले मनू थमं धयाथे थः मदयाः उन्मत्त थें विवण जुयाजुइ । उकि जिनं तथागतं धया-बिज्यात-चित्तयात थःगु वणय् काय्माः । ज्या सःह्य वाणकारकं वाणयात थःत माःथे तप्यंकी थें बुद्धिमान् व्यक्ति चञ्चल व रक्षा याय्थाकुत्त चित्तयात थःगु वणय् तयातइ । न्यायात लखं निकाय्-बले गथे वाथावाथा कनी मारया जालं चित्तयात लिकाय्बले नं व

प्रये हे छतपते जुयाः सनी । चित्तयात थःगु अधीनय् कयि जकं
थाकु, थःगु अधीनय् काय्फत धाःसा जा थुकि मुम्ब प्राप्त वुइ ।

चित्त स्थिर मजुल धाःसा सद्धमं थुइके फइमखु, मद्धमं मयु-
इकं प्रसन्न स्वभाव जुइमखु उकि चित्तयात स्थिर यानाः सद्धमंय्
ज्ञान दय्काः, प्रसन्न स्वभावह्य जुइफत धाःसा हे जक प्रज्ञा-ज्ञान
पूर्णरूपं प्राप्त जुइ । निर्वणि फल प्राप्त याय्त प्रज्ञा-ज्ञान प्राप्तिया
नितान्त आवश्यकता दु ।

ध्व शरीर चाथल खः । चाथल धयागु भग्नशील खः । ध्व
चाथल ल्वहंतय् हाःसां तज्याइ, छाःगु वस्तुं ध्वःसां तज्याइ, वय्
कुतुं वन धाःसां कुचा कुचा हे दली । लखय् लाःसा नाया वनी ।
ध्व स्त्रीगु शरीर नं थथे हे खः । न हे मनःसा सने फइमखु, अप्पो
नःसा रोग जुइ, अप्पो ज्या यात धाःसा ह्य न्यली । दुर्घटना व
हत्या जुइगु भय उत्तिकं दनी । थुजाःगु शरीर घानाच्चंह्य निरीह
मनू । व गुलि प्रसहाय ? व गुलि विवश ! परन्तु चपल चित्तया
चक्रय चाःहिल कि मनुखं थः ति तःधंह्य सुं हे मदु खनी । ध्व
क्षणभंगुर शरीरयात हे सर्वश्रेष्ठ भाःपइ क्षणिक सुम्बयात हे
परमानन्द धकाः च्वनी ।

ध्व शरीर अचिर समयय् हे विज्ञानरहित जुयाः ज्या ख्यले
मदुगु सिँगो थें भूमिइ ग्वतुलिइ । अले थःह्यं थःत थः धाय् फइमखु
ध्व शरीरयात मेपि सुनां थः धकाः रक्षा याइ, माया याइ ? उकि
हे धाःगु खः ।

अचिरवत यं कायो पठवि अधिसेस्सति

छुद्धो अपेत विज्जाणो निरत्थं व कलिगरं ।

शत्रुं शत्रुयात गुलि हानि याइ, व स्वयाः नं अप्पो कुमार्गंय्
वना च्वंगु चित्तं थःत हानि याइ तर ध्व हे चित्तयात सुमार्गंय्

स्वयं पत धासा एवं धात युनि हित यात्, उकि हित मेपि गुनानं
 याय्प.मखु । उकि चित्त मभि धयां मभि मखु । धवयात सुपुप्त
 मयासे जाग्रत जक यानातय्माः, धवयात चञ्चल मयासे स्थिर जक
 यानातय्माः, धवयात आसक्त जुडके मविसे अनासक्त जक याना-
 तय्माः प्रज्ञा रूपी शस्त्रं मारयात ख्याना छ्वय्माः । ध्व हे चित्तं
 ज्ञीत सुगति प्राप्त यानाविद् । ज्ञीपि मार बन्धनं मुक्त जुड । ज्ञीत
 निर्वाण परमपद प्राप्त जुड । उकि चित्त ज्ञी अमित्र मखु मित्र हे
 खः ।

२०४०।१२।२०।२

('ह्रसला' ल्याः १६, ने. सं. ११०६)

इीगु संस्कृतिइ नीलःया थाय्

नीगु लःयात नीलः धाइ । थन 'नी' धयागु निष न्यः । त्रिप
व पुउ मजुउगुयात निष धाइगु खः । स्वास्थ्ययात हित याइगुयात
नं नीगु धाः तर थन थ्व अर्थय् नीलः धयातःगु मखु । शुद्ध पवित्रगु
लःयात हे नीलः धाःगु खः । नीलः धाय्बले विशेषनं द्योयात
पयानातःगु लः खः व नःलः धाय्बले त्वनेगु ताजागु लः खः ।
बासिगु लःयात क्षीसं वसिलः धाइ । वसिलः न द्योयात
छाय्त जिउ, न त्वनेत जिउ, थ्वला सिले-साले याय्त जक
जिउ ।

संस्कृत भाषाय् लःयात धाय्गु तःता नां दु । उकिं मध्यय्
जीवन व अमृत नं खः । जलतत्त्व मदय्कं जीवयाके जीवन दत्त-
मखु । उकिं जीवन बहलपाच्चनेत लः हे माः - त्वनेत जुइमा वा
ज्याय् छयलेत जुइमा । थुजाःगु लः थ्व जगतयात सृष्टि स्थिति
संहार यानाच्चं पि द्योपिन्त नं माली धयागु भाःपाः मनुखं द्योयात लः
छाय्गु याःगु खइ । द्योयात पुउगु स्वां छाय् मजिउ थें रूधिमिथिगु
लः नं छाय् मजिउ । उकिं द्योयात छाय्त नीलः हे माल । इीगु

नेपानय् मु बोद्ध, मु हिन्दू सकसिगु छे नं सुय ह्लाप। वसिर्व पुनाः
नीलः हयाः द्योयात लः छायागु ह्लिन्थया ज्या खः ।

मनुअं गवलेनिसं द्यो ह्लासिल अवलेनिसं हे द्योयात नीलः
छाना वय्गु यात जुड । मनूतय् जीवनया पूर्वकानय् खुसि, पुखू,
बुगाः हे लः काय्गु थाय् खः । थ्वया लिपा नगरया विकास जुमेलि
तुं, ल्वहंहिति वल व आः कलहितिया चलन वयाच्चन । नीलः
हय्त दकले ह्लापां थःगु छेय् वसिर्व पुनाः मुचुपिचु याय्माः ।
अले लः काय्थाय् वनाः थः ह्लाः तुति खुवाः सिलाः लः तय्गु
थलवल नं वांलाक बुयाः यचुक सिलेमाः । छेय् थुगु बुका नकेगु
ज्या थें लः हय्गु ज्या नं मिसातय्गु जिम्माया ज्या खः । उकि
नीलः हइपि नं मिसात हे खः । मिसातसें नील हय्वले वरो यिति-
कुति यानाः हइ । थिइमजिउ जुउपि मिसातसें नीलः हय्मजिउ ।
नीलः थल सिले धुंकाः ह्लापां थमं नसन्ना काइ । अले नीलः
दिकेयाय् थिइ धकाः गाच्चः, जनी वा खुवाःहुसा जेय् हिनाः उकिइ
हे दिकाः नीलः ज्वना वइवले थ्व नीलः धकाः मेपिन्त नं सिइके
बिइत व मुनानं थिइके मबिइत 'विह्लां वि, विह्लां वि' धकाः
हालावइ । थ्व नीलः स्वाहानय् नं मुनानं हाचां गाके मजिउ ।
मुनानं थिन वा हाचां गाल धाःसा वा परसि थजाःगुलि गान धाःसा
थ्व लः मजिल, पुउ जुन । हानं फेरकथं काः वने माल । थ्व नीलः
गुगु थासय् दिकेगु खः अन वेंय् लः छतुलु तय् धुंका नीलः थल
दिकी । थुलि सुचिनिचि यानाः हःगु लः थः आराध्य देव आगंद्यो
दिगुद्यो, इष्टद्योयात द्याय्त जिन ।

मनूतय् थः खुवाः सिले थें द्योयात नं थ्व नीलखं खुवाः
सिकी । थ्वयात येत नेवाः भामं धाल धाःसा खेचाय्केगु धाइ ।
खे चाय्के धुनेव तिनि द्योया नं ह्लथलं चाःगु जुन, मृद व पुज्याय्-

बह जुल । स्वां सिद्धः जाकि पुज्याःमा त्रिल । यगु हे रूपं नयाः-
 मितय् छेखापति नीलः हयाः घो पुज्यायगु चनन जुवाचंगु दु ।
 हिन्दू घर्मावलम्बीतय् पचपात्र, कमण्डलु आदि घोयात लः छादगु
 व देव-पितृयात तर्पण विउगु खनेदु । महाघोयात लः छादवले
 धाःसा धू घयाः लः छाद । जि बांद जुयाः हिन्दू मतावलम्बीपिनि
 पिने खने ददगु थुलि अप्पो मेगु मखं । उमि देवकुथिइ च्चंदा घोयान
 छु गथे यानाःनीलः छाद सिद्धके वह जुड ।

बांदतय् गथे नीलः छाद श्व छु यन वने । त्रिकं दृषिनि घो-
 यात लः छाद्यत लःथनं हे लः मछामे शङ्खय् तयाः लः छाद । त्रिकं
 वा पूजा याय्त्तथो ह्लापां स्वकी नमला काद, अने ह्लाः सिनी ।
 थुवले 'ॐ काय विशोधने स्वाहा' घकाः च्वनी । श्व नमला कायगु
 घयागु थःगु काय परिशुद्ध याय्त खः । आसनय् च्वना. काय परि-
 शोधन याय् धुनेव क्रमशः वाक् व वित्त नं शुद्ध जुड । पूजाया
 आसनय् च्वनाः मखुगु, मभिगु खं ह्लादिमखु । यथे हे मभिगु मतिइ
 नं तइमखु । श्व हे इवलय् नसला कायवले च्वनेगु मेगु छगू श्लोक
 दु-

यथा हि जातमात्रेण स्नाता सर्वतथागताः

तथा ऽ हं स्नापयिष्यामि शुद्धन्तु दिव्यवारिणा ।

गथे सकल तथागतपिसं जन्म जुडमात्रं स्नान याना बिज्यात,
 जि नं शुद्धगु लखं अर्थात् नीलखं स्नान याय् थुनि घुकाः तिनि
 मेमेगु पूजा जुड । कलश स्वनाः पुज्यायेगु पूजाय् कलशय् तय्त नीलः
 मदय्कं मगाः । तत.धंगु पूजाय् न्यागू तीर्थयागु नीलः तय्माः । श्व
 कलशय् शंङ्ख लः तय्वने मन्दाकिनी जलरूपं विभाव्य' घकाः
 च्वनेमाः । मन्दाकिनी घयागु स्वर्गङ्गा मः व गङ्गा नदी खः ।

कलशय् ध्व शङ्ख-लः तय्गु मन्दाकिनीया हे जल जुल धवाः भाः-
 पेगु खः । पूर्णा कलश, गं-कलश व नागपं आदि न्हागु कलशय् नं
 नीलः हे तय्माःगु जुल । कलश स्वनाः न्हागु पूजा याःसां वसपोल
 आराध्य देवता थ्व हे कलशय् प्रवेश जुयाविज्याःगु भाःपेगु याइ ।
 न्यास पिकाइवले थ्वहे कलशय् द्यो विज्याकातइ व न्यास लुइवले
 थ्व हे कलशया लखं लुइ धुनेव वसपोल न्हूगु मूर्तिइ प्रवेश जुया-
 विज्यात भाःपी । वुंगद्यो भम्बःया रूप कयाः कलशय् दुहां विज्याःगु
 बाखं ला आपाःसिनं न्यनातःगु हे दइ ।

द्यो पूजा याय्त थथे मदय्क मगाःगु नीलः मन्त्र जपाः झी
 मनूतय्त वासःया ल्याखय् त्वंकेत नं जिउ । झारफूक यार्इपिं वैद्य-
 तसें वहःयागु पात्रय् अथवा खोलाय् नीलः तयाः मन्त्रं जपाः प्वाः
 स्याः, मोस्याः आदि व्यथा जुयाच्चंपिं त्वगितय्त त्वंकी । थथे लः
 झारे याइवले गुलिस्यां लखय् वज्रवीलां मन्त्र च्वइ व गुलिस्यां
 चक्कू आदि ज्याभलं च्वइ । मिखा स्याःहासित लः झारे यानाः
 मिखाय् छ्वाकी, अहि चायाः सातु वंपिं मचातय्त नं थ्व मन्त्र लः
 छ्वालय् छ्वाकाः सातु लिकाइ । जोगी, कामी, सार्की, मुसमां
 आदि लः थिइमजिउपिसं फू-फाः यानाः लः त्वंके माल धाःसा
 यानं हे मन्त्र व्वनाः थमं मथिउसे बिरामीयात लः त्वंके बिइ । थुकथं
 लः जक जपाः त्वनाः त्वय् लाय्काच्चंपिं नं थ्व नेपालय् आतकं
 गुलिछे दनि । विश्वास मदुपिसं धाःसा लः मन्त्र यानाः त्वनां छु हे
 रोग लाइ धकाः छ्वाः फस्वकी । विश्वास दुपिसं थुकिं हे त्वय्
 लाय्काकाइ । थथे मन्त्र जपाः त्वनेत नीलः हे माः मेगु लः
 मजिउ ।

जि गुभाजुया मचा हे ला खत, थ.गु कुलायनि यानावःगु थमं
 सिउगु त्रिया-कर्मया छता-निता खं थन ह्यथने । मचा पुद्गाथं व

मचायात विदिग्रजि लः त्वंकी । गुरुत्रु नयाः मचावुड व्यंके माःपि
जुन धाःसा मचावुड व्यंके खुन्दु धूनमधु प्राजन याय्त शङ्खया लः
त्वंकी । पञ्चगव्य, ग्याःसर्ग आदि काय्वनं नं शङ्खया लखं नमना
काय्माः । लहाः सिले माः । मेवने शङ्खं हायाः लः त्वने मन्त्रिउसां
सुं सिद्धत्यनीवलं अन्तिम अवस्थाय् धाःसा 'गात ह्नि' घया थें जहान
भाछिसिनं मिखाय् ख्ववि ततं थ्व हे शङ्खया लः त्वंकाः थःपिनि
अन्तिम श्रद्धा दहलपी । शङ्ख समुद्रया सिचय् दइगु खः । थ्व शङ्खय्
तय्त नीलः हे माः पूलः मजिउ । नीलः अर्थे हे पवित्र । शङ्खय्
तल कि झन् हे पवित्र जुल । बौद्धतय् लुंलः कयाः शुचि याय्माःगु
धयागु मदु । हू व्यंके माःसां थ्व शङ्ख-लखं व पञ्चगव्यं म्ह छह्यं
हाहा याय् धुन कि शुद्ध जुइ । थ्व शङ्खया लः थुलि पवित्रगु जुयाः
हे चूडाकर्म याःसां स्थविराभिपेक विउसां मेपिसं कलजं लः लुइयाय्
मूलाचार्य गुरुजुं शङ्खलखं लुइगु खः । छोयागु जल व परिव्राणया
जल धयागु नं नीलः हे खः ।

समय धयागु न्ह्याबले उर्थें जुया मच्चं । छो, मां-बौ, गुरु
व धर्म प्रति थौंकल्लय् श्रद्धा भक्ति धमाधम पाः जुजुं वनाच्चंगु
खनेदु । उकिं नीलखय् विश्वास तइपिनिगु ल्याः नं झं झं म्हो जुया
वनाच्चन धाःसां जिउ । झीगु देश नेपाल गरीब घयां तसकं गरीब व
अविकसित नं उलि हे अविकसित । राष्ट्रिय आमदानीकथं विश्वया
झ्वलय् झीगु नेपाल तसकं कवय लाः । विज्ञानपाखें झीगु पलाः हे
बांलाफ मन्ह्याः नि । अय्सां झी ल्याय्हातय्के विज्ञानया खं
न्ह्यथनाः थःगु परम्परागत संस्कृति व धर्मय् अविश्वास याय्गु ताल
पिहां वयाच्चंगु दु । चन्द्रमाय् मनू अत्रय्फुगु देशया मनुखं चन्द्रमाय्
च्यनाः नं छोयात धन्यवाद बियाः छोया नां काःगु पखवार व्वना-
स्वःपिसं सिहे सिउ । झी मुलु छपु हे दय्के मफुपिसं व हे विज्ञान-
यात पाच्छाया धर्मय् अविश्वास यानाहयाच्चन । भवा सःसिउ जुन

किं ला लासां च्वनाः हे जया त्वंसां जिल । खवाः सिले नं म्वाःल ।
ह्लिकं याय् नं म्वाःल । भले उजाःपिन्त नीलः न माःगु मखुत ।
अय्सां नीलः मानिपि नं ख नेपालय् द हे दनि । थिपि दत्तले
नीलःया ज्या नं जुया हे च्वनी । दया हे च्वनी ।

२०४०।६।२५।२

(‘नील’ ३, ने. सं. ११०४)

चचा

नेपालया महायानी बौद्ध नेवाःतय् पाथ्याय्गु, तुतः व्वनेगु, चचा हालेगु चलन दू । धारणी संग्रह, पञ्चरथा, अष्ट महम्मिका प्रज्ञापारमिता आदि पाथ्याय्गु, देव-देवीया स्तोत्र, नाम-मंगीनि, स्तुतमपि आदि लय् तथाः तुतः व्वनेगु व मध्यमेरु, अष्ट क्षेत्रपाल आदि लय् व तालय् चचा हालेगु याइ । तुतः बौद्ध मात्र न्ह्याम्हेसिनं नं व्वनेगु याः । चचा वज्राचार्य, शाक्य व उदासतसें जक हालेगु याइ । थ्व चचा हालाः पुज्याय्गु व चचाया तालय् प्याखं ल्हुइगु ज्या केवल वज्राचार्यं जक याइ । थये हे पाथ्याय्गु भाना नं वज्राचार्ययागु जक हे खः ।

थ्व लेखया उद्देश्य चचाया विषयय् चर्चा याय्गु खः । उकिं थन चचाया जक खँ न्ह्यथने । आः चचा घयागु छु ले सा ? सत्य-मोहन जोशीजुं मुना दिइगु 'बःचाधंगु नेवाः खँग्वःधुकू' स चचाया अर्थ नेवाः सम्प्रदायया बौद्ध महायानीतय् गुह्य पूजा जुइवले हालिगु शास्त्रीय मे; चर्चा गीत धकाः वियातःगु दुसा चर्चागीतया अर्थ बौद्ध महायानी सम्प्रदायया गुभाजु, बरेजु, उदास जातियापिनि आगंपूजा याइवले हालिगु मे; चचा मे; आगम वेद धकाः वियातःगु दु । नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानं पिकाःगु सूर्यविभ्रम ज्ञवालीजु

सम्पादन यानादिङ्गु 'नेपाली संक्षिप्त शब्दकोश' स चर्यागीतया
अर्थं "बौद्धहरूमा प्रचलित गान" धकाः च्वयातःगु दु । चचाया
विषयय् थुलि खँ थुइवं चचा छु खः धकाः सिइके फइ ।

साधारणतः देगुपूजा, सिवा आदि पूजाया ध्वजय् गुरुजुं ताः
धानाः चचा हाली । थोंकल्लय् चचा हालाः दबुलिइ प्याखं हुउगु नं
खनेदत । ध्व चचा प्याखं हुलेत नं जिउ धयागु आपा.सिनं सिल ।
ध्व चचाया वारे आ तक सिउसःपि गुरुजुपिसं छुं नं च्वयाविज्याःगु
खनेमदु । थये मच्चःगुया छगू तःधंगु कारण चचाया खँ अनधि-
कारी व्यक्तिपि सुयातं कनेमत्यः, गोप्य याना तय्माः धयागु धारणा
खः । यद्यपि थये सुनानं ल्लाः मतःगु क्षेत्रय् निगः आखः च्वय्गु नं
सिउ-सःपि वज्राचार्यपिनि विचारय् मत्य गु ज्या या.गु ति हे ग्यनी
जुइ तथापि थोंया ध्व प्रकाशनया युगय् न्ह्यागुं खँ गोपनीय जक
यानातय्गु नं समीचीन मजुउ ।

थों झीसं गुकियात चचा धयाच्चना ध्वयात सफुलिइ चचा
धकाः गनं च्वयातःगु खनेमदु । कर्मकाण्डया सफुलिइ व चचा
सफुलिइ गीत-मध्यमेरु, गीत-निर्माणादि धकाः नां वियातःगु दु ।
उकि खँल्लावल्लाय् चचा धाःसां सफुलिइ गीत हे जक धाइगु खः ।
चर्या याय्वले हालिगु गीत जुयाः ध्वयात चर्यागीत धकाः धाःगु
खः । चर्यागीतपाखे हे चचा शब्द दः वःगु खः ।

ध्व चचाया रचना जुउगु गुलि वर्ष दत धयागु खँ आःतक नं
क्वःजिइक न्यने व्वने मदुनि । स्मृतुं जक धाइपिसं ध्वयात यक्व हे
गुलां धयाच्चन तर प्रामाणिक रूपं धाय्गु खत धाःसा ऐतिहासिक
तथ्ययात मालेमाली । भगवान् बुद्धया समयय् प्रचलित भाषा
मागधी खः । लिपा ध्वयात पानि भाषा धाल । महाराज अशोक,
भगवान् बुद्धया जन्मभूमि लुम्बिनी वनय् वःवने तक प्रचलित भाषा

पालि हे तिति । गुगु उगु वज्रतय् स्यापमा या.गु अणोक स्तम्भय्
 क्रियातःगु दु, बुद्ध धर्मय् हीनयान व महायान धकाः निगू कचा
 दयावसेलि महायान शाखायापिसं ज्वंगु भाषा मंस्कृत भाषा जुन ।
 वसुवन्धु, दिङ्नाग, नागार्जुन, अश्वघोष आदि धुरन्धर बौद्ध विद्वान्-
 पिसं संस्कृत भाषाय् धर्मग्रन्थ रचना यान । श्रव्या लिपा ८४
 सिद्धापिनिगु समय बल । श्रव हे सिद्धापिसं अपभ्रंश भाषायात यः
 नालाः दोहा चौपाई आदि दय्केगु यान । श्रव हे मिलसिलाय्
 चचाया नं रचना जुउगु खः ।

‘मधुरिपु’ चचाया अन्त्यय् चौरासी सिद्धा पारंगता घयागु
 इवः वःगु दु । उकिं श्रव चचाया रचना जुउगु ८४ सिद्धापिनि लिपा-
 तिति खः धयागु खें सिद्धत । गुगु चचाय् चचाया रचनाकारतय्गु
 नां नं समावेश जुवाच्चंगु दु गथे— भनयि सुरतवज्र, भनयि वाक-
 वज्र, भनयि अमोघवज्र आदि । सुरतवज्र असं तक्षवाहायाह्य व
 वाकवज्र थेंहिति क्वावाहायाह्य खः धयागु तवसिनं मिजगु हे खं
 खः । तक्षवाहा व क्वावाहायापिसं थपित सुरतवज्र आजु व वाक-
 वज्र आजुया सन्तान खः धकाः धयावयाच्चंगु दु ।

सुरतवज्र व वाकवज्रपिसं श्रव चचा रचना या.गु ग्वःसः दे
 दत धकाः सिद्धकेगु आतक छुं प्रयास जुउगु खनेमदु । ख ला जुवा-
 च्वंगु नं दय्फु, प्रचारय् मवःगु जक नं जुइफु । सुरतवज्र ह्लासं
 लिहां वःबले ‘जयंवाछली’ चचा दय्काः कसाय्गा छपुया छ.ने
 च्वनाः ब्रह्मपुत्र नदी छिनायन धयागु खें झीसं न्यनातयागु दु । श्रव
 नेपाल व सँदेशया व्यापार सम्बन्ध दय्धुंकाःयागु खें जुल । वाक-
 वज्रया सम्बन्ध काशी स्वयम्भू अर्थात् सीधः लिसे दु । संख्याया
 ल्याखं वाकवज्रयागु चचा स्वयाः सुरतवज्रयागु चचा आपाः खनेदु ।
 यथे स्वयंने चचाया रचयितात नेपालीत हे आपाः दुना धया थें

३६ । फुक चचाय् नां उल्लेख जुउगु मदु । उकिं थ्व मालेज्या
त्यं दनी ।

महापण्डित राहुल सांकृत्यायनया 'पुरातत्व निबन्धावली' स
'क्वलायि', 'मखयनिरञ्जन' व 'त्रिहण्डा' स्वपु चचा संग्रहीत जुया-
च्वंगु दु । वय्कः सांकृत्यायनजुया धापूकथं थ्व चचा रचना जुउगु
१२०० वर्ष न्ह्यःनिसें खः । राहुल सांकृत्यायनं चचायात पुलांगु
हिन्दिइ दुय्याके यंकल । थथे हे प्रसिद्ध भाषाविद् सुनीतिकुमार
च्चाटर्जी चचायात पुलांगु बंगाली भाषा नालाः बंगाली भाषायात
५०० दै पुलां याय् यंकल । चचाया महत्त्व नेपालय् जक मखु,
विदेशय् नं दुगु जुल ।

आः तक खनेदुकथं नेपालय् ३०० पुति चचा मुनाच्वंगु दु ।
थ्व चचायात सामान्यतः थथे व्वथलेफुः -

१. पूजा याय्त हालेगु
२. नृत्य याय्त हालेगु
३. श्वजय् हालेगु
४. विविध

गुरुजुं छु गुगु पूजा याइ चचापातसें वहे स्वयाः चचा हालेगु
याइ । थथे हालेगु चचा खः - मध्यमेरु, अनिल, षट्योगिनी
आदि । छःपूजा याय्बले गुम्ह छःयागु पूजा आराधना याय्गु खः
उह्य हे छःया वर्णन दुगु चचा हाली गथे रक्तवर्ण, द्विभुज एकमुख,
उरगामरण आदि । फुक धयाथें चचा छह्य छह्य छःया वर्णन दुगु मे
खः । अथे नं श्री हेवज्जनैरात्मा, प्रज्वलित हंकार, शवाक्रान्ता,
उरगामरण आदि चचा विशेष रुपं हालिगु चचा खः । संख्यात्मक
रुपं चक्रसंवर व यज्ज्वाराहीया चचा आपाः दु । अले महामञ्जुश्री,

लोकेश्वर, गणेश, महाकाल, शारंगी आदि देव देवीया की की चचा नं दु । मधुग्निपु, गजजिन, विषय, भास्वर, अमर्यनिरत्रन आदि भवजय् हालिगु चचा खः । बंगानीनय् नं भवय् ननं मे हाले ये चचा हालिमाः आःगु न्यनेदु ।

नमोहे, प्रमोदित, ए महीमण्डल, त्रिभुवन ज्वनिन आदि नृत्ययात हालिगु गीत खः । श्वया अतिरिक्त मंगु न्हागु चचाया तालय् नं नृत्य याय्जिउ । नृत्यया मुख्य ज्या हानं मुद्रा ज्यानाः, तुति पद कयाः याय्गु भाव-प्रदर्शन खः । भाव-प्रदर्शनद्वारा आराध्य देव-देवीयात संतुष्ट याय्गु श्वया उद्देश्य खः । प्याखं हुटन चलिमु चचा वज्रयोगिनी, उरगाभरण, द्विनी आदि खः । आभरण तिइत हाडाभरण चचा हाली । वज्राचार्य गुह्यपूजाया अधिकारी खः । वज्राचार्य गुरुजु व जजमान नित्तां जुइफु । अने जजमान कथं शाक्य व उदास श्व आभ्यन्तरिक पूजाय् दुध्याः । अधिकान्न चचा श्वहे सीमित स्वता जातया दुने व नं दीक्षित जनपिनि परिधिइ जक हालेगु चलन दु । पिने नं हाले जिउगु चचा न्यून मात्र दु । जय्मांतयाय् दिगुपूजाया दिगुद्यःयात बाहांचा स्याइबले व खयःभवजय् अष्टक्षेत्रपाल, पूर्व ब्रह्मायनी, गजमुख आदि चचा हाली । श्वया अतिरिक्त किसानि वर्गया सिवापूजाय् सु गुह्य छःया सिवा या.गु खः वहे छःया चचा हाली । इतुंबाहायापिनि वुंगद्यःया ज्याबुला जात्राया पूजा यानाः लिहां वइबले हालिगु जिनवरतननी व यलयापिनि वुंगद्यःया न्ह्यःने च्वनाः हालिगु चचा बाह्यरूपं नं हाले जिउगु चचा खः । दे आचाःगूया भुइखयलय् सहभोजन याइबले थःथ.गु बाहाया थःथः कुलदेवताया चचा हाली । सिनाः निर्देतक-यात मायाजाल चचा हालाः लोकोत्तर पिण्ड थइ ।

आः चचाया भाषा विषयय् खं ह्याय् । चचा शुद्ध पाणिनीय संस्कृत भाषाय् रचना यानात.गु गीत मखु । श्व संस्कृत तत्सम शब्द

आपालं त्वाकज्या गु अपभ्रंश भाषाय् ध्वयातः गु गीत खः । गुगुं
 चचाया अर्थं तप्यं क छायाफुगु दुसा गुगुं चचाया अर्थं थुलि दुसह
 कि टीका मस्वयं क अर्थं छयानां छयाय्फइमखु । 'प्रज्वलित हँकार'
 अर्थं थुइके अःपुगु चचा खःसा 'कोलायि' अर्थं थुइके थाकुगु चचा
 खः । चचाया अर्थं थुइके थाकुगु कारण छु जुल धाःसा चचाया अर्थं
 थुइका हालेगु परम्परा मदु । लय् वं क हाले सय् व गात । चचाया
 लय् व तालय् जक विशेष ध्यान वंगु खनेदु, अर्थपाखे मखु । उकिं
 चचा वांलाक हाले सःसां व चचाय् छु धयातः गु दु व चचाया मूखं
 छु खः धयागु मसिया च्वनिगु । थथे चचाया अर्थं थुइकेगु गुरु
 परम्परा मदुगुलि यःभेसिया यःथे अर्थं थुइका जुल । तत्समे संस्कृत
 शब्दया अर्थं तक थुइके अःपु, अपभ्रंश जुइधुंकुगु शब्द जुल, कि
 ध्वया अर्थं ध्वाथुइके थाकुल । चचाया लयय् हे जक विशेष ध्यान
 वंगुलि गनं दुगु आखः तंकाछवत, व गनं मदुगु आखः तनाविल ।
 गथे निसन्तरण सेतुभूतम् जुइमाः याय् निसन्तरत्न सेतुभूतम्
 धयाछवत, शत्राक्रान्तायात सर्वाक्रान्ता, गजाजिनयात गजजिन
 धाय्गु यात । थथे जुयाः वास्तविक अर्थं पिकाय्त् थाकुल । गो
 कुक्कुर दन्ती हय नर शब्दया आदि अक्षर जक कयाः गोकुदहन
 आदि शब्द ज्यानात गु व जातवेद, जातुधान, स्वसन, श्रीखण्डपरशु
 आदि अप्रचलित शब्द छयलात गु नं थाय् थासय् दु । हानं सफू
 ल्हइह्य प्रायः आखः वांलाःह्य हे जक जुइ व संस्कृतया विशेष ज्ञान
 दुहा जुइमखु । उकिं छगू सफुलि मेगु सफुलिह्य ल्हइवले द्वं वनिगु
 आपानं सम्भव दु । थथे हे जुयाः सफू पति पाठान्तर भेद दुगु खः ।

गुगुं चचा ला तसकं लिपा जक रचना जुउगु थें नं खनेदु ।
 "हम नहीं बोले, पांशुमिव करणम्" थथे हिन्दी भाषालिसे सत्तीगु
 द्वः नं गनं गनं खनेदु । थुकिं हे ध्वयात लिपा जक रचना जुउगु
 खद घकाः शंका याय् थाय् दुगु खः । नेपालय् अपभ्रंश भाषा चलन

चलितइ गयः जुडमाः । नर थन चर्चापि आचार्यपिसं नं आय् वःगु
भाषाय् वा शुद्ध संस्कृत भाषाय् गीत मयिउंम भाग्यया अपभ्रंश
भाषाय् गीत चिन जुड थ्व विचारणीय यः । गुनां अनेगु नूनः
नामसंगीति बाहेक मेगु आपाः थ नूनः गाथा संस्कृतय् अयानःगु
दु । उकिं थुकिया अर्थ छयाय् उनि थानु मजुड । नेपाल भाषा नं
चचा चिनातःगु दु धकाः धाःगु न्यनेदु तर थुजागु चचा गनं पूजा-
आजाय् हालेमाःगु मदु ।

२०१३ सालय् नेपालय् चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलन जुडवने
दकले ह्लापां मूवाहालय् स्वह्य वज्राचार्यपिसं चचा प्याखं हुलाः
थ्व सम्मेलनय् झाःपि बौद्धपिन्त नेपालय् प्रचलित जुयाच्चंगु बौद्ध
पूजा नृत्य प्रदर्शन यानाः वयनाविज्यात । थ्व छगू साहसिक ज्या न्त्रः
थुवलेनिसं दबुलिइ महामञ्जुश्री, करुणामय, वज्रवीर महाकाल,
विघ्नांतक, वज्रदेवी, आर्यतारा आदिया चर्चा नृत्य हुडगु खनेदत ।
थ्वया न्ह्यः तक पिनेयापिसं मसिउगु शास्त्रीय नृत्यय् आध्यात्मि
चर्चानृत्य सर्वसाधारण दर्शकयात प्रदर्शन यानाः थपिनि कला-
कौशल न्ह्यव्वयाविज्याःपि गुरुजुपिन्त कलाप्रेमिपिसं प्रशंसा याःसां
परम्परावादी धर्म भीरुपिसं थुमित थःगु आगं प्वल धकाः निदा
चर्चा याय्गु नं यानां च्वनाच्चन । तथापि छको न्ह्याय्धुंकुगु थ्व
चर्चागीत नृत्य प्रदर्शन मदु, न्ह्याना हे वन । चचा नृत्यया
कलापक्षया बारे प्रशिक्षक कान्छाबुद्ध वज्राचार्य छपु लेख च्वया-
विज्याःगु दु, गुगु चचा नृत्यया कला पक्षया विषयय् सिर्के सय्के
धाइपिन्त आपालं खयले दुगु जुल ।

वडु, मूवाहालय् सर्वप्रथम साहसिक रूपं चर्चागीत नृत्य
प्रदर्शन यानाविज्यापि गुरुजुपि थ्वसपोलपि जुन- इवाबाहाया वैद्य

चिनियारत्न वज्राचार्यं, मूवाहाया वन वज्राचार्य व ओमबाहाया
गुलट्पं वज्राचार्य ।

ध्वयां लिपा वैद्य चिनियारत्न वज्राचार्यं लौकिक बौद्ध
देव-देवीया चचा प्याखं स्यनाः मन्ध्व्य प्रदर्शन याना विज्यात ।
थौकल्लय् नं चचा प्याखं स्यनाः लोप जुडत्यंगु कलायात म्वाकाः
अज्ञ आधुनिक ढंगं विकास यायां न्ह्यज्यानाविज्याना च्वंपि आचा-
र्यपि खः- ये सप्तमुनि वज्राचार्यं, कान्छाबुद्ध वज्राचार्य, रत्नकाजी
वज्राचार्य व यलं वैद्य पं. आशाकाजी वज्राचार्य । ख्वपय् नं चचा
नृत्यया प्रचलन दु परन्तु थुखेपाखे प्रकट रूपय् न्ह्यज्याःपि सुं
खनेमदु ।

थौकल्लय् ल्लापा स्वयाः शिक्षाया विकास जुल तर थः पूर्व
पुरखांनिसें चले याना वयाच्चंगु पूजा आजाय् ध्व न्हूकथं शिक्षा
काःपिनि मन मवन । ल्लापा वज्राचार्य, शाक्य व उदासपिनि आखः
सय्वं थःपिन्त माक्व चचा नं हाले सय्का तय्माः, करं हे कयं ।
तर थौकल्लय् शिक्षाया लेंपु मेगु हे जुजगुलि अंग्रेजी शिक्षा कया
तःपि ज्ञन हे जक चचा हालेगु, पूजा-आजा याय्गु ज्या मसः ।
इमि थुखेपाखे श्रद्धाभाव हे मदु धाय् ला, मन जक मदु धाय् ।
महायानी धर्मया आचार्यपि धमाधम पाः जुयावन तर अज्ञ नं झीसं
मचाःनि । वज्रयान, तन्त्रयानया विषयय् झीसं गहन अध्ययन
याय्माःगु खः, अज्ञ फुपिसं अनुसन्धान नं याय्माःगु खः तर गुरुजु-
पिनि घाःसा लिमलानाः हे मजियाच्चन । झीपि आसे आसे घाधां
च्चना । समय ह्यासाह्यासां न्ह्याः वना च्वन । झीसं छुं हे उल्लेख-
नीय ज्या याय्फुगु मखुनि । उकिं हे झीसं चचा आदिया नं गूढार्थ

मसियारुवंगु खः । छुमेरात्रे मचि दुपि ग्राःवमे हे छत्रा-निद्रा
नह्यचिलाः अध्ययन, अनुसन्धान यात घाःसा थुकि ओमं उचित
उपलब्धि प्राप्त याय कइतिनि , निपा जुउनिमे मिउमःपि पाः जुयाः
सिइके सय्के घयागु खे नं खेय् जक ल्यंकाः घा घयाच्चने
मालेफु ।

२०४०।११।२६।६

('नेपाल' थ्यंत्याः ५०, वसन्त ११०६)

खुडगु

बुद्धि व ज्ञान न्ह्यपु व नुगःया मि खः ।

मनूतय्के बुद्धि जक मखु ज्ञान नं दु । बुद्धि निता दु- मुबुद्धि व कुबुद्धि । मुबुद्धि भिगु ज्या याय्मल । कुबुद्धि खुइमल । ज्ञान दुगुनि खुइमत्यः घाय्सल । खुँया खुइता बुद्धि, खुइ धुन कि बुद्धि न मुद्धि घयागु ना उखान हे दु ।

जन्म जुमेंनिसें मरण मजुउतलेयात नय्गु, त्वनेगु, पुनेगु वस्तु जक मखु, मिखां खँक्व घया थें वस्तु मनूतय्त मदय्कं मगाः । मनूतय् पशु-पंक्षीतय् थें नय्त थौं हे माले घयागु मदु । बुँज्या यानाः व न्ह्यागु हे कर्म यानाः नं नय् त्वने व पुनेत न्ह्यत खानातय्माः । गुलिखे मनूतय् जीवन ना पशुपंक्षीतय् थें केवल थःत माःमाःगु वस्तु मालेगुनिइ व मुँकेगुनिइ जक फुनाच्यन । थ्व माःगु वस्तु धाःसा सकसितं उति जुइक गबलें गनं मदु । गुलिसियां ह्यय्गू पुस्तायात गावक धन-सम्पति मुँकातइ, गुलिसियां मुथय् नयाः वहनी छु नय् धाय्माः । छेँय् घुकू घयागु हे मदुपि मनूत दु । थ्व संसारय् दुपि म्वयाः मदुपि हे आपाः ।

जिथाय् छेँय् भति दुरु त्वंवः, छुँतय्सं जाथि-वजि नःवः, सपानि-विनि चीनीं प्वाः जाय्कःवः, खखुँचा-बखुँचां पानातयागु

वा व को-इमां हिनानयागु मा नंयव वः । नर श्व फुक न इमिगु
 खः, न इमि अयु आजापिनिगु यः । श्व जिगु व तिमि वा-
 बाज्यापिनि हि-चतिया कमाइ खः, अमया मि खः ।
 श्व जिमिगु मयंय नयाविउपिन्त छु धायगु ? भनि दुरु म्बुयाः त्वन,
 खिचां ला खुयाः नल धकाः ला घया हे त्वन । नर थिमित म्बु
 धकाः ज्वना-जिना प्रहरीयान लःल्लानाः श्री ५ या मरकार्या
 अदान्तय् मुद्रा याय् धाःसा थिपि जिउपि मखु । थुजाःपिन्त मुद्रा
 याय्गु सरकारया ऐन कानून मदु । मनुखं थःपिन्त धकाः तयानःगु
 चीज-बीज थिमिसं नयाविइजिउ तर मनुखं थःपिन्त धकाः
 दय्कातःगु ऐन कानून थिमित छ्यलेत मजिउ ।

मनू वाहेक मेपि प्राणीत साख्खे प्रकृतिया मचात खः । थिमि
 छंगु जिगु झीगु करपिनिगु धयागु मदु । इमिगु लागी फुकक थःगु,
 फुकक करपिनिगु थिमित नय् त्वनेत माःगु सकतां प्रकृतिमामं थमं हे
 मनूतय् मचातय् थें दय्काः इनाबियातःगु दु । मनुखं थःपिन्त
 धकाः सय्काः दय्काः तःगु नं थिमिसं थः हे प्रकृति-मामं यानाः
 दुगु ला खः नि धकाः थःपिनिगु हे तायाः नइ, त्वनी । उकिं थुपि
 प्रकृतिया नियमय् भाइप मनुखं दय्कातःगु गुगु नं विधि विधानं
 कुंकाच्चनेम्वाः । थुपि मनूया मचात थें अबोध । पित्यात, नय्गु
 माःवन, छु ध्वदुल व हे नल । न ताय्माः, न बुकेमाः, न मसला,
 न-चिकं तय्माः धयागु दु, न यक्कव छक्कलं मुंकाः कल्लय् कंसयात
 तयातय्, न काय् छय्पिन्त ल्यंकातय् धयागु दु । परिग्रहया भावना
 थुमिके दुगु हे मखु । उकिं थुपि खुयानःसां खु मखु । थुपि लः फय्
 थें स्वतन्त्र खः । थुमिसं म्वाय्त्त हे जक नइगु खः, मनूतय् थें मोज
 मज्जां जीवन हनेत मखु ।

मनूत सामाजिक प्राणी खः । मनूतय् नं ह्लापा पशुनय् थें हे
 पुचः पुचः मुनाः बल्लाःपिसं शिकार यानाः सकलें जानाः नइगु

खः । थुबने न गुलि भाग थच्छि नय् धाःपि दुमा गुनि साः साः
 भि भि जक थमं आपाः नय् धाःपि नं दु जुड । खुःगु पुसा
 धनंनिसे शुरु जुल । स्यानाः नय्गु जङ्गली वृत्ति तोताः बुँज्या
 यानाः नय्गु व्यवसाय ज्वेसेनि मनूतय् सामाजिक जीवनया विकास
 जुल । थ्व विकासलिसे खुड्गु स्वभाव नं न्ह्या हे वयाच्चन । सामू-
 हिक जीवनया थाय् व्यक्तिगत जीवनं कयाहल । थ्व व्यक्तिगत
 जीवनया चनन जिगु छंगुया भेदं जाःगुलि खुड्गु प्रवृत्ति अन व्वलन
 जुड । थुथाय् हे मनुखं धर्मयात नं थःगु जीवनय् थाय् बिड्गु याना-
 हल जुड । थःगु मखुगु वस्तु थुवालं मबिड्क वा मखंक थःगु याना
 काय्गुयात खुड्गु धाल । खुड्मत्यः, खुड्गु पाप कर्म खः धकाः
 नियम दय्कल । खुया काःपिसं नरक भोग याय्माली धकाः स्याच्चः
 बिल । सरकारं नं खुड्पिन्त दण्ड सजायँ बिड्गु यान ।

हिन्दु धर्मं अस्तेय व अपरिग्रह या धकाः स्यन । ईश्वरया
 प्रतिनिधि जुयाबिज्याःह्य महात्मा ईसां You shall not steel
 घयागु उपदेश बियाबिज्यात । बुद्ध धर्मय् अदिन्नादान पञ्चशीलया
 निगूगु सिक्खापद जुल । अदत्तादान दशाकुशल पाप मध्यय् शरीरं
 याड्गु छता पाप खः । खुड्गुयात गुगुं धर्मं नं भि मधाः । थ्व
 खुड्गुयात पनेगु निमित्त हे अपरिग्रह अर्थात् माक्व स्वयाः अप्वः
 ममुनेगुयात स्थान बियातःगु खः । बुद्ध धर्मय् पञ्चशीलयात तःधंगु
 थाय् बियातःगु दु । थ्व मू-त्वाथः खः । भिक्षुपिसं जक मखु
 उपासक उपासिकापिसं नं पञ्चशील पालन याय्माः ।

संसारय् नय्-त्वनेत गाक्क दुपिं मनूत स्वयाः नय्-त्वने
 गुनेत दुःखपिं मनूत हे आपाः दु । धार्मिक कथनकथं थ्व नय्-त्वने
 गुने मदङ्गु पूर्वजन्मय् पाप यानावःगुलि थुगु जन्मय् दुःख भोग
 याय्मालिगु खः । माक्सं दर्शन अनुसार नय्-त्वने मदङ्गु बितरण

व्यवस्थाया दुष्परिणाम खः । म्वानाच्चनेत मेगु छं उपाय मान्त्
धाःसा 'बुभुक्षितः किं न करोति पापं ?' धकाः मदुमगाःपिमं हे
आपाः थें यानाः खुइगु ज्या याइ । 'सिइगु स्वयाः खुइगु मि' धकाः
म्वानाच्चनेया लागी थः व थमं लहिना तय् माःपि जहानया माम
छम्हू त्यंकातय्या लागी मंमदु मंमदु खुइगु यानाच्चंपि नं दइ ।
सम्पन्न वर्गयात थये नय् त्वने पुनेया लागी करपिनिगु वस्तु खुया
काय्म्वः ।

नय्-त्वनेगु वा धन खुइगुयात जक खुइगु धाइमखु. खुइगु-
या ता तःताजि दु । खुइगु धयागु अदत्तादान अर्थान् मविइकं
काय्गु खः । साधारणतः छं चल सम्पत्ति मविइकं काय्गुयान जक
खुइगु धाइ तर वांलाक विचाः यानास्वत धाःसा चल-अचल न्ह्यागु
हे किमिमया वस्तु थःगु हक मदुगुयात थःगु यानाकाय्गु खुइगु खः ।
ह्यय्काः वा ख्यानाः, दायाः वा स्यानाः काय्गु नं खुइगु हे खः ।
वस्तु जक मखु मनूतय्सं मचा मिसा समेतं खुयायंकुड । छे-बुं
समेत त्यला काः । सार्वजनिक सम्पत्ति थःगु नामय् यानाकाः ।
गुलिस्यां जांचय् खुया काइ, गुलिस्यां साहित्यिक चोरी याइ ।
चित्त-चोर धकाः ल्याय्हा ल्यासेतय् मन खुइपि नं दु । थुकथं
खुइगुया अर्थ उखेथुखे न्यनावनी ।

भूमिपति ह्यय् ज्यामितय्त सिना.सिनाः सिह्लाज्या याकाः
साह्या थःमं कू दंक दुकाइ । ज्या मया.ह्य तःसिया वाकू भकारी
जाइ, धुकू धनं जाइ । ज्या याइपि प्वाः छगःया च्यो जुइ ।
कल-कारखानाय् ज्यामितय्त बाह्य सिक्क ज्या याकाः मिल-
मालिकं थःत त्यंक लाभ दुकाइ । ज्या याइपि ज्यामितय्त तिसिइ
जिक्व तिमिनाः ज्याला विइ । गुकि डमि साक्क भिक नय्गु ला
छाय् प्वाः जाय्क नय्त तक नं गाइमखु । गांया ठूला ठालूतय्सं

यः हे माया निरोह गरीब जनतायात न्यासः या न्यादः यानाः
लध्यानाः छे-बुं यः यानाकाइ । साहु महाजनं हाकु बजार याना
व्यं च्यंक लबः नइ । यथे गरीबतय्गु हिच.तिया मू पाय्छि जुइक
मपुतेगु व धिमित क्वानाः, ख्यानाः, स्यानाः नय्गु नं खु
ज्या हे खः ।

फुक पापया मू-हा खुइगु खः । यःत गथे स्याः अथे हे
स्याः चाःपि करपि प्राणीतय्त्त व्वः विइगु, दाय्गु, कसा याय्गु,
स्याय्गु सुयागु अधिकारया खं मखु । यथे यःके मदुगु अधिकार
प्रयोग याय्गु अर्थात् प्राणी हिंसा याय्गु ध्व अधिकार
खुइगु खः । करपिन्त स्याक्क कसा याय्गु व करपिनिगु प्राण
काय्गु पलिसा विइमफइगु तःधंगु खुज्या खः । खःगुयात मखुगु,
मखुगुयात खःगु घकाः असत्य वचन ह्याय्गु वचनया खुज्या खः ।
यः विवाहित मिसा मिजं बाहेक मेपि मिसा मिजंलिसे प्रेम याय्गु
मानसिक व दैहिक खुज्या खः । यःगु होशयात यातय् लाकाः
स्वस्थरूपं च्वनेगु मनुष्यया स्वाभाविक प्रवृत्ति खः । काय् योगु
मादक पदार्थं त्वनाः नयाः यःगु चेतनायात तंकाच्चनेगु नं छगू
खुज्या हे खः धाःसां मपाः । चेतना थमं तुं खुयाकाय्गु छगू अजु-
गति चायापुगु खुज्या खः । थुकथं प्राणी हिंसा, अदिन्नादान,
मिथ्या भाषण, काम मिथ्याचार, मादकपदार्थं सेवन आदि पञ्च-
शीलया ध्व न्यातां खुइगुया प्रकार हे जक खः ।

साधारणतः मदुपिसं खुइ तर खुइपि मदुपि हे जक मखु ।
मनूतय् मन लोभ, मोह व ईर्ष्यां बिलिबिलि जाः । खुइगुया मूल
कारण ध्व हे खः । मचांनिसे खुइगु स्वभाव दुपि मनूत दु । थुजाः-
पिनि मनय् करपिनिगु काय्, करपिनिगु नय् थुजागु हे लोभ
भावना जक वयाच्चनी । थुजाःपिमं यःपिके दय्क दय्कं नं कर-
पिनिगु खुया कयाच्चनी । उमु मालया यःत आवश्यकता दयाः मखु

कि केवल खुदगु नोमं प्रयवा मोहं जक नं खुयाच्चनी । खुदघुकाः
व चीज वांछव्य माःसां खुयाच्चनी । लिपा कष्ट मोम याय्माली
घलाः सिउसां खुदगुलिइ हे आनन्द नायाच्चनी । श्व छगू नसकं
मभिगु वानि खः । मानसिक विकृति खः ।

प्रसिद्ध दार्शनिक तथा साहित्यकार जी जाक रुसां व.गु
'कन्फेसन्स' धयागु आत्म जीवनिइ यः मचावले वःके खुदगु स्वभाव
दुगु खं मह्यकुसे धयातःगु दु । यःत माःसां म्वाःसां खुदवने नं
यःत तसकं आनन्द वः हं । श्व विकृति खः । करपिनि त्रिउगु भिगु
स्वमफयाः गुलिस्यां करपिन्त दुःख विइत जक नं खुदगु याना
च्चनी । करपि तःमि जुउगु, करपिनि मुख सयल याःगु खनाः यः
नं अथे हे जुइत, याय्त प्रतिस्पर्धाया भावना नं मनुखं खुदगु याः ।
घूस, हाकुवजार थुजाःपिसं हे याइगु खुंज्या खः । खुयागु धन निना
व मदिराय् छयनी । मोज मजाय् जीवन हनी । थुपिसं हानं हानं
नाना तरहया खुंज्या यानाच्चनी । थौंकल्लय् नसालु पदार्थ सेवन
याइपिसं खुंज्या यानाः समाजयात दुःख विइया नाप नापं यःपिनिगु
जीवन नं सितिकय् फुकाच्चनी । थुकथं स्वय् खने दुयाय् तक खुं-
ज्या न्ह्यलुउ वयाच्चन ।

दरिद्रता व अज्ञान हे खुंज्याया जननी खः घाइ तर आः यथे
मखुन । दरिद्रं खुयां गुनि हे खुइ ? अज्ञानि खुयां गुनि हे काइ ?
थुमिसं खुउसां प्वाः छगःया लागी खुइ । हइ अप्वः खुउसा लच्छि
निलायात गाक्क खुइ । दरिद्र व अज्ञानी जुइवं खुं हे जुइ धाय्-
फइमन्त्रु । वरु प्वाथय् लोहमां त्यय्काच्चनी, खुदगु ज्या मयाइपि
दरिद्रत यक्व दु । लम्बं लम्ब, करोडं करोड खुइपि ला नु घनी, मु
बुद्धिमान्, मु चलाक व हे जुयाच्चनी । थिमिसं जनतायागु जक मन्त्रु,
मंस्था व मरकारयागु नं श्वं-मि मिनेयानाः खुयाफाइ, थोयागु
निमा गजू जक मन्त्रु थो हे नापं जुइत वाकि तइमन्त्रु । थुमिगु

खुज्या कसात्मक जुयाच्चनी, वैज्ञानिक जुयाच्चनी । उकि युमिसं
खुया कासां खु धकाः हतपती धाय्के मालीमखु । थुमिगु खुज्यां
देशयात हे इवाकलय् थुनाच्चनी । स्यंकाच्चनी ।

मखुइकेगु लागी धर्मं मेगु जुनिइ भयानक दण्डया भय कयना-
तःगु दु । तर लिपा छु जुइ मनुखं खंगु मखु । विकसित देशय्
जनता सकस्यां आर्थिक स्तर थहां वंगु, अविकसित देशय् नं पाका-
पुकु याय्फुपिनि स्तर थहां वयाच्चंगु मनुखं खं । विकसित देशयापि
जक पूर्वजन्मया धर्मात्मा व अविकसित देशयापि जक न्ह्यथु जुनिया
पापात्मा ला खइमखु । उकि मनूतय् थनयागु खं जक खनाः लिपा-
यागु खं मसियाः धर्मं जकं धनी जुउगु व पापं गरीब जुउगु धयागु
खंय् विश्वास मदयावन ।

गाच्छि—तुच्छि खुत जक इयारखानाय् लाइगु, तःधं खुतय्त
थिइ हे मफइगु थ्व मनुखं खना हे च्वन । धर्मं थें ऐन कानूनं
जक नं खुज्यायात पने फुगुमखु । खुतय्गु उत्पत्तिस्थान झीगु हे
समाज खः ।

मनूतय्त खुज्यापाखे निरुत्साहित याय्या लागी सरकारं
कडा दण्ड सजायया भय वियातःगु दु । धर्मं पर जन्मय् कष्ट भोग
याय् मालिगु नाना किसिमयागु ख्याच्चः कयनातःगु दु । तर मनुखं
खनाच्चन थन खुज्या याःपिनि हे जक जय जुयाच्चन । सरकारया
मिस्त्राय् धुलं छ्वाके फुपि जक हे थहां वयाच्चन । थ्व खंखं खुज्या
हे व्यक्तिगत उन्नतिया लंपु खःला धया थें मतिइ लुया वइगु जुया-
च्चन । विकसित देशय् जनता सकस्यां आर्थिक स्तर थहां वंगु,
वनाच्चंगु न्यनाच्चन, अन वंपिसं खनाच्चन । तर थःगु देशय्
बहुमंक्यक जनताया आर्थिक स्तर आतक नं ववह्यना च्वंगु खंखं
दुःखमिया च्वनेमाःपि मनूतय् मतिइ लुयावइ, छपुचःचा मनूतय्

खुँज्यां यानाः हे आपालं मनूनय्मं दुःखमिया च्वनंमाल । थ्व
 खुँज्यां छपुचःचा मनूनय्त जक सुख मुविधा बिल, आपालं मनू-
 तय्त दुःख कण्ट बियाच्चन । थ्व खुँज्याया निर्मिन् व्यक्त व्यक्तिया
 लागी जक मखु देशया लागी जि हे मजिउ । देशं थ्व खुँज्या नंके
 मफय्कं देश विकास व प्रगतिया लँपुइ न्ह्याके घकाः वांकाः हे
 तय्म्वाः । खुँज्यां खू जुया च्वंतले गबले जक न्ह्याःवनं फडगु थ्व
 झीगु देश ?

थो झीसं चाय्केमाल, खुँज्या झीत मजिल, देशया लागी
 मजिल, व्यक्तिया लागी मजिल । थः याकःचिया जक सावक भिक
 नय्-त्वने, ततःखागु छेँय् च्वने, मोजमजा याय्, मेपि फुकनित
 लथ्याय्, क्वाय्, वेडमानी याय् घयागु कुभावना तोताछ्वय् माल ।
 खुँज्या तोतके विइगु कुतः याय् माल । नैतिक आचार व्यवहार
 न्यंके माल । खूइगु वेडमानी याय्गु ज्यापाखे सदा सर्वदा विमुख
 जुयाच्चनेमाल । समाजय् सकस्यां नय् त्वने दय् माल । नैतिकतायात
 तःधंगु थाय् विइमाल । खूइगु तंकेगु उपाय थ्व हे खः । सिउ-सः
 धाःपिसं करपिन्त खुइमत्यः, ह्यय्के मत्यः धयाः थमं दुनें दुनें खुँज्या
 यानाच्चने यः । थुजागु म्हुतुया जक नैतिकता मजिल । मनया नैति-
 कता माल । ज्याया नैतिकता माल । थुकि हे जक देशयात भि याइ ।

२०४२।१०।१०।५ जोमसोम

('मानन्द- भूमि' ल्याः १, ने. सं. ११०६)

बुद्ध धर्म

बुद्धयाके बुद्धि दु, बुद्धि दुह्य जुयाः हे वसपोलयात बुद्ध धाःगु खः । श्व बुद्धि चानचुनगु मखु, बोधिज्ञान खः । श्व बोधिज्ञान बोधिवृक्षया क्वय् तपस्या यांनाः जक दुगु मखु । सलंसःगू जन्मय् पारमिता पूर्ण यांनाः थगु जन्मय् मां-बो, कलाः-काय्, राजपात तोताः दुप्कर तपस्या यांनाः जक सर्वथिसिद्धयात बोधिज्ञान प्राप्त जुउगु खः । उकिं वसपोलयात बुद्ध जक मखु सुगत, सर्वज्ञ, सम्यक् संबुद्ध धकाः न धाड ।

नेपालय् शाक्य जुजु शुद्धोदन व रानी मायादेवीया वाय् शाक्य राजकुमार सिद्धार्थयात जक बुद्ध धाडगु मखु । मेमेपिन्त नं बुद्ध धकाः हनावया च्वंगु दु । ह्लापांहा बुद्ध दीपंकर तथागत खः । श्वया लिपा छसिनिसें ह्यह्य बुद्धया नां वड गथे— १ विपश्ची, शिखी विश्वभू, क्रकुच्छन्द, कनकमुनि, काश्यप, शाक्यसिंह । शाक्यसिंहयात शाक्यमुनि व गौतम बुद्ध नं धाड । लिपा जुइह्य भविष्य बुद्धयात मंत्रेय बुद्ध धाड । श्वया अतिरिक्त न्याह्य ध्यानी बुद्धपि दु । नेपाल-या स्वयम्भू महाचैत्य, खास्ती चैत्य, स्तूप व साधारण चैत्यया दुने बैरोचन, पूर्वय् अक्षोभ्य, दक्षिणय् रत्नसम्भव, पश्चिमय् अमिताम व उत्तरय् अमोघसिद्धिया मूर्ति स्थापना यानातःगु दु ।

भगवान् बुद्धं कनाविज्या गु घमंयात बुद्ध घमं घाट । घमं
 घयागु बांलाक जीवन न्हाकेगु कला खः । मनूतय् नान्व.गु मयः ।
 चिकुगु नं मयः । थ्व निगूया दथुयागु अवम्या लुमुगु व मिचुगु खः ।
 तां न्वःगु व चिकुगुनि दुःखया अनुभूति जुइ । लुमुगु व मिचुगुनि
 सुखया अनुभव जुइ । मनूतजक मखु यावन् प्राणीतय् दुःख यइमखु,
 सुख जक यइ । छु यः व हे जक न्हावलें दइमखु । गुलि थत दुःख
 जुल धकाः सिइकाः दुःख सियाच्चंवि दुमा गुलि दुःख घकाः मसिइक
 नं दुःख सियाच्चंवि दु । थुकथं स्वय्बले मनूतय् जीवनय् सुखया
 मात्रा स्वयाः दुःखया मात्रा अप्वः दु ।

भगवान् बुद्धं दुःख धयागु छु ? दुःख गथे जुयाः जुइ अर्थात्
 दुःखया कारण छु ? गथे यानाः दुःख मदय्केगु ? अर्थात् छु याःसा
 सुख जुइ ? थ्व थुइकाः दुःख तंकेगु उपाय ज्वनेगु, थ्व प्यंगू आयं
 सत्य खः धकाः कनाविज्यात ।

थ्व खँयात थथे धकाः उपमा वियाः कंसा बांलाक थुइ ।
 छहा मनू विरामी जुल । वयात जाँच यानाः डाक्टरं धाल- (१)
 थ्व मनूयात ज्वर वयाच्चन । (२) थ्व ज्वर लाय्केगु वासः दु,
 (३) ज्वर लाय्केगु वासः थ्व खः, (४) अले व डाक्टरं प्रेस्क्रिप-
 सन च्वयाबिउगु वासः नकेगु । थुलि यात कि रोगीया रोग लाइ ।
 रोगीया रोग धयागु व मनूया दुःख धयागु उत्थें खः ।

भगवान् बुद्धं दुःख धयागु थ्व थ्व खः घकाः थथे कना-
 विज्यात- ह्लापां जन्म जुइगु दुःख खः, बुहा-बुलि जुइगु दुःख खः,
 रोग जुइगु दुःख खः, सिइगु दुःख खः, अपणोच जुइगु दुःख खः,
 मनय् चिन्ता जुइगु दुःख खः, मयोह्य मनूलिसे ह्वनाच्चने मानीगु
 दुःख खः, योह्य लिसे बायाच्चनेगु दुःख खः, थत योगु मदइगु, थत
 मयोगु दइगु दयाच्चनीगु दुःख खः, छक्कनं धाय् धासा खनीगु,
 ताइगु, चाइगु, सिइगु, थुइगु, जुइगु थ्व पुक्कं दुःख खः ।

जन्म जुडगुलि मचा जुइ, व मचा त्याय्हा त्यासे जुइ, व त्याय्हा त्यासे बुह्ला बुह्लि जुइ, ह्य दुगुलि रोग जुइ, म्वानाच्चंगुलि छन्दु सिइमाली । थथे छगू भवस्थां मेगु भवस्थाय् यनीगु संस्कार खः । संस्कार परिवर्तन मजुसे च्वने फइमखु । उकिं पुक्क संस्कार अनित्य खः । छु अनित्य व दुःख खः । दुगु दुःख खः, मदुगु नं दुःख खः ।

थ्व दुःखया कारण छु ? - तृष्णा । गुजागु तृष्णा ? - काम तृष्णा, भव तृष्णा, विभव तृष्णा । नय् पित्याःह्यं नय्गु इच्छा याय्गु तृष्णा खः ला ? मखु । थ.त नय्त गावक तथाः करपिनि नय् मखंक नाफाया लोभं अन्न मुंका तय्गु तृष्णा खः ।

मनुखं थ्व तृष्णायात तोते फुला ? फु । तृष्णायात तोतल धाःता दुःख जुइमखु । दुःख जुइमखु धयागु छु धा सा सुख जुइगु खः ।

दुःख तंकेगु उपाय छु दु ? भगवान् बुद्धं कनाबिज्यात, आर्य अष्टांगिक मार्गं दुःख तंकेगु लेंगु खः । अथे धयागु छु ? - च्यागू भिगु लेंपु लिनावनेगु खः । थ्व लं तसकं थाकुगु नं मखु अथे धकाः तसकं अःपुगु नं मखु । थाकुगु व अःपुगु निगूया दथुयागु खः - मध्यम मार्ग ।

भिगु छु मभिगु छु धकाः सिइकेगु सम्यक् दृष्टि; मभिगु ज्या तोताः भिगु ज्या याय् धकाः क्व.छिइगु सम्यक् संकल्प; करपिन्त दु ख जुइगु त्रं ह्याय्गु तोताः भिगु त्रं ह्याय्गु सम्यक् वचन, मभिगु ज्या मयासे भिगु ज्या याय्गु सम्यक् कर्मान्त; मभिगु ज्या यानाः जीवन महंसे भिगु ज्या यानाः जीवन हनेगु सम्यक् आजीविका; भिगु भिगु ज्याय् उद्योग याय्गु सम्यक् व्यायाम; भिभिगु खयात लुमंका तय्गु सम्यक् स्मृति; ध्यान भावना याय्गु सम्यक् समाधि-थुनियात हे आर्य अष्टांगिक मार्गं धाइगु खः ।

भिगु ज्या याइह्य मनुखं शील पालन याय्माः । शील अयागु
 छु धा सा प्राणी हिमा मयाय्गु, करपिनिगु वस्नु ख्या भकाय्गु,
 करपि मिसा मिजंलिसे संमर्ग मयाय्गु, मख्गु न्नं मद्धाय्गु, काय्
 योगु वस्तु (श्वं, अय्लाः, स्म्याक आदि) मत्तनेगु । अकियान
 पञ्चशील धाइ । मेगु खँ छुं हे मसिउसां केवल पञ्चशील पालन
 यानाच्चन जक घाःसां वं बुद्ध धर्म पालन यागु जुइ । बुद्ध कना-
 विज्याःगु लैय् वनाच्चंहा जुइ ।

धर्मया खँ सिइकेगु थुइकेगुयात प्रज्ञा धाइ । छुं मसिइकाच्चनेगु
 यात अविद्या धाइ । अविद्यायात तोता छ्वय्व तृष्णायात तोते
 अःपुइ । तृष्णायात तोतुउलिसे दु ख मदया वनी । श्व लैपु भगवान्
 बुद्ध कनाविज्याःगु खः । अकियात हे बुद्ध धर्म धाइ ।

भवतु सब्ब मङ्गलं ।

२०५०।१।८।३

वज्रयानया पूजा-आजाय् बुद्ध धर्म संघया स्थान

एव नेपालय् आदिवुद्ध दीपंकर तथागतनिसें बुद्ध धर्म संस्था-
पन जुया वःगु खँ माने यानातःगु दु । तराई प्रदेशया लुम्बिनी वन
खण्डय् भगवान् शाक्यमुनिया जन्म जुउगु खः । नेपाः गालय्
स्वयम्भू महाचैत्य, खास्ति चैत्य, स्युर, विहार, चीवाहाः आदि
आपानं बुद्ध मन्दिर व स्थल दु । थन वज्रयानयात हनाच्चर्विं नेवाः
बौद्धतसे बास यानाच्चवंगु जुल । भगवान् बुद्ध व मेपि देव-देवीपिन्त
व्यक्तिगत रूपं पूजा याय्गु मिजं मिसा न्ह्याह्यं उपासक उपामिका-
पिसं यानावयाच्चवंगु जुउमां श्राद्ध, होम, धनं दनेगु व मेमेगु ततःधंगु
पूजाःआजा आचार्यभिषेक कयातःपि वज्राचार्यपिनिपात्रं यानावया-
च्चंगु खः । वज्राचार्यपिसं याइगु कर्मकाण्डया पूजाय् व्यनिगु वाक्य
व विवि विधान गुरुमण्डल, त्रिममाधि, यज्ञ विधान, पिण्ड विधान
सफ्रलिङ दुगु जुल । थुपि हे सकूया आधारय् बुद्ध धर्म संघपिनिगु नां
मन गुषाय् कयावयाच्चन घकाः वालास्वयंगु एव च्वमुया तानुना
खः ।

महायान, वज्रयान, थेरवाद न्ह्यागु हे धाःसा नं मकस्यां
भाराध्यदेव भगवान् बुद्ध हे खः । वसपोलं कनाबिज्याःगु धर्म व

ग्वनाविज्याः गु संघया नं उलि हे महन्व व मान्यना दु । वअयानया
 न्यागु हे पूजा याःयां ह्लापां बुद्ध धर्मं संघयान मादर नमस्कार
 यानाः गुरुमण्डल धनं दनाः पूजा आरम्भ याड । थये पूजा याय्त्त
 ह्लापां पूजा संकल्प याय्माः । थ्व पूजा संकल्प याय्त्त तथा गुरुपाः,
 निसलाः, द्योपिनि ह्लाघोने छ्वय्केगु मत व न्यागु हे दान दक्षिणा
 संकल्प याय्त्त नं व्वनेगु संकल्प वाक्यय् श्री जाकयसिह् तयागतया
 बुद्धक्षेत्रय् व श्री स्वयम्भू चैत्य ज्योतिरूप धर्मघातु वागीश्वर
 विज्यानाच्चंगु थुगु पुण्यभूमिइ घकाः व्वनेमाः । थुकिया वाक्य
 थये दु-

ॐ अद्य श्रीमच्छ्री जाकयसिह् तयागतस्य बुद्धक्षेत्रे..... श्री
 स्वयम्भू चैत्य ज्योतिरूप धर्मघातु वागीश्वर सन्निधाने इहैव
 पुण्यभूमौ.।

न्यास योग आदि याय् सिधय्काः गुरु स्वरूप बुद्ध धर्मं संघ-
 यात नमस्कार याय्त्त व्वनेगु वाक्य थये दु-

गुरुबुद्धो गुरुधर्मो गुरुसंघ स्तथैव च
 गुरुवज्रधरः श्रीमान् तस्मै श्रीगुरुवे नमः।

थये बुद्ध धर्म व संघयात नमस्कार याय्धुंकाः रत्नमण्डलया
 पूजा याड । थ्व रत्नमण्डल द्दहलपेत व्वनेगु वाक्यया अन्तिम श्लोक
 थये दु-

गुरुभ्यो बुद्धधर्मभ्यः संघेभ्यश्च तथैव च
 निर्यातिमामि भावेन सम्पूर्णं रत्नमण्डलम् ।

ह्लाः निपां विन्ति यानाः अध्येषणा याय्बने व्वनेगु वाक्य
 थये दु-

नमो बुद्धाय गुरवे नमो धर्माय तारिणे
नमः संघाय महते त्रिभ्योपि सततं नमः ।

गुरु स्वरूप बुद्ध, तरेयाना विज्याइहा धर्मं व तःधंहा संघयात
नमस्कार दु ।

सर्वबुद्धं नमस्यामि धर्मं च जिनभाषितम्
संघं च शीलसम्पन्नं रत्नत्रयं नमोस्तु ते ।

आदिबुद्ध दीपंकरनिसें वर्तमान बुद्ध शाक्यमुनि व भविष्य
बुद्ध मैत्रेय प्रभृति सकल बुद्धपिन्त नमस्कार याय् । भगवान् बुद्धं
कनाविज्याःगु धर्मं व शीलं सम्पन्नपि संघयात नं नमस्कार याय् ।

आबोधी शरणं यामि बुद्ध धर्मं गणोत्तमम्
बोधी चित्तं करोम्येष स्वपरार्थं प्रसिद्धये ।

बोधिज्ञान प्राप्त मजुउतले बुद्ध धर्मं व संघया शरण वने ।
थःगु व करपिनिगु कल्याणया निति थःगु चित्त बोधिज्ञान लाइगुलिइ
छव्य् ।

उत्पादयामि वरबोधि चित्तं
निमन्त्रयामि अहु सर्वसत्त्वान्,
इत्थं चरिष्ये वरबोधिचर्यां
बुद्धो भवेयं जगतो हिताय ।

उत्तमगु बोधिचित्त उत्पत्ति याय् । बारम्बार सत्त्वप्राणीपिन्त
निमन्त्रणा याय् । थुगु प्रकारं उत्तम बोधिचर्या पालन यानाः संसार-
या हितया निम्ति जि बुद्ध जुइ ।

पूजनीयविन्त पूजा याय्गु ध्याय्गु श्रद्धा याय्गु च, आराधना
याय्गु चः । न्यास्य हे देव-देवीयान पूजा याःमा न ज्ञाया भावना
स्वा तय्माः । आवाहन याय्माः । अयं पूजा याय् न्यनास्य देव वा
देवी त्वहंयागु वा धानुयागु मूर्तिद प्रवेश जुन भायाः भावना याय्-
माल । फुक धर्म स्वभावं शुद्ध जुयाच्चंगु चः । त्रि नं स्वभावं शुद्ध
जुड । जि शून्यताया ज्ञान थुड्या वज्र थें दृढ स्वभाव दृढ जुड ।
ध्वया वाक्य थथे चः-

स्वभावशुद्धाः सर्वधर्माः, स्वभावशुद्धो ऽहम्,
शून्यता ज्ञानवज्र स्वभावात्मको ऽहम् ।

धूप थनाः आवाहन याय्गु वाक्यया दथुड थथे दु-

समान्वाहरन्तु मां बुद्धा जगदर्थ क्रियार्थदाः
फलस्था बोधिसत्त्वाश्च याश्चान्या मन्त्रदेवताः ।

अध्येषणा यानाः विन्ति याय्गु वाक्यया अन्तय् थथे दु-

अग्नौ मे दिवसो ह्यद्य यज्ञो मेद्य ह्यनुत्तरः
सन्निपातो भवेदद्य सर्वंबुद्धं निमन्त्रणात् ।

धारामण्डल थिलेबले व्वनेगु वाक्यय् तथागत शब्द थथे
छयलातःगु दु-

ॐ वज्रभूमी सुरेखे सर्वं तथागताधिष्ठानाधितिष्ठन्तु स्वाहा ।

छोयात स्वां, तोरण कापः, किंकिपा आदि छायाबले, धोसग
कायबले, न्यागु नं भिगु ज्या याय्बले व्वनेमागु स्वस्ति वाक्यया
छं अंश थथे दु-

(समस्तः) स्वस्ति वः कुरुतां बुद्धाः स्वस्ति देवाः सणककाः
स्वस्ति सर्वाणि भूतानि सर्वकालं दिशन्तु वः ।

सकल बुद्धपिसं जिपि सकसितं कल्याण यानाविज्याहुं । इन्द्र
महित सकल देवतापिसं नं कल्याण यानाविज्याहुं । सकल प्राणी-
पिनि कल्याण जुइमा । सदा कालं जिमित उपदेश विया विज्याहुं ।

भगवान् बुद्धयात् पूजाभाव यानागु पुण्यया प्रभावं, देवता-
पिनिगु अभिनतं गुगु गुगु इच्छा आकांक्षा यानागु खः उपि फुक
पूर्ण जुइमाल । थुगु भावया श्लोक थथे दु-

बुद्धपुण्यानुभावेन देवतानां मतेन च
योयोर्यं समभिप्रेतः सर्वोर्थोद्य समृध्यताम् ।

भगवान् बुद्धया मुख्य उपदेश प्यंगू आर्य सत्ययात् थुइकाः
श्व हे अनुसार जगतया हित जुइगु ज्या याय्गु खः । द्योपिन्त पूजा
यानाः भावना याय्बले श्व हे आर्य सत्यया भावार्थ दुगु वाक्य
व्वनेमाः श्व वाक्य थथे खः -

हे धर्मा हेतुप्रभवा हेतुस्तेषां तथागतो ह्यवदत् ।
तेषां च यो निरोध एवंवादी महाश्रमणः ।

न्हागु पूजा याःसा नं पूजाया अन्तय् व्वनेगु शताक्षर मन्त्रया
अन्तिम भाग थथे दु-

“... भगवान् सर्वं तथागत, वज्रमामे मुश्च वज्रीभव महा
समय सत्व आः ।”

यानागु पूजा जिउ-मजिउ, गाः-मगाः जुल जुड, थुकिया
लागी क्षमा यानाविज्याहुं धकाः क्षमार्पण याय्गु वाक्यया छुं अंश
थथे दु-

यन्मृतमधिकं नाथ, तन्ममं शन्तु महंमि
शन्तु महंन्तु गम्बुदा देवता तन्मृताश्च य ।

न्यायासं नं यनाविज्याः ह्य बुद्धयान नमस्कार । मन्यया
प्रकाश यानाविज्याः ह्य मुनियात नमस्कार । मन्यया प्रतिष्ठाया
निम्ति, प्रजाया मोक्षया निम्ति याः गु कुरु कामना सफल बुद्धमान ।
यूकिया श्लोक थथे दु-

नमोस्तु ते बुद्ध अनन्त गोचरा
नमोस्तु ते सत्य प्रकाशका मुने,
सत्य प्रतिष्ठाय प्रजाय मोक्षसे
सर्वे च कामाः सफला भवन्तु ।

मण्डल विसर्जन याय्वले व्वनेगु वाक्य थथे दु-

कृतो वः सर्वसत्त्वार्थं सिद्धि दत्वा यथानुगाः
गच्छध्वं बुद्धविषये पुनरागमनाय च ।

युलि गुरुमण्डलया खं जुल ।

गुरुमण्डल पूजा याय् धुंकाः समाधि दनेमाः । विभिन्न देव-
देवतापिनि समाधि भिन्न भिन्न दु । थथे विभिन्न समाधि दुसा नं
साधारणतः चक्रसंवरया समाधि दनेगु यानाच्चंगु दु । ध्व समाधिइ
बुद्धया नां निथाय् स्वथाय् जक वःगु खनेदु । व थन न्ह्यव्वये ।

समाधि मण्डलया भावना याय्वले व्वनेगु वाक्यय् न्यागू
स्कन्ध, खुगू इन्द्रिय, न्यागू महाभूतया द्योपिनिगु नां कयाः श्री
हेरुकवज्र हे तथागत खः धयातःगु दु । व थथे दु-

अपस्वन्द्ये वैरोचनः, वेदनास्कन्धे वज्रसूर्यः, गङ्गास्कन्धे पद्म-
नृत्येश्वरः, संस्कारस्कन्धे वज्रराजः, विज्ञानस्कन्धे वज्रसत्त्वः, सर्व-
नशागतस्वे श्री हेतुकवज्रः ।

पाप देशना याष्ट किं कयाः क्लाः विन्ति यानाच्चनेगु
वानयया छु भंश यथे दु-

धावक खड्ग जिनोत्तम जिनमुत्तमं भूतानि कुशलानि अनुमो-
दितानि बोधो सम्यक् संपरिणामयामि । एष जिन रत्नादि त्रयं
नतोस्मि । शरणं याति सर्वभावेन बोधो चित्तविदधे । अनुत्तरमार्गं
तथा सेवेत् इति योगः ।

प्यंगू ब्रह्मविहारया भावना यथे दु-

ततो मंत्री कम्पा मुदिता उपेक्षा एते चतुर्ब्रह्म विहारान्
विभावयेत् ।

अभिपेकया मन्त्रपद यथे दु-

ॐ प्राः हूं सर्वतथागत अभिपेक ममश्रिये हूं ।

मुकुटाभिपेकया ण्लोक यथे दु-

ॐ अभिपेकं महावज्रं वंध्रानुकीर्णमस्कृतम्
ददामि सर्वबुद्धानां त्रिगुह्यालयसंभवः ।
इदं तत्सर्वबुद्धानां गुह्यं दत्तः मुसिद्वये
युष्माकं पूजनार्थाय मुकुटपञ्चकुलोद्भवम् ।

अभिपेक विदधुंकाः च्वनेगु ण्लोक यथे दु-

अद्याभिपेक्त त्वमसि बुद्धे वंज्याभिपेकतः
इदं तत्सर्वबुद्धानां गुह्यं दत्तः मुसिद्वये ।

युनि समाधि विधानया खं जुल ।

संवरोदयनम्नय् होम विधयया न्वं कथयान गु दु । देव देवी-
पिनि प्रतिष्ठा, वृषाधं, मित्रा धुकेगु, यःसू किन्नानिमे मद्रुक्षादृति,
सिराहू, लक्षाहूति आदि ततःधंगु पूजाय् होम कर्म यायगु यानावया-
च्वंगु दु । यन साधारण होम विधानय् बुद्ध धर्म संघया नां गन मये
धयातन एव उल्लेख यायगु जुद्ध ।

यजकुण्डया दधुद्ध स्वस्ति आकार यानाः कुज तयून च्वनेगु
वाक्यय् कुणया वर्णन दु । युकिद्ध बुद्ध धर्म संघया नां वःगु दु व
थये दु -

तत्र इमे महाकुशा दिव्या पवित्रा ब्रह्मदेवता बुद्ध धर्म
संघरता पृथिवीजाता दला गर्भा यजमानन्य गवंत्रिधन शान्ति कुरु
स्वस्ति स्वाहा ।

जजय् पूजा यानाः कलश लखं हाहा याय्वले पदलपंगु मन्त्र-
पदय् तथागतया न । थये वःगु दु-

ॐ सर्वतथागत अभिषेक समश्रिये हूं ।

होमया बीभत्ता फुक दुद्धघुंका अन्तिमरूपय् सुसुपातं ध्यो
दुद्धवले च्वनेगु षलोक ववय् च्वयार्थे खः । युकिद्ध घयातःगु दु-
न्यासि जुद्धपि मनू आदि प्राणी, न्यासि जुद्ध मरुपि सिमा आदि
उद्भिज व सर्वसत्त्व प्राणीपि मुखी जुद्धमा । देव मनुष्यपि मध्यय्
पूजा याय् योग्यह्य, मग्रणी, शास्ता, बुद्धयात नमस्कार । युगु पुण्यं
यन च्वंपि सकसितं कल्याण जुद्धमा । थये हे देव मनुष्य मध्यय्
पूज्यह्य, वैराग्य दुह्य, शान्तह्य धर्म व देव मनुष्य मध्यय्, भिक्षुगण
मध्यय् मुक्यह्य संघयात नं नमस्कार । यन च्वंपिन्त कल्याण
जुद्धमा । एव वाक्य थये दु-

ये जङ्गमाभ्यात् तथैव स्थावरा
 स्ते सर्वसत्त्वा सुखिनो भवन्तु,
 शास्तारमग्रं नरदेवपूज्यं
 बुद्धं नमस्येद्य इहास्तु स्वस्तिः ।
 ये जङ्गमाभ्यात् तथैव स्थावरा
 स्ते सर्वसत्त्वा सुखिनो भवन्तु
 शान्तं विरागं नरदेव पूज्यं
 धर्मं नमस्येद्य इहास्तु स्वस्तिः ।
 ये जङ्गमाभ्यात् तथैव स्थावरा
 स्ते सर्वसत्त्वा सुखिनो भवन्तु,
 गणानामग्रं नरदेवपूज्यं
 संघं नमस्येद्य इहास्तु स्वस्तिः ।

थुलि यज्ञविधान जुल ।

मनू सित कि वयागु धावरण शोधन यानाः दुर्गति मोचन
 याय्गु खँ दुर्गति परिशोधन तन्त्रराजय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु । पिण्ड
 धय्गु कण्ठ पिण्डविधानय् दु । ध्व हे पिण्डविधानय् बुद्ध धर्म
 संघया नां गन गुथाय् गथे उल्लेख जुयाच्चंगु दु ध्व थन प्रस्तुत
 जुइ ।

लोकिक पिण्ड धय्त्त ह्लापां प्यकुंलाक तीर्थया फि लाइ । थथे
 फि लाय्बले बुद्ध धर्म संघया प्रतीक स्वरूप स्वग्भारा फिग्भारा
 ध्वय्पाखे व सुखावती लोकेश्वरया प्रतीक फिग्भारा छगः ववय्-
 पत्तिइ न्होनेसं तइ । मेमेगु ज्याखँय् न्ह्याः वनेगु क्रम जवं देपाय्
 कुहाँ बनी । तर तिरत्त वा पख बुद्धपिनि क्रम जवं खवपाखे वनीगु
 मन्हुसे ह्लापां दथु, धले जव व खवय् वनिगु जुइ ।

ह्लापा कोल्ता लःह्वाय्त संकल्प यायगु वाक्यय चयात् गु दृ-
गथे वसपोलपि तथागतवि गुपि ह्लापा बोधिसत्त्व चर्या यानाः बुद्ध
जुयाबिज्याः गु खः । वसपोलपिनि न्त्थोने दिवंगत जुडह्वा त्रिमि
फलानाह्वाया नामं पिण्ड दान याय्त कोल्ता संकल्प याय् । थुक्किया
वाक्य थथे दु-

यथा ते तथागताः पूर्वं बोधिसत्त्वचर्यां चरद्भिर्बुद्धं भग-
वद्भिः...दिवंगत अमुक नामधेयाय पिण्डदानार्थं सोपकरण पिण्ड
भाण्डं संकल्पयाम्यहम् ।

पिण्ड संकल्प याय्बले व्वनेगु वाक्य नं थथे हे खः थुक्किया
क्वय् जक भचा पाः, व थथे खः-

...दिवंगत अमुक नामधेयस्य पिण्डोद्धारणार्थम् अमुक
नामधेयाय पिण्डं सम्प्रयच्छामि स्वधा ।

बुद्ध धर्म संघया प्रतीक स्वरूप फिग्वारास कुशपुत्तलिका
स्वाय्बले व्वनेगु वाक्यया दथुया भाग थथे दु-

ततः आकाशस्थ सर्वदेवताभिर्भगवन्तो गुणवर्णनां कुर्वन्तो ।

×

×

×

सर्वे पूजा प्रपूर्यन्तो बुद्धानां गुणवर्णनाम्
अहो बुद्ध, अहो बुद्ध, साधु बुद्ध, कृतोत्तम ।
सर्वदुर्गति संशोध्य सत्त्वानां बोधिप्राप्तये
नरक प्रेत तिर्यञ्च म्लेच्छादीर्घायुषोमराः
मिथ्यादृक् बुद्धकान्तारं मुक्तिं प्राप्तये खलु ।

बुद्ध धर्म संघ व सुखावती लोकेश्वर समेतयात पूजा याय्
सिधय्काः याय्गु स्तुति थथे दु—

विधूतं सर्वसंकल्पं भावाभावविवर्जितम्
शाक्यसिंहं नमस्यामि शुद्धं प्रकृतिनिर्मलम् ।

दिवंगत जुयावंपिनिगु नामं पिण्ड संकल्प याताः माःगु पूजा
याय् घुंकाः किगः तिनेबले व्वनेगु स्तुति वाक्यय् बुद्धया नां दुगु
वाक्य व श्लोक जक थथे दु—

यथा ते तथागता नित्यमनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ
परिणामितं तथाहं परिणामयामि ।
त्वक्त्वा मृत्युं महाघोरं त्वक्त्वा वैतरणीं नदीम्
त्यक्त्वा वै मानसं येन तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् ।

अनेन चाहं कुशलेन कर्मणा
भवेम बुद्धं नचिरेण लोके
देशेय धर्मं जगतो हिताय
मोचेय सत्वान् बहुदुःखपीडितान् ।

दिवंगत जुयावंपिसं नरक भोग याय् म्वालेमा घकाः व्वनेगु
स्तोत्र थथे दु—

निरयातिर्यक् योनिश्च प्रेतदेवासुरानराः
उत्तीर्णं भव कान्तारं तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् ।

दुर्गति परिशोधन मण्डलया ह्लापांगु श्लोक थथे दु—
नमस्ते शाक्यहिंसाय धर्मचक्रं प्रवर्तकम्ः
त्रैधानुकं जगत्सर्वं शोधयं सर्वं दुर्गतिम् ।

थुलि पिण्ड विधान जुन ।

यन च्चय् बियागु वाक्यय् अर्थ स्पष्ट जुउगु श्लोकया नेवान्
भाषां अर्थ वियागु दु व अर्थ स्पष्ट मजुउगु श्लोकया अर्थ मच्चसं
श्लोक जक उल्लेख यानागु जुल ।

नेवाः बौद्धतसें थःपिनिगु जीवनय् याना वयाच्चंगु पूजा
आजाया विधिविधानय् वज्रयान मतानुसार बुद्ध धर्म संघया नां
उल्लेख गन गुयाय् गथे यानावल थव छगू छगू ल्ययाः यन उल्लेख
सम्म यानागु जुल । थुक्रिया भावार्थ व गुह्यार्थ सिद्धकेगु थुद्धकेगु ज्या
ल्यं हे दनि ।

२०४०।१२।२०।२

नमोवागीश्वरायया मे

संस्कृत भाषाय् 'नमो बुद्धाय' या छगः छगः आखः कयाः
स्तोत्र दय्का तःगु दु थें नेपालभाषाय् नं नमो वागीश्वरायया छगः
छगः आखलं विद्गु अर्थ तयाः छगू छगू चरण दय्काः व्यांचुलि मे
चिनातःगु दु । मुथ ह्लापां हानीगु मेयात व्यांचुलि धाइ । व्यांचुलिमे
द्योया भजन जुइ ।

थुगु नमो वागीश्वरायया मे चिउंहा सु खः व गवले चिउंहु
खः घयागु छुं सिद्धमदु । वागीश्वरया खँखलं पिज्वड्गु अर्थ वचनया
मालिक अर्थात् महामञ्जुश्री खः तर स्वयम्भूनाथयात नं धर्मधातु
वागीश्वर धकाः धाइ । थुगु मेय् वागीश्वर धकाः स्वयम्भू धर्मधातु
वागीश्वरयात हे घयातःगु खः ।

आराध्य देव-देवीया भजन याइवले धर्म जक आराध्य देव-
देवीया सेवा-भाव मयासे करपिन्त नं सेवामाव या धकाः घाय्गु
बोद्ध धर्म व हिन्दू धर्म निगुलि धर्मय् चलन दु । मेया गुरुइ छगू छगू
चरण हाले सिधल कि लिसा कयाः हालेगु चरणयात ध्रुवपद वा
धुवा धाइ । थुगु मेया धुवा यथे दु-

याहुने लोकजन वागीश्वरया चरणसं
मेवा भक्ति तयाव रे ॥ध्रु॥

नमो बागीया क्लापांगु प्राखः 'न' खः, ध्व म दुगु वरने
थये दु-

नदिन उति जुन, नरया आयु बल
थिर नं मचोन शरीरे ।
नरया जन्म जुया धर्मं मवासैलि
नरकस वास लिपा लायु रे ।

मनुष्यया आयु व बल न्ह्याबलें उत्थें दयाच्चनीमखु । गवे
नदी थातं च्वनीमखु अथे हे मनूया म्वाय्गु ई व वयागु जरीरय्
शक्ति मदिक समानरूपं दयाच्चनी मखु । योनि मध्यय् मनुष्य
योनि दकले तःधंगु खः । ज्ञान व विवेक ध्व हे योनिइ जक सम्भव
जुइ । पणु पंथी की आदि योनिइ जन्म जुन धाःसा न सत्य-अमत्य,
धर्म-अधर्मया ज्ञान दइ, न विवेक दइ । थये ज्ञान विवेक दुगु मनुष्य
योनिइ जन्म जुया नं यदि सुनानं धर्म कर्म मयात धाःसा म्वाय्गु
ई व बल ला न्ह्याःगु नदीया लः थें न्ह्यानावनी । सित कि नरकया
वास लाः वनी । दुःख भोग याय्माली ।

मोहया रस वशे मोह जुया च्वसे
मोक्ष वनेगु लें तन रे ।
मोहस भुले जुया मोक्ष मभालपु
मोह हे मरणया काल रे ।

होण मदुगु वा मचाइगुयात मोह धाइ । काय् यःगु ध्व
अय्लाः त्वन कि थुकि कायाः ख.गु छु, मखुगु छु, जिउगु छु,
मजिउगु छु; त्यःगु छु, मत्य.गु छु मसियावनी । थये हे मोहया
वणय् लात कि धर्म व अधर्मयात थुइके फट्मखु । मोहया पञ्जाय्
लानाः मोह जुया च्वंगुनि उकिया परिणाम मोक्ष वनेगु लें तन ।

मोहय् मुले जुयाच्चंगुलि मोक्ष छु खः मोक्ष प्राप्त याय्त छु यार्माः
धयागु भाःपे मफुत्त । उकि मोह हे मरणया कारण जुल ।

वालखसं खेललपा, बाझासं मभालपा
वायाच्चने माल सुखनाप ।
वायाव वनेमफु, बास नं लुङ्के मफु
वागीश्वरयागु वास रे ।

मचायागु अवस्थाय् हितेगु हे जक ययाच्चनी । संसार छु खः,
छु याय्त्यः; छु याय्मत्यः, छु याय्माः, छु याय्मजिउ धयागु जान
दइमखु । वालखया ई थये जुयाः व्यर्थय् फुत घाःसा प्रायुया बाझा
वकाः नं जान धर्म छु खः धयागु भाःपे मफया चवनेफु । थये जुयाः
सुखनाप वायाच्चने मानेफु । जान मदुगुनि गुगुलिसे वायाच्चने
माःगु खः वनिसे वाय् मफय्फु । थुकि छु जुइ घाःसा मोक्षदाता
वागीश्वरयागु वास लुङ्के मफया चवनी ।

गीत हानाव थ्व गिरिवर गोपुच्छसं
गीश्वरया थास बोना रे ।
गीत नृत्य आदि पार जुप्रोहा
श्री गीश्वरया दर्जन याव रे ।

सायागु क्षिप्यं ये चंगु. पवंत मध्यय् श्रेष्ठगु, स्वयम्भूया
स्थानय् चवनाः थुगु मे हाला । थुगु मे धर्मघातु वागीश्वरया थासय्
चवनाः चवना । वसपोल वागीश्वर गीत नृत्य आदि पारंगत जुया
बिज्याःह्य खः । भक्तजन सकसिनं वसपोल वागीश्वरया दर्जन याय्गु
बाबमाल । यन थुगु घाम्बःखः मिले याय्माःगुलि वागीश्वर शब्दय्
ह्वापांगु घाम्बः 'वा' छमः निकयानगु जुल । गिर् या धर्म नं वाणी
खः तर गिर् + ईश्वर मन्त्रि याय्बने गिरीश्वर जुइ गीश्वर जुइमन् ।
उकि गीश्वर हे वाणीश्वर खः ।

श्ररयागु नाम जक जप याना जुया फल
 श्ररं झीत सुदृष्टि नं स्वयु रे ।
 श्ररयागु मुदृष्टि नं स्वयुव झी अजानीपि
 श्ररयागु ज्ञानवर लायु रे ।

मनुष्यतय्सं ईश्वर अर्थान् धर्मधातु वागीश्वरयागु नाम जप
 यात धाःसा थुकिया फलं ईश्वरं मुदृष्टि स्वयाविज्याइ । थये धर्मधातु
 वागीश्वरयागु मुदृष्टि प्राप्त जुन धायव धर्म अधर्मया ज्ञान मदुपिन्त
 नं ज्ञानया वर लाइ । उकि ईश्वरया नाम काय्माःगु जुन ।

संस्कृत शब्दया न्होनेयागु 'अ' आखः लोप याना. घाय्गु
 चलन दु गथे अधिराजया धिराज, अधिकया धिक (धिक मजा मदु)
 थुगुकथं थुगु चरणय् ईश्वरया 'ई' लोप यानातःगु खः ।

राग द्वेष मोह मायानं
 रात्रि फुना दिन वयि रे ।
 रागं हे पाप यागु, राग हे अधर्मया राजा
 श्री गुरु नाप लायु रे ।

न्ह्यागु चीज नं ययाच्चनीगु राग खः । करपि प्रति तं पिहां
 वइगु, करपिसं याःगु ज्याय् ईर्ष्या जुइगु, द्वेष छु खः, सत्य छु खः, धर्म
 छु खः, अधर्म छु खः धकाः मसियाः लठ्ठ जुया च्चनिगु मोह खः ।
 यःत योपि नाता कुटुम्ब व थःत योगु वस्तुकय् प्यपुनाच्चनेगु माया खः
 माया मोह मोक्षया लागी पंगलः खः । रागं हे पाप याकइ । राग
 अधर्मया राजा खः । थुकियात तोतन कि श्री धर्मधातु वागीश्वर
 गुरु नापलाय् इह ।

ययगु यने मदु, यतले च्चने मदु
 यनिव यमया दुवाल रे ।
 यमया दूत वड, यपिसं पने मफु
 यने मदु जन घन मंपति रे ।

मनू छन्दु अवश्य सिद्धिमाः, थः यतले थःगु छेय् च्चनेमदु ।
 थःत छु छु यः व यःयःगु सिद्धिवले थः नापं यंके मदु । सित कि
 यमराजया दुवाल्य् यंकड । यमराजया दूतं काः वडवले थः यःपिसं
 घासे नि यंकेमते धकाः सुनानं पनेफडमखु । सिद्धिवले न थः यःयःपि
 नापं यंकेदड, न त घन सम्पत्ति हे नापं ज्वनावने दड । थुगु ला
 हि क्वय्यागु नश्वर शरीर थनयागु थन हे तोताः हंस जक व्वया-
 वनी । उकि सकल लोकजनपिसं धर्मघातु वागीश्वरया सेवा भक्ति
 याय्माल ।

थुगु मेय् याहुने, चरणसं, तयाव, लायु थें जागु खंखःया
 प्रयोग जुयाच्चंगुलि थुगु मे सत्या निसः दे पुलांगु जुडमाः । थुगु मेय्
 थ्व संसारय् मनुष्य जन्म महत्त्वपूर्ण खः थ्व हे सिद्धिकाः राग द्वेष
 मोहयात तोताः धर्मघातु वागीश्वरया सेवा भक्ति याय्माल, थथे
 यात घाःसा मोक्षपद लाड धकाः धयातःगु जुल ।

२०५०।१।१४।५ स्वांयापुह्ली

•

त्वमिया पिदने धुंकुगु सफू

१. बुनि	(कविता)
२. तिमिला	(कविता)
३. स्वा-सिद्धः	(निबन्ध)
४. तय्जू	(निबन्ध)
५. क्वाति	(निबन्ध)
६. पो दुःखमुखयागु	(पत्रनिबन्ध)
७. च्वापुया जः	(बाख)
८. शालिग्राम	(बाख)
९. देथाय्पा पानन्दमुनि यज्जाचार्यया जीवनिइ छपुलु	(जीवनी)
१०. वज्रयानय् पुलुपालु (नापं)	(धर्म)
११. सफू पिकाःपि वेज्जाचार्यपि	(ज्वमि धनः)
१२. बुद्ध व धर्म	(धर्म)

सम्पादन

१. साहित्य माः (माः १,२,३)	(मचा साहित्य)
४. हृदयया संकार	(चित्तधर 'हृदय' यागु)
५. चित्तया चिन्तना : हृदयया रचना	(चित्तधर 'हृदय' यागु)
६. चित्तधर 'हृदय' स्मृति ग्रन्थ	(नापं) (चित्तधर 'हृदय' संबन्धी)
७. सिद्धिचरणया ग्वय्स्वां	(सिद्धिचरणयागु)
८. सिद्धिचरणया निबन्ध	(सिद्धिचरणयागु)
९. नारी-हृदय	(सिद्धिचरणयागु)
१०. उत्तराविलाप	(सिद्धिचरणयागु)